
6
1 H
15

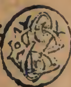
IVSTI LIPSI

ELECTORVM

LIBER I.

IN QVO, præter censuras, varij prisci ritus.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij.
cIↃ. IↃ. LXXX.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIÆ *Maiestatis priuilegio cautum est, ne quis hunc* Iusti Lipsij Electorum lib. 1. *citra Christophori Plantini voluntatem imprimat, aut alicubi impressum importet, venalémve habeat. Qui secùs faxit, confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exoluenda mulctabitur: vt latiùs in Regio diplomate expressum est, Dato Antuerpiæ* v. *Octob.* 1579.

Signat.

Boudewijns.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM MATTHIAM AVSTRIVM BELGICÆ PROREGEM,

Imperatoris filium, Imperatoris fratrem.

OSTQVAM IN hanc Belgicam venisti, Serenissme Prorex: sæpe mihi animus fuit, munere aliquo testandæ meæ voluntatis. Debere enim iam videbar. primùm, quia non nouus familiæ vestræ cliens; patri tuo Maximiliano, qui ad immortalitatem receptus, Tacito à me nuper oblato. Deinde quia vniuersa Belgica adstricta tibi: inter Belgas autem ego. Tu ad gu-

bernacula huius patriæ vocatus, ſalutarem manum, inuitis multis, porrexiſti nobis: & hoc ipſum, quòd deiecimus acerbæ iugum ſeruitutis, quod deiectum iterum non recepimus, ex parte tuum eſſe fatemur omnes boni. Fata te, & nouum illud quod illuxit ſidus, vocarunt ad res magnas: res maiores æuo tuo, non genio aut fortuna. Octauianus Auguſtus, eâdem ætate qua tu es, prælucente pariter ſtella, imperium ſuſcepit orbis terræ. hoc interfuit: quòd illi non delatę habenæ rerum, ſed per bellum arreptæ: te conſentientes Belgæ, cum nobilitate pariter plebs, ad culmen euexerunt huius dignitatis. Nobilitas, ſuffragiis ſuis: plebs, votis. Confûgit in ſinum
tuum

auum adoleſcentis adhuc concuſſa Belgica. quid mirum? Fatum hoc eſt tuæ gentis, tuæ domus, vt magnitudo veſtra originem habeat à ſalute miſerorum. Sic Rodolphum olim, à quo auctore auguſtum veſtrum ſtemma, nutantes Germaniæ res Imperatorem fecerunt: ſic Maximilianum atauum tuum, Carolo ad Nancæum occiſo, nos iidem Belgæ vocauimus in medium rerum omnium diſcrimen. Et vocauimus admodum adoleſcentem. Quod olim de Scipionum gente celebre dictum fuit, natam eam ad Karthaginem vincendam: ſimile de tua dixerim, natam eam ad ſuperbos domandos, miſeros ſubleuandos. Nos Belgæ, maxime Princeps, vides in qua ſimus

 naui:

naui: quo mari feramur, & quàm non noſtris ventis. Pręter res bello aduerſas, multorum etiam à cauſſa auerſus animus: quaſi regium imperium conemur exuere. qui reuera, non lęgitimum regem noſtrum grauamur, (rem modò videant) ſed prætextu regio minutos hos tyrannos. Fatendum enim eſt. ante duodecim annos, cùm cœpit hęc tempeſtas, & vnà cum reliqua Gallia intumuit Belgica noſtra: miſſi ad gubernandum ſunt, quibus cura nulla fuit, non dicam regiæ dignitatis, ſed ſuæ, aut noſtræ ſalutis. In ſcopulos & ad vada appellere nauim maluerũt; quàm ſubmittere velum, & flectere paullũ curſum, eà quà ferebant venti. Itaq. naufragia, quæ ſecuta ſunt,
vide-

videmus Depulſi à gubernaculis illi, & tu, illuſtriſſime iuuenum, ſubiiſti in locum illorum: quæſo, ne in facta aut in mentem. Illi timeri? tu amari eliges. illi perdere? tu ſeruare. Violenti illi? tu benignus: & quædã, cùm poſſis cogere, malis perſuadere. Aures eorũ apertæ ad calumnias? clauſæ tuæ: nec te gubernante ſuſpicio aut delator timeatur, ſed crimen tantùm & leges. Magna felicitas tua eſt, quòd olim, præeunte Augerio Buſbequio, imbutus es ſtudiis virtutis & doctrinæ. Euolue igitur Annales. peream ego, ſi nõ ab immitibus iſtis conſiliis omnia regna perierunt. Gubernator in naui non frangit maiores illos & decimos fluctus, ſed vitat aut declinat: ſic

grandes iſtos & fatales motus, errabit quiſquis impetu franget; arte & prudentia componendi ſunt. Et tu compones. tene tantùm hunc clementiæ curſum, quem cœpiſti: & experimento crede, quanto ad gloriam & imperium firmius ſit, amari à ſubditis quàm timeri. Munus quidem meum tibi vt adprobem, non admodum laboro: magis laboro vt animum, qui æternùm deuotus eſt, & erit, Genio veſtræ gentis,

AD LECTOREM.

LIBRO *huic Electorum, neque iusto planè operi, neque exasciato, feci lucem, mi Lector: præproperè, & fortasse ante legitimæ dies partionis. Sed caussa festinandi, præter has quibus iactamur turbas, etiam valetudo. quæ pertinaciter aduersa, aurem mihi vellit vt vasa colligam, & cogitem de discessu. Inscripsi Electa: non abhorrenti à re nomine, quia pleraque variè elegimus & decerpsimus: & Plinij exemplo, quem Commentarios* C X X. *Electorum reliquisse, docuit me alibi eius nepos. Reperies correctiones, sed non solas. quia enim plerique delicati hoc Criticum genus adspernantur, quasi ludum aliquem nugarum: feci quod antiquus quispiam medicus, & callidè miscui ritus. Medicum aiunt, in puella regia curanda, quæ abhor-*

 rebat

bat sectionem, scalpellum spongia tectum intulisse, & vber dum leniter fouet, incidisse: ego velo rituum publicorum correctiones aliquot texi non publici gustus. Ita manum adij suauiludiis istis: nec metuam formulam, Quod dolo malo. Tu fruere, bone Lector.

INDEX CAPITVM.

CAP. I.

CAP. II.

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

CAP.

aut

FINIS.

IVSTI LIPSI ELECTORVM LIBER I.

Cap. I.

Refutata vulgi opinio de ſcriptore Controuerſiarum. Non eſſe Annæum Senecam philoſophum. oſtenſum id ab ætate, à vita, à ſtylo. Eſſe illius patrem. id quoque clarè oſtenſum. Senecarum ſtemma. Locus vnus correctus.

T Cenſores olim luſtrum à bono nomine: ſic ego ordiar hunc librum. Dicam de Annæo Seneca; cum bona ſpe fore, vt hoc ſcriptũ meum annos ferat & ſeneſcat.

Cenſet vulgus libros eos qui Controuerſiarum & Suaſoriarum inſcribuntur, Annæi Senecæ eſſe; illius, qui Philoſophus dicitur, & qui Neroni præceptor. Cenſet vulgus, & ideo errat. Pugnat enim cum ea ſententia Senecæ ætas, pugnat vita, pugnat ſtylus. Ætatis pugnam doceo: quia quicumque iis libris ſcriptor fuit, Augusti & Tiberij æuo vixit, non Claudij & Neronis. Hoc colligo ex variis eius de ſe dictis. Ait alibi familiarem ſe fuiſſe Cæſtio Pio, Portio Latroni, Valerio Meſſallæ: alibi, Ouidium poëtam declamantẽ audiuiſſe, & Aſinium Pollionem viridẽ cognouiſſe & ſenem. Eas omnes faces illuſtraſſe ego ſcio medium principatũ Auguſti. At Senecæ Ætas vera vtriuſque Senecæ.

cele-

celebrior ætas in Claudium incidit & Neronem. Addit imò amplius ille ſcriptor, ea ætate ſe fuiſſe vt Ciceronem ipſum audire potuerit declamantem. Verba eius ſunt Præfatione prima: *Omnes autem magni nominis mihi videor audiuiſſe, præter Ciceronem. Nec Ciceronem quidem ætas mihi eripuerat, ſed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum orbem peruagabatur. Intra coloniam meam me continui. alioqui potuiſſem eum audiſſe in illo atriolo, in quo duos grandes prætextatos ait ſecum declamare ſolitos.* Nequis mihi, quæſo, ad hunc locum nebulas aut nugas. Ait ſe Ciceronem audire potuiſſe declamantem cum duobus grandibus prætextatis. Ij fuerunt Hirtius & Dolabella: quos ideo ludens ſic appellat, quia tunc in prætexta toga erant, & in magiſtratu. Eos, per bellum ciuile Cæſaris, Cicero (vt ipſe alibi ait) dicendi diſcipulos habuit, cœnandi magiſtros. Vide quò ætatem ſuam producat ille ſcriptor. Ante Cæſaris mortem non ſolùm natus fuiſſe debuit; ſed etiam annos aliquot habuiſſe legitimos ad audiendum Ciceronem. Quomodo hæc æui, vt ſic dicam, granditas cadet in hunc noſtrum Senecam, qui mortuus Silio & Attico Conſulibus, extremo imperio Neronis? id eſt, centum & XV. annis, poſt illud æuum. Sed enim occurrunt huic rei, Et vixit, inquiunt, Seneca annos ad centum XIIII. alij etiam liberalius, centum XXIIII. ita enim ſcribunt paſſim in hiſtoria eius vitæ. Homines præſtigiatores! & præ quorum arte in recoquendis ſenibus nihil ſit Medea. Sed quid nugantur? cedò mihi auctorem aliquem huius tam prodigioſæ ſenec-

Senecæ locus explicatus.

Refutatio vaniſsimi mendacij de longo Senecæ æuo.

ſenectutis. Non dabunt. Tacitus, qui fautor Senecæ, & ideo diligens in vita eius narrãda & morte, ſenile eius corpus dixiſſe contentus fuit: grandem hanc, & non longè à miraculo ætatem, non attingit. Imò contrà apud eum reperio, libro x v. in oratione Neronis Senecam adloquentis: Eſt tibi, inquit, adhuc valida ætas, rebuſque & fructui rerum ſufficiens. Valida, ait, ætas: & hoc paucis ante cædem eius annis. Quî conuenit hoc in ſenium tam effetum? Sed ventilo ego, & tracto adhuc luſoria arma: quid ſi doceo Senecam natum non fuiſſe Cicerone viuo? nónne perorata hæc lis eſt? Ait ipſe de ſe, epiſtola c I x. *His inſtinctus abſtinere animalibus cœpi: & anno peracto, non tantùm facilis mihi erat conſuetudo, ſed dulcis. Quæris quomodo deſierim? In Tiberij Cæſaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum ſacra mouebantur, & inter argumenta ſuperſtitionis ponebatur animalium quorundam abſtinentia. Patre itaque meo rogante, qui non calumniam timebat, ſed philoſophiam oderat, ad priſtinam conſuetudinem redij.* Locus clarus, & in quo arx huius cauſſæ. Ait ecce ſe iuuenem ſub Tiberio, quo tempore alienigena ſacra vrbe mota ſunt. Id accidit quinto Tiberiani imperij anno: vt colligo facilè ex his Taciti verbis Annali tertio, *Actum & de ſacris Aegyptiis Iudaicíſque pellendis: factúmque patrum conſultum, vt quinque millia libertini generis ea ſuperſtitione infecta in inſulam Sardiniam veherentur.* Vtrum ergo digiti me fallunt? an à morte Ciceronis ad hunc diem, anni circiter ſexaginta colliguntur? Quod ſi eſt, quomodo natus Ciceronis

Illuſtratus Seneca in epiſtolis.

æuo Seneca fuerit: & idem iuuenis adhuc ſub Tiberio? Niſi quis tam ineptè deſipiens, qui ſexagenarium ſenem iuuenem cenſeat appellandum. Certa res. & huic vni argumento ſiquid opponi poteſt, illi ſapiant; ego, vt poëta vetus ait, fatuus ſim, non ſolùm ſtultus. Pugnat ergo ætas Senecæ, etiam vita. Nam is qui philoſophus, vitam illuſtrem egit, ad remp. acceſſit, honores geſſit, Quæſtor, Conſul fuit. De Quæſtura ſua ipſe fatetur Conſolatione ad Elbiam: de Conſulatu, auctores Faſti & Iuriſconſulti. Hæc vitæ lux non cadit in meum ſenem: quem vixiſſe remotum ab omni ambitu ſcio, equeſtri ordine contentum. Teſtis ipſe in præfatione libri II. Melam filium alloquens, *Perge*, inquit, *quò inclinat animus, & paterno contentus ordine ſubduc fortunæ magnam tui partem.* Nam ordinem, intellegit non dubiè equeſtrem. Denique cum vana illa opinione quid magis pugnat, quàm ſtylus? Ariſtoteles apud quoſdam Libyæ populos, quoniam vxores communes ſunt, ait liberos ad formarum ſimilitudinem diſtribui. vellem idem ſit in his libris. quorum profluens & copioſa dictio, tantum abeſt à Senecæ arguta & conciſa eloquentia; quantum Homericus ille Neſtor à Menelai.

Vitæ ratio vtriuſq. Senecæ.

Styli diſcrepantia.

Quis falſus ſcriptor, ſatis dictum: dicam quis verus. tam clarè idipſum; vt ſi quid hac parte errem, non recuſem quin Fides auerſa à me in omne æuum. L. Annæus Seneca Philoſophus patrem habuit nomine & cognomine eodem. Is domo Corduba fuit; profeſſione, Rhetor. Natus ante bellum ciuile Cæſarianum, ſuperuixit ad Claudij circi-

Seneca pater, verus ſcriptor.

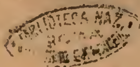
circiter principatum: sine honoribus,& non aliud quàm prouincialis eques. Is iam senex non dubiè filiis suis scripsit, aut dictauit potius, hos qui supersunt Controuersiarum & Suasoriarum libros. Sed vt in Plauti fabula, inter duos Menæchmos: sic inter duos Senecas confusione nominum ortus error. Tributa illi, quæ huius erant: & claritate nimia filij obscurus pater hodie,imò ignotus. Memoriam boni senis fugitiuam (impunè hoc dixerim) primus retraham ego. Eius,inquam,Senecæ hi libri. Doceo ex ætate: quæ patri conuenit, disconuenit proli. doceo ex inscriptione,quæ in omnibus libris, etiam scriptis, concipitur: L. ANNAEI SENECAE, AD SENECAM, NOVATVM, ET MELAM FILIOS. Optimè. Inter tres filios quos nominat, Seneca Philosophus est: reliqui eius fratres. Stemma tale.

Stemma Senecarum.

L. Annæus Seneca, qui Rhetor.	L. Annæus Seneca, qui Philosophus.
Elbia, eius vxor,	Annæus Nouatus, aliter Iunius Gallio.
	Annæus Mela, siue Mella, pater Lucani.

Quid iam clarius,quàm Senecæ patris esse hæc scripta? Nam quin Mela ille frater Senecæ Philosophi sit: non ambiges ex his locis. Tacitus libro XVI. Annalium: *Mela,quibus Gallio & Seneca parentibus natus,petitione honorum abstinuit: per ambitionem præposteram, vt eques Romanus consularibus potentia æquaretur.* Seneca ipse in consolatione

Mela frater Senecæ Philosophi,& filius illius senis.

ad Elbiam: *Respice fratres meos, quibus saluis fas tibi non est accusare fortunam. In vtroq. habes quod te diuersa virtute delectet. alter honores industria consecutus est* (Gallionem intellegit:) *alter sapienter contempsit*. intellegit Melam. Confer nunc locum è præfatione libri II. Controuersiarum; & vide quàm elogia omnia conueniant in hoc Mela. *Hæc eò libentius Mela fili carissime refero, quia video animum tuum à ciuilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu auersum: hoc vnum concupiscentem, nihil concupiscere, vt eloquentiæ tantum studeas. Ego verò non sum bonæ mentis impedimentum: perge quò inclinat animus, & paterno contentus ordine subduc fortunæ magnam tui partem.* Nec turbat me, quòd epigraphe Nouatum nominet, quem alij, & quem Seneca ipse, Gallionem. Idem enim ille per adoptionem familia exiuit, & in gentem ac nomen venit Iunij Gallionis. Credo illius ipsius Gallionis, qui inter Rhetoras nominatur Senecæ patri: & de quo Scriptor incertus De caussis corruptæ eloquentiæ: *Malim hercle C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem: quàm calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis.* At nomen Nouati antiquius fuisse, colligo ex Seneca in Consolatione: qui filiam huius agnoscit à nomine veteri Nouatillam. Non item locus me mouet initio libri II. Controu. de Fabiano philosopho: *Scio futurum*, inquit, *vt auditis sententiis eius, multas cupiatis audire. sed nec ille diu declamationibus vacabat: & ego multò minor natu quàm ipse erat, audiebam quotiens inciderat, non quotiens volebā.* Qui si rectè haberet; vana omnia quæ dixi de ætate huius senis. Fabianus

Cur & quomodo mutatū alterius fratris nomen.

Iunius Gallio, quis.

Falsa lectio in Seneca patre.

nus enim auditor Cæstij Pij & Arellij Fusci fuit; ac sub Tiberio præcipua illi fama. Quo si multò minore natu hic scriptor: *cur non pistrino trador ego atque asino?* Sed non recta lectio, & emendo, *multo maiore natu.* Caussa enim vera non auditi Fabiani, quòd ille iuuenis Seneca iam grandi; vt homo senex frequentare declamationes adolescentuli honestè non posset. Hæc dixi de hoc scriptore. plura illustrandæ ætatis & stemmatis, addam in libro singulari, quem, de vita Annæi Senecæ & scriptis, studiosè composui. Fabiani ætas.

Cap. II.

Stipendij militaris initia, & progressus. Quis primò modus. quæ deinceps accessio. Aliud denarium esse, aliud denos asses. Tacitus explicatus. Liuius correctus. item Suetonius in loco tenebroso.

DE stipēdio militari apud Romanos, deq. eius progressu, plus quàm Metonis annus est, cū quęritur inter doctos. ego hoc capite audebo certū concludere, & vt I C^ti prisci loquebantur, signare responsum. Tria apud Romanos pro stipendio, pecunia, frumentum, vestis. Pecuniæ, institutum anno vrbis CCCXLVII. de quo Liuij libro IIII. corruptus locus. *Additum deinde, vt ante vllam mentionem plebis Tribunorúmve decerneret Senatus, vt stipendium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de suo quisque functus eo munere esset. Nihil vnquam acceptum à plebe tanto gaudio traditur. concursum itaque ad curiam esse, prehensásque exeuntium dextras, & patres verè appellatos: effectum esse* Initium stipēdij ex Liuio.

 faten-

fatentibus, vt nemo pro tam munifica patria corpori aut sanguini suo parceret; cùm commoditas iuuaret rem familiarem. saltem acquiescere eo tempore, quo corpus addictum atque operatum reip. esset. quem emendo, *cùm commoda ita iuuaret: rem familiarem saltem accrescere eo t. q.* Modus eius pecuniæ initio exiguus fuit. Polybij quidem ætate, id est, sub bellum Punicum secundum, in peditem oboli duo: centurionem duplex: equitem triplex. Ita Polybius ipse libro VI. Duo oboli tertia, vt scimus, drachmæ pars. Ad nummum Romanum si exigimus; dico fuisse tres asses. eámque summam non dubiè per duos obolos expressit nobilis historicus. Doceo ex Plauto, cuius loco primus do lucem, in Mostellaria:

Locus eius correctus.

Quis modus, & quàm exiguus primi stipendij.

Plauti locus illustratus.

Vbi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Isti qui trium nummorũ caussa subeunt sub falas?
Vbi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent.

Nam tres nummi hîc, tres asses, & ad stipendium militare diserta allusio Comici serui, irridentis quòd tam exiguo pretio auctorati castella & turres ligneas hostium (id enim falæ) subirent, hastis aliquot configendi. Et mehercle stipendium vile. eò magis, quòd illa ætate non vestis, non frumentum, gratuita militi erant: sed Quæstor, siquid horum dedisset, certum statutúmq. pretium eo nomine de pecunia detrahebat. Auctor idem Polybius lib. VI. Quod obtinuit ad tempora G. Gracchi, qui primus lege cauit, vt vestis è publico militi daretur: pecuniámque totam acciperet, sine vlla, quod aiunt, deductione. Plutarchus in Graccho his verbis, τῶν δὲ νόμων οὓς εἰσέφερε τῷ δήμῳ χα-

Quando primum militi gratuita vestis.

ριζό-

ριζόμενος, ὁ μὲν ἦν κληρουχικὸς, ἅμα νέμων τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν. ὁ δὲ στρατιωτικὸς, ἐσθῆτα τε κελεύων δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων. Et vestis saltem Plutarchus meminit: priori aliqua lege gratiam etiam factam de frumento, non ambigo. Nec vltrà de accessione aliqua reperio ante bellum Cæsaris ciuile. *Cæsar*, inquit Suetonius cap. XXVI. *legionibus stipendium in perpetuum duplicauit.* Ait, duplicauit: vt credibile sit factos à Cæsare sex, aut si fortè, septem asses. Secutum à morte Cæsaris bellũ ciuile multiplex cum Antonio, cum Bruto, cum Sexto. verisimile in illa ambitione ducum, etiam tunc pretium auctum militibus conciliandis. Sed Augustus constituta rep. & imperij iam certus, *quicquid vbique militum esset* (verba Suetonij sunt cap. XLIX.) *ad certam stipendiorum præmiórumque formulam adstrinxit.* Formula Augusti laxior Iuliana, videlicet in diem deni asses. Certum & clarum ex Tacito, apud quem lib. I. Annal. conqueruntur milites, *Denis in diem assibus animam & corpus æstimari.* & id statim ab excessu Augusti. Id stipendium parum disconueniebat à Græco, apud quos drachma, diurna in militem merces: vti colligere est ex Thucydidis libro tertio. Dixi denos asses: qui denarium ipsum accipiet, errabit. Nam denarij permutatio pluris sub Tiberio, sub Augusto: & fortasse XII. assium aut præterpropter. Testantur iidem apud Tacitum milites, qui decem assibus non contenti, flagitant, *Vt denarius diurnum stipendium foret* : *neu veterani diutius sub vexillo tenerentur.* prorsus ridiculo postulato, si idem denarius

Prima accessio ad stipendium.

Accessio secũda.

Stipendij Græcanici modus.

Vide ibi Scholiastem.

Denarius, quâti sub Augusto.

Taciti nodus euolutus.

rius & deni asses. Ergo æstimatione duodena illa quam dixi, menstruum militis sub Augusto denarij circiter x x v. id erat, aureus vnus. quod notari mihi volo, ad ea quæ mox dicam. Post Augustum, tenebræ sunt ad Domitianum. De quo monuit Suetonius cap. v i i. *Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos.* paucis, sed di boni, turbulentis verbis! Ex quibus necesse habeamus fateri, menstruum vnum militis aureos tres fuisse: & ante Domitianum quidem nouem aureos datos, ab ipso adiectos ternos. Ita sub Domitiano gregarius miles acceperit aureos x i i. in mensem. Aureos dico Romanos, quorum vera æstimatio, denariûm x x v. Ij essent nostratis monetæ aurei circiter x x i i i i. Non aliter ad hunc locum omnes interpretes: & id nobis pluribus verbis persuadere conantur viri docti. Quis sanus credet, aut pro sano? Tantísne sumptibus vllam remp. parem fuisse? Adde duplum centurionis, triplum equitis: adde Præfectos, & Tribunos: summa quot mensibus in legionem tam improba excrescet, vt eam verear exprimere. Sed videant ne. fœdum illũ historiæ errorem leui & vera correctione tollo ego, legóque, *aureis ternis.* id est, Aureis illis tribus quos antè capiebãt, addidit quartum aureum Domitianus. In furcam, peccantem illam litteram quæ dedit has turbas. At mea lectione quid potest clarius aut verius? Aureus Romanus, vt notaui, menstruum militis sub Augusto fuit; & id stipendium vnum. Adiecit alterum seu Caligula, seu Claudius: tertium fortasse additum per bella ciuilia Vitellij & Othonis. Quartum nunc à Domitia-

Iterum accessio.

Obscurus Suetonij locus.

Is emendatus.

mitiano. Ita in vniuerſum miles acceperit quatuor ſtipendia, ſiue aureos quatuor: duplum ferè quàm miles hodie. Tolerabilis ſumma præ illa aureorum XII. Rem non ambiguam confirmo teſtimonio Zonaræ, cuius eadem in re hæc verba: *Cum militibus ſeptuagenæ quinæ drachmæ ſoluerentur, centenas dari Domitianus iuſſit.* Quæſo, LXXV. drachmæ (ita denarium Græci vertunt) quid aliud quàm aurei tres? Addidit XXV. Domitianus, ex Zonara: ergo aureum vnum. Homo non ſim, ſi verbum vltrà addam in re clara firmanda.

CAP. III.

Iuuenalis verſus correctus & illuſtratus. Mos antiquus de lucernis ad ianuas, ad feneſtras, ad arbores, ad lupanaria noua. Vates præferebant lucernam. Tertullianus, Xiphilinus, Seneca, Perſius, & Prudentius explicati.

IVVENALIS verſus ſunt, lætitiam diei feſti deſcribentis, quorum lectionem aut mentem non viderunt interpretes: cum venia dixerim, vidi ego, Sat. XII.

Hic noſtrum placabo Iouem, Laribúſque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ iactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit ianua ramos,
Et matutinis operatur feſta lucernis.

Aiunt in his verſibus, Operandi verbum referri ad ſacra, & per lucernas ſignificari diem. itaque hoc velle poëtam, ob reditum incolumis amici ſacra ſe facturum tempore matutino. Albæ mentes, ſiue qui hæc ſcribunt, ſiue qui credunt! Ridicula in Iuuen. verſibus ſententia.

Scili-

Scilicet ianua operari sacris potuit (de illa enim loquitur:) aut exemplo probabunt lucernam, quæ noctis nota, significare diem. Rideo albis dentibus, cùm hæc lego. At vocis vnius correctione, quàm plana res! Nam scribendum,

Et matutinis operitur festa lucernis.

Operitur, id est, tegitur, vestitur. vt alibi;

Legitimè fixis vestitur tota tabellis

Ritus appendendi lucernas in die festo.

Porticus.—— Morem sæculi sui expressit Iuuenalis; quo in omni publica priuatáque lætitia receptū, ianuam ornari lauro & lucernis. Quem ornatum intellexit Seneca, epist. LXVIII. *Quid tu existimas ea tantùm optabilia esse, quæ per voluptatem & otium veniunt? quæ excipiuntur foribus ornatis?* Et Tertullianus clarè in Apologetico, *Cur die læto non laureis postes adumbramus? nec lucernis diem infringimus? Honesta res est sollennitate publica exigente inducere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris.* Nec aliter explico Xiphilinum in Nerone, de aduentu Teridatis, Καὶ πᾶσα μὲν ἡ πόλις, inquit, ἐκεκόσμητο, καὶ φῶσι καὶ στεφανώμασιν. & pòst, de reditu è Græcia Neronis, Ἐς τὸ καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ ἐκεῖθεν ἐς τὸ παλάτιον, πάσης μὲν τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης καὶ λυχνοκαυτούσης καὶ θυμιώσης. Intellegit enim vrbis ædes ornatas lauru ac lucernis. Eiusmodi lucernæ pensiles erant, suspendebanturque catenulis, accensæ ad ædium singularum ianuas aut fenestras. Ideo eleganter Iuuenalis ait ianuam operiri lucernis: & addit, matutinis, non sine Satyrico morsu, quasi claro luci opus esset alia luce.

Quales eæ lucernæ.

Ad ianuam appendi solét.

Vidimus ipsi in Italia æreas eiusmodi lucernas complures: quas intellexit etiam poëta princeps,

pendent

———*pendent lychni laquearibus aureis.*
Quòd ad ianuam hæ lucernæ, præter Iuuenalem, Tertullianus docet ad vxorem lib. II. *Moratur Dei ancilla in laribus alienis, & inter illos omnibus honoribus dæmonum, omnibus sollennibus regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore thuris agitabitur: & procedet de ianua laureata & lucernata, vt de nouo consistorio libidinum publicarum.* Ecce, ianua, ait, lucernata. Quòd ad fenestras; Persius,

Ad fenestras.

———*vnctáque fenestra*
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Et obseruabant plerique è vulgo hunc morem, sabbatis accendendi lucernas. Seneca epist. XCVI. *Accendere aliquem lucernas sabbatis prohibeamus; quoniam nec lumine dij egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Nec solùm ædibus, sed etiam arboribus appensas reperio has lucernas. arboribus quidem sacris, & quibus vellent exhibitum cultum. Prudentius contra Symmachum,

Sabbatis accendi solent.

Etiam ad arbores.

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Sustinuit, cadit vltrici succisa bipenni.

Vatibus lucerna.

Sed & sacrificuli ac vates præferebant lucernam ac laurum: credo, vt augustiores se facerent ornatu illo festo & quasi sacro. Tale aliquid ex Seneca haurio De vita beata, cap. XXVII. *Cùm sistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur; cùm aliquis secandi lacertos suos artifex brachia atque humeros suspensa manu cruentat; cùm aliqua per viam genibus repens vlulat, laurúmq. linteatus senex & medio lucernam die præferens, conclamat iratum aliquem deorum: concurritis, & auditis, & diuinum esse eum inuicem mutuum alentes stuporem adfirmatis.* Cùm

res

Ad noua lupanaria lucernæ suspensæ.

res ergo tam sacra, lucerna: mirum pollutam eam fœdissimo vsu, & solitam suspendi ad lenonias ædes, notam noui lupanaris. Id enim Tertullianus apertè dixit locis duobus, quos non repeto. Sed credo morem eum natum inde, quòd scorta olim sub vesperam prostabant & ad lucernas. Non enim ante nonam diei, fas eis facere in publico copiam sui. quod notant interpretes prisci ad Persium, qui ab hac causa Nonariam dixit meretricem. Lucernarum in lupanaribus mentio apud Iuuenal. *Obscurisq. genis turpis, fumóque lucernæ.* & Horatium, —*sub clara nuda lucerna.* vbi nollem viros doctos scribere, *lacerna*, pro pallio, aiũt, meretricio.

Cap. IV.

Aquam calidam antiquitùs ad potum fuisse. imò ad delicias. Thermopolium Plauti quid? Dio explicatus. Calida vino mixta. Plautus illustratus, & Tacitus. Plautus correctus. Miliarium vas, quale fuerit, & cui vsui. Seneca ex Athenæo data lux.

HOc caput Nymphis sacratum erit; & dicam de Aquis, earúmq. apud veteres vsu. Duplicis aquæ mentio in cœnis Romanis, Frigidæ, Calidæ. Et frigidam ad potum fuisse, clarum est: de calida, non nemo nuper in me pugnauit. Ideo subtiliter de ea, &, vt Sallustius ait, cum cura disseram: vt retrahere morem fugitiuum possim, & desitum sæculo nostro. In vsu frequenti calidam fuisse; testes mihi, vt in sacris dicitur, — πολλοί τ' ἀγαθοί τε πάρεισιν. Iuuenalis,

Vsus calidæ frequens.

Quando vocatus adest calida gelidáque minister?

Sene-

Seneca de Ira lib. I. cap. XII. *Iraſcuntur boni viri pro ſuorum iniuriis: ſed idem faciunt ſi calida non bene præbeatur, ſi vitrum fractũ, ſi calceus luto ſparſus eſt.* Paullus Ic^tus^ l. XVIII. de inſtr. & inſt. leg. *Nec multum refert inter cacabos & aënum, quod ſupra focum pendet. his aqua ad potandum calefit; in illis pulmentarium coquitur.* Martialis,

Caldam poſcis aquam, ſed nondum frigida venit;
Alget adhuc nudo clauſa culina foco.

Varro lib. IIII. *Calix à caldo: quòd in eo calida puls apponebatur, & calidam eo bibebant.* Seneca de Ira lib. II. cap. XXV. *Parum agilis eſt puer, aut tepidior aqua potui erogata, aut turbatus thorus, aut menſa negligentiùs poſita: ad iſta concitari, inſania eſt.* Martialis iterum,

Frigida non deſit, non deerit calda petenti.

Et exempla plura. Etiam apud Græcos idem mos: præceptúmq. apud Athenæum eſt lib. II. cap. II. *προπίνειν ὕδωρ, ἂν μὲν χειμῶνι καὶ ἔαρι θερμὸν ὡς μάλιστα, ἐν δὲ τῷ θέρει ψυχρόν.* Apud eundem lib. III. cap. III. Græcis vſus calidæ.
quæritur vtrũ aqua calida an frigida poſt ficus bibenda ſit: & vtrimq. dat cauſſas. Vide & li. III. ca. XXI. Nec in vſu ſolũ antiquitùs calida; ſed, quod miremur, in deliciis fuit. Inde apud Plautũ Thermopolij mentio, cùm hilarior inuitatio deſcribitur aut ſolutior luxus. vt Curculione, de ebrioſis, Deliciæ veterum in hoc potu.

Quos ſemper videas libentes eſſe in thermopolio.

In Trinummo, ——— *ſatin' in thermopolio*
Condalium es oblitus, poſtquam thermopotaſti gutturem? Item Rudente,
Ne thermopolium quidem vllum ille inſtruit,
Ita ſalſam præbet potionem & frigidam.

Vbi

Thermopolium quid.

Vbi thermopolia, non hercle aliud quàm cauponæ in queis hæc calida venîret. Calidam dico puram putam: non potionem nescio quàm dulcem & confectam, quod sine auctore veteri ponit & vulgus interpretum, & eximius Turnebus.

Thermopolia vetita Claudio.

Thermopolia Romæ Claudius sustulit; & bonus censor quasi curua correcturus, calidam in cauponis prostare seriò interdixit. Dio Cassius his verbis, *τά τε καπηλεῖα ἐς ἃ συνιόντες ἔπινον, κατέλυσε, καὶ προσέταξε μήτε κρέας τι ἑφθὸν, μήθ᾽ ὕδωρ θερμὸν πιπράσκεσθαι, καί τινας ἐπὶ τούτῳ μὴ πειθαρχήσαντας ἐκόλασεν.* Caius Caligula cauponem quendam interfecit, quòd per dies funeris Drusillæ, calidam vendidisset Idem Dio, Τὸν, inquit, *πωλήσαντα θερμὸν ὕδωρ ἀπέκτεινεν, ὡς ἀσεβήσαντα.* scilicet quasi hominem impium & lasciuiæ administrum in publico luctu. Nec prætereundus Dionis locus de Druso Tiberij filio, quem ebrietatis accusat, quòd aliquando cum Prætorianis ad ignem restinguendum è conuiuio excitatus, Aquam illis poscentibus, calidam infundi iusserit. nimirum quasi conuiuij res esset, non incendij. Verba Græca sunt, quorum sententiam non expressit interpres: *τῇ τε μέθῃ κατακορὴς οὕτως ἐγίγνετο, ὥστε ποτὲ νυκτὸς ἐμπρησθεῖσί τισιν ἐπικουρῆσαι μετὰ τῶν δορυφόρων ἀναγκασθεὶς, ὕδωρ αὐτῶν αἰτούντων, θερμὸν σφίσιν ἐγχέαι κελεῦσαι.* Nec ab alia caussa agnominatio illa Tiberij Imperatoris, Biberius Caldius Mero. Caldius videlicet, à frequenti calidæ potu. Reliquum quæri est, pura hæc aqua in deliciis fuerit, an mixta? Censeo mixtam. Non quin duplicem calidæ vsum non agnoscam: (bibebatur enim & solitaria, & infusa vino)

sed

ſed quia gulonibus expetitam maximè & laudatam comperior cum vino. Credo, quia proclinius & iucundius potio feruens, quàm frigida, iret in bulgam. idque noſipſi, aliquotiens experti, non abhorremus. Appuleius deſcriptione nequitię ſuæ lib. I I. *Fotis mea, iam domina cubitum reddita, arripit poculum, ac deſuper aqua calida iniecta porrigit vt bibam.* Martialis, Calida vino miſceri ſolita.

Me conuiua leget miſto quincunce, ſed antè
Incipiat poſitus quam tepuiſſe calix.

Alibi,

Iam defeciſſet portantes calda miniſtros,
Si non potares Sextiliane merum.

qui verſus diſertè probant mixtionem. Sed clariſſimè Plautus, qui vinum ita mixtum intelligens, Calidi nomine vti, nō Calidæ voluit. Curculione,

Vbi quid ſurripuère, operto capitulo calidū bibūt, Plautus explicatus.
Triſtes atque ebrioli incedunt.

Et Milite, eleganter potionem eam exprimit puer ebrius:

Neque equidem heminas octo exprompſi in vrceū,
Neque ille hic calidum exbibit in prandio.
PA. *Neque tu bibiſti?* LV. *di me perdant, ſi bibi,*
Si bibere potui. PA. *quid iā?* LV. *quia enim obſorbui.*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

& quæ ſequuntur. neque enim eſt vt ſcena ea intelligatur, ſine hoc more. Calidæ potionis mentio etiam apud Tacitum, Annali X I I I. incertum meræ, an mixtæ. *Illic epulante Britannico, quia cibos potúſque eius delectus ex miniſtris guſtu explorabat: ne omitteretur inſtitutum, aut ne morte vtriuſque proderetur ſcelus, talis dolus repertus eſt. Innoxia ad-* Tacitus, & Plinius.

huc & pręcalida & libata gustu potio traditur Britannico: dein postquam feruore aspernabatur, frigida in aqua affunditur venenum. Et apud Plinium lib. VII. cap. LIII. de M. Ofilio Hilaro. *Qui*, inquit, *cùm populo admodum placuisset natali die suo, conuiuiumque haberet: edita cœna, calidam* [*potionem*] (deleuerim eam vocem, vt glossema) *in pultario poposcit, simúlque personam eius diei acceptam intuens, coronam e capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantium proximus tepescere potionem admoneret.* Eandem Plautus intellexerat, versu, qui nūc corruptus in Persa:

Plautus correctus.

Ite foras, hic volo ante ostium & ianuam meos participes bene accipere.
Statuite hîc lectulos, ponite hîc quæ assolent. hîc statui volo primum.
Vnde ego omnes hilaros, ludentis, lætificantis faciam vt fiam aliqua mihi.

quæ confusa compono & emendo, *hic statui volo primum aquilam mihi. Vnde ego omnes hilaros, lubentes*, (ita Douza emendabat, pro *ludentes*) *lætificantes faciam vt fiant*. Ita propemodum, præter duos manuss. etiam prisca editio Aldi. Verba illa, *aliqua mihi*, transposita & corrupta erant; retrahenda quò posui, & legenda, *aquilam mihi*, siue, *aquulam*. Correctio certa & clara. Aquā enim duplicem in mensæ initio statim poni mos erat, Calidam, Frigidam. Lucianus, Τράπεζα δὲ τῇ κλίνῃ παρεστήκει, ποτήριον ἔχουσα, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον καὶ ψυχρὸν καὶ θερμόν. Faceta autem allusio Comici serui, quasi ad Aquilam etiam militarem. Sed & posteriori sæculo vas proprium repertum huic aquæ, quod Milia-

Aqua duplex initio mensæ.

Miliarium vas quale fuerit.

rium dixerunt. Id erat ex ære, ponebantque, nisi fallor, in mensa. Formam eius satis apertè describit Seneca, & ego capio, Quæst. Natural. lib. III. cap. XXIIII. *Facere solemus dracones & miliaria & cōplures formas, in quibus ære tenui fistulas struimus per decliue circumdatas; vt sæpe eundem ignem ambiens aqua, per tantum fluat spatij quantum efficiendo calori sat est. Frigida namque intrat, effluit calida.* Nominat iterum libro IIII. cap. VIII. *Quemadmodum minora balnearia, & minora miliaria citius calefiunt: sic hæc foramina,* &c. Hoc miliarium pertinuisse ad calidā, fortasse primi óbseruauimus: & confirmamus ex Athenæo lib. III. τοιοῦτο τινὲς εἶσιν, ὦ ἑταῖροι, οἱ Οὐλπιάνειοι σοφισαὶ, οἱ καὶ τὸ μιλιάριον καλούμενον ὑπὸ Ῥωμαίων, τὸ εἰς θερμοῦ ὕδατος κατεργασίαν κατεσκευασμένον, ἰπνολέβητα ὀνομάζουσι. Lego & in priscis glossis, *Miliarium*, θερμιτρὸν, quasi dicas, calfactorium. Nec plura de Calida. cuius vsum Plinius hoc oraculo damnauit, *Notandum nullum aliud animal,* (præter hominem scilicet) *calidos potus sequi: ideóque non esse naturales.*

Seneca explicatus.

Calidæ vsus nocuus.

CAP. V.

Carmen poëtæ veteris, non antea visum. De scriptore quæsitum. multa in eo emendata, & illustrata.

VT Plautina illa mulier in Truculento, alienam prolem: sic ego hoc capite

Alienos ibo labores suppositum mihi.

Carmen vulgabo, quod clariss. Ic^tus P. Pythoëus munus mihi misit: sed carmen nō visum antea, nō lectū, & cui meritò præfabor, Fauete linguis. Repperit vir doctissimus & diligentissimus harum re-

rum, in vetusto cóq. vnico exemplari: & inde qua fide ille transcripsit, eadem inseram his libris. Sine fraude quidé. quia ista quasi adoptio, volente amico nostro est, imò iubente. Carmen sic habet:

Cras amet qui numquam amauit; quique amauit, cras amet
Ver nouum, ver iam canorum, ver natas orbis est.
Vere concordant amores, vere [a] nubent alites.
Et nemus comam resoluit de maritis imbribus.
Cras [b] amorem copulatrix inter vmbras arborum
Implicat [c] gazas virentes de flagello myrteo.
Cras Dione iura dicit, fulta sublimi [d] trono.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
*Tuno * quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo*
Cærulas inter cateruas, inter & bipedes equos
Fecit vndantem [e] Dione de maritis imbribus.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Ipsa [f] gemmas purpurantem pingit annum floribus
*Ipsa surgentis papillas de Faboni * paritu*
*Vrguet in totos * pentes, ipsa roris lucidi*
Noctis aura [g] quem relinquit spargit vmentis aquas.
*Et me * canat lacrime trementes detadum * pondere.*
Gutta præceps orbe paruo sustinet casus suos.
In pudorem florulentæ [h] prodiderunt purpuræ:
Vmor ille quem serenis astra rorant noctibus
Mane [i] virgineas papilla soluit vmenti peplo.
*Ipiussit * mane tuæ virgines nubant rosæ*
*Fusta * prius de cruore, déque amoris [k] oculis,*
Déque gemmis, déque flammis, déque solis purpuris.

a Scribo, *nubunt*
b Pyth. *amorum*
c Pyth. *casas.* vere.
d Malim, *thoro.*
e Lego, *Dionem*
f Pyth. *gemmans.* potest etiam *gemmeis*
g Legerim, *quem reliquit*
h Pyth. *prodierunt*
i Scribo, *virgines papillæ*, non dum cópressas & maritas.
k Pyth. *osculis.* & antè, *Ipsa iussit*

Cras

Cras ruborem qui latebat veste tectus ignea
Vnica[a] marito nodo non pudent soluere.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Ipsa nimfas diua[b] loco iussit ire myrteo
[c] Et puer comis puellis. nec tamen credi potest
Esse amorem feriatum, si sagittas vexerit.
Ite nimfæ, posuit arma, feriatus est Amor;
Iussus est inermis ire, [d] durus ire iussus est,
Neu quid arcu, neu sagitta, neu quid igne læderet.
Sed tamen Nimfæ cauete, quòd Cupido pulcer est,
Totus est [e] inermis idem, quando nudus est Amor.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Compari Venus pudore mittit ad te virgines:
Vna res est quam rogamus, cede virgo Delia
Vt nemus sit incruentum de ferinis stragibus
Ipsa vellet vt venires, si deceret virginem:
Iam tribus choros videres feriatos noctibus,
Congreges inter cateruas ire per saltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter casas.
Nec Ceres nec Bacchus absunt, nec poëtarum deus,
*Detinent * & tota nox est [f] peruigila cantibus.*
Regnet in siluis Dione, tu recede Delia.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Iussit hiblæis tribunal stare diua floribus,
Præsens ipsa iura dicit, adsederunt Gratiæ.
Hibla totos funde flores, quidquid[g] annis attulit,
*Hibla florum * rumpere est equant' [h] ethne cãp-*
Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium,
Quæq. siluas, quæq. lucos, quæq. montes incolunt.

a Pyth. *Vnico mariti n. n. pudebit*
b Idem, *luco*
c Pyth. *Est p. comes*. ego, *te puer comes*
d Pyth. *nudus*. rectè ad sententiam. nihil habeo.
e Bene idem, *in armis*
f Pyth. *peruigilanda*
g Pyth. *annus.*
h Idem, *quantus Aetnæ campus est*. Fort. ste sic, *Hibla florum prome vestemq. Ennæ c. est.*

a Pyth. *alitis*, *Iussit omnis adsidere pueri mater* [a] *alitas*,
b Idem, *nudo* *Iussit &* [b] *nullo puellas nil Amori credere.*
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Et rigentibus vergentes ducat vmbras floribus.
c Fortè, *quo* *Cras* [c] *erit qui primus æther copulauit nuptias,*
Vt pāt * *totis crearet vernis annum nubibus,*
In sinum maritus imber [d] *fluctus alma & coniugis.*
d Pyth. *fluxit alma* *Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.*
e Idem, *venas* *Ipsa* [e] *vernas atque mentem permeante spiritu*
Intus occultis gubernat procreatrix viribus,
Pérque cælum, pérque terras, pérque pontū subditum,
Peruium sui tenorem seminali tramite
Imbuit, iussitq́ mundum nosse nascendi vias.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
f Pyth. *Latinos* *Ipsa Troianos nepotes in* [f] *Latino transtulit:*
Ipsa Laurentem puellam coniugem nato dedit.
Móxque Marti de sacello dat pudicam virginem.
g Scribo, *Romuleas* [g] *Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias:*
Vnde Rames & Quirites, próque prole posterûm
Romoli matrem crearet & nepotem Cæsarem.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
Rura fecundat voluptas: rura Venerem sentiunt:
h Lego & distinguo, *Hunc ager, cum parturisset ipsa, suscepit sinu: Ipse florum* *Ipse Amor puer Dionæ rure natus dicitur.*
Hunc ager [h] *cùm parturiret, ipsa suscepit sinu,*
Ipsa florum delicatis educauit osculis.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.
i Pyth. *aëdon* *Ecce iam super genestas explicat* [i] *aonij* * *latus*
k Fortasse, *Quisque cantus sentinetur* [k] *Quisque tuus quo tenetur coniugali fœdere.*

Sub-

Subter vmbras cum maritis ecce balantum gregem:
Et canoras non tacere Diua iussit alites.
Iam loquaces ore rauco stagna cigni perstrepunt:
Adsonant[a] *aërei puellæ subter vmbram populi* — a Eleganter Pyth. *Teres*
Vt[b] *putas motus amoris ore dici musico?* — b Lego, *putes*, & deleo vbiq. notam rogandi.
Et neges queri sororem de marito barbaro?
Illa cantat, nos tacemus. quando ver venit meum?
*Quando * faciam vt celidon vt taceret desinam.*
Perdidi Musam tacendo, nec me Phœbus respicit.
Sic Amyclas cùm tacerent perdidit silentium.
Cras amet qui numquam amauit, quique amauit, cras amet.

EXPLICIT PERVIGILIVM VENERIS.

Elegans mehercle & quantiuis pretij carmen; molle, tenerum, sed Romanis, vt sic dicam, non Alexandrinis deliciis. In eo aliquot menda: quæ priusquã tollam, quæram de Titulo & de Scriptore. Titulus fuit, *Peruigilium Veneris*. Colligo facilè ex subscriptione, *Explicit peruigilium Veneris.* Ex titulo non ignotum argumentum. Laudatio enim Veneris fuit, composita quasi per occasionem Peruigilij, quòd tres ipsas noctes in honorem deæ agebant. Faciunt illuc versus in hoc Carmine,

Argumentum & occasio huius Carminis.

Ipsa vellet vt venires, si deceret virginem.
Iam tribus choros videres feriatos noctibus.

Peruigilia, variis diis.

Et illa Plauti Curculione,

Quid? tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?
Nam hoc quidem haud multo post luce lucebit.

Sed & peruigilandi honos vulgatus in ceteros deos. Fortunæ peruigilium est apud Suetonium

in Galba, cap. IIII. *Fortunæ simulacrum in parte ædium consecratum menstruis deinceps supplicationibus & peruigilio anniuersario coluit.* Cereri, apud Tacitum: *Lectisternia & peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant.* Incertum cui deo, deæ, apud Liuium lib. XXIII per tres item noctes. *Triduum sacrificatum ad Hamas. Nocturnum erat sacrũ, ita vt ante mediam noctem compleretur. Gracchus castra Campana, vt in peruigilio, neglectasimul omnibus portis inuadit.* Peruigilij meminit iterum Suetonius in Caligula, cap. LIIII. & Vitellio, cap. x. Titulum ergo inuêni: scriptorem quæram, & non inueniam. Ducti elegantia carminis quidam Catullum Veronensem esse censuerunt: alij, in queîs Scaliger, Catullum vrbicarium poëtam, nominatum Iuuenali,

Quæsitum de scriptore.

—clamosum ageret cùm phasma Catulli.

Neuter potest. nisi me fallit ratio temporũ, quam subduxi nõ vanis coniecturis. Natum enim comperior hoc carmen in imperio Augusti. Argumento horum versuum,

Quãdo videatur id Carmen scriptum.

Vnde Rhamnes & Quirites, proq. prole posterûm
Romoli, patrem crearet & nepotem Cæsarem.

Ita legendum, non *matrem*, doceo infrà. Pater Cæsar, Diuus Iulius est; nepos, Augustus. Sæpe ita discriminandi caussa historici. Sueton. *Cæsario, quem ex Cæsare patre concepisse Cleopatra prædicabat.* & alij sæpius. At hæ tam quæsitæ blanditiæ aduersus Augustum, quomodo cõuenient nisi in hoc æuum? Non ergo Catulli Veronensis. Dico amplius: post Virgilium vixit hic scriptor. Certè locus ille totus,

Pater Cæsar de D. Iulio.

*Vt pāt * totis crearet vernis annum nubibus*
In sinum maritus imber fluxit-almæ coniugis Post Virgilium scriptum.
Vt fetus immixtus omnes aleret magno corpore.
non abest, quin è Virgiliano isto expressus sit,
Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Coniugis in lætæ gremium descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fetus.
postremo quidem versu etiam ad verbum, vt ego restitui. Nisi tamen Virgilius hæc ab illo: quod non censeo. Sanè quisquis scriptor, non ambigo quin extrema sub tempora genitum hoc carmen Augusti. Ita Catulli illius germani non erit; quia ætate relinquitur. non illius minuti vrbicarij; quia anteit. Cetera videbit Phœbus. ego transeo ad versus ipsos, quos sanabo, cum Homero, Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς. Principio carminis non dubium quin multa desint. Illo versu,
Ver nouum, ver iam canorum, ver natas orbis est. Ver, nouus orbis.
eleganter Pythoëus, *vere natus orbis est.* nec malè ego, *ver renatus orbis est.* sententia gemina huic Plinianæ, *Arborum flos est pleni veris indicium, & anni renascentis.* Versu IX.
Tuno quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo.
Amicus ille noster, *Iuno rore de supernis.* Mihi correctio apud Ianum Douzam fabulāti feliciter sub manu nata, *Tunc cruore de superno ac spumeo ponti è globo.* Nihil clarius. Tangit fabulam qua fingitur Venus è spuma maris nata, & è sanguine prolium (vt honestè dicam) Cæli. Tibullus, —*is sanguine natam, Is Venerem è rabido sentiet esse mari.* Arnobius, *Nunquid à nobis dicitur ex pelagi spuma & ex Cæli genitalibus amputatis Cytherea Veneris* Venus nata è spuma & sanguine.

concretum coaluisse candorem? Paulo pòst etiam ſcribe, *Fecit vndantẽ Dionem de maritis imbribus.* Maritos imbres appellat Spumam & Cruorem, ſanequàm elegãter. Deſunt autem hîc minimum ſeni aut ſepteni verſus, quod apparet ex verſu intercalari præproperè poſito. Verſu XIIII.

Ipſa ſurgentis papillas de Fabonî partu
*Vrguet in totos * pentes.*

Truncatam vocem arbitror, & ſcribo, *Vrguet in thoros tepentes.* Priori etiam verſu malim, *Turgentes papillas.* Fauonij ſpiritum verè inuenit & ingeniosè Pythoëus. Verſu XVII.

Et me canat lacrime trementes de tadum pondere.

Videor pro parte emendare poſſe, *Et micant lacrimæ trementes.* Intellegit autem guttulas illas è rore ſubſilientes & laſciuientes. Cetera non poſſum. Verſu XXII.

Ipiuſſit manè tuæ virgines nubant roſæ.

Pythoëus, *Ipſa iuſſit.* rectè. Reliqua ſic Ianus Douza: Douza, inquam, meus, non iterum in trãſcurſu dicendus. Tot mihi in illum iuſti amoris cauſſæ, tot admirationis ſunt. Omitto poëſim, & cum poëſi ſupra hoc ſæculum doctrinam: probitas, & ingenui mores, &, quæ nihil gratiæ cauſſa facit, gratia, di boni, in quo homine paria ſunt, aut erũt! Vt verè de illo hoc elogium & ad præſtationem, quod dicitur, ſcripturus ſim, Vera proles Muſarũ, & alumnus Gratiarum. Nec abripit amor me. iudicio hoc ſcribo, ſiquid vmquam: & peto quæſoque (vita tantùm mihi aut fama apud poſteroś ſit) ita hæc legant, non quaſi laudem ab amico; ſed ſententiam à iurato teſte. Redeo in viam. Douza, inquam,

I. Douzæ vera laus.

inquam, legebat, *mane vt vdæ virgines nubant rosæ.* rectiſſimè. Venus iuſſit, ait poëta, vt mane virgines tegant ſe ornéntque vdis ab humore noctis & quaſi ebriis roſis. Nec fallet lectorem Nubendi hîc verbum, priſca ſignificatione, Velandi. Verſu XXIII.

Fuſta prius de cruore, deque amoris oculis.

Non diu, ſed intentè mihi quęſita correctio. quam repperi, & lego, *Fuſæ aprino de cruore.* Ab hiſtoria hæc lectio, vel à fabula potius. Nam roſas à ſanguine Adonis, quem aper occiderat, traxiſſe ruborem vulgò volunt poëtæ. Fuſæ ergo, tinctæ ſiue perfuſæ. niſi quis eligit, *Fuſcæ.* Bion de hac re, Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δ' ἐ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν. Ouidius & alij. Verſu XLV. Roſæ tinctæ cruore Adonis.

Detinent, & tota nox eſt peruigila canticis.

A fine lego, *peruigil à canticis.* ſyllaba præter vulgi morem ſcilicet producta, vt iambum vitemus. Ad principium emendandum conor, *Detument.* id eſſet, tumorem & faſtum dij illi ponunt, effuſi in iocos, & ſolitam peruigilio hilaritatem. Scio Statium Papinium non abſimiliter ea voce vſum: tamen adhuc delibero. Verſu XLIX. Detumere.

Præſens ipſa iura dicit, adſederunt Gratiæ.

Bene Douza, *Præſes.i.iura dicet, adſidebunt Gratiæ.* Et lepida hercle fictio eſt, vt Venus in illo tribunali quaſi Præſes Quæſitórq. ſit: Gratiæ, adſeſtrices. Verſu LXI.

Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.

Dixi, & non muto, legendum *fœtus*: ex ſententia, & Virgilio quem expreſſit. Turbat me tamẽ, quòd inſolens eo loco poëtæ noſtro Spondeus eſt. itaque

itaque per me ſanè legatur, *Vtque fetus mixtus omnes.* Verſu LXXII.

Vnde Rames & Quirites próque prole poſterûm
Romoli matrem crearet, & nepotem Cæſarem.

Falſa lectio. Quid? an ex nuptiis Sabinarum cum Romanis creata mater Romuli? Atqui Romulo iam regnante iunctæ illæ innuptæ nuptiæ: nedum vt ex illis Romulo mater. Perſeuero ergo legere, *próque prole poſterûm Romoli, patrem cr. & n. Cæſarem.* ſententia non dubiè in gratiam Auguſti; Venus, inquit, conciliatrix fuit Romanorum Sabinarúmque nuptiis, vt ex iis Rhamnes & Quirites crearet, & in poſtera ſæcla vtrumq. Cæſarem, patrem cum nepote. Verſu LXXX.

Ecce iam ſuper geneſtas explicat aonij latus.

Aut ego me amo, aut Phœbus me amauit, cùm correxi, *explicant agni latus.* Nec ſanè ſignificantius exprimi potuit decubitus ille ouium in latus, quaſi apricantium. Id enim ſolent ſuper geniſtas, myricas, & humiliores frutices Nec plura de hoc Peruigilio, ne ipſe peruigilem. Addam alterius rei, poëtæ tamen, vt vidétur eiuſdem, verſus; quos neſcio quis baro indigitauit, *Floridum de Qualitate vitæ.* Repperit in hiſdem ſchidis ſuis Pythoëus.

FLORIDI DE QVALITATE VITÆ.

Bacche vitium repertor plenus adſis vitibus,
Effluas dulcem liquorem comparandum nectari,
Conditúmque fac vetuſtum, ne malignis [a] *ſuenulis*
Aſperum [b] *dicat ſaporem verſus vſus in alteros.*

a Pyth. *venulis.* b Pyth. *ducat.* & ſtatim, *verſum*

Omnis

Omnis mulier intra pectus celat virus pestilens.
Dulce de labris loquuntur, corde viuunt noxio.

Sic Apollo, deinde Liber, sic videtur ignifer.
Ambo sunt flammis creati, prosatique ex ignibus.
*Ambo de comis calorem & [a] radio * conferunt:* — a Pyth. & radios ambo e.
Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.

Quando ponebam nouellas arbores mali & pyri,
Cortici summæ notaui nomen ardoris mei:
Nulla fit exinde finis vel quies cupidinis.
Crescit arbor, gliscit [b] arbor, ramus implet litteras. — b Pyth. ardor,

Qui mali sunt non fuere matris ab aluo mali:
Sed malos faciunt malorum falsa contubernia.

Sperne mores transmarinos, mille habent [c] offugia. — c Idem, offucias, &, per orbem
Ciue Romano per [d] vrbem nemo viuit rectius.
Quippe malim vnum Catonem, quàm CCC. Socratas.

Tam malum est habere nummos, non habere quàm malum est.
Tam malum est audere semper, quàm malum est semper [e] pauere. — e Scribe, pauere
Tam malum est tacere multum, quàm malum est multum loqui.
Tam malum est foris amica, quàm malum est vxor domi.
Nemo non hæc vera dicit, nemo non contrà facit.

Consules fiunt quotannis, & noui Proconsules:
Solus aut rex, aut poëta non quotannis nascitur.

Nihil hæc ad venustatem prioris illius carminis: sed sunt haud dubiè imperiti alicuius sarcinatoris able-

ablecta. Primum illud de Baccho insipidum: nec florem vini olet, sed flores eorum quos non nomino. Tamen emendo, *ne malignis vernulis*. intellegi vult, Ne vinum acetum fiat, & potui præbeatur seruis admixta aqua. Ablecto tertio, *& radio * conferunt*: mutilum versum expleo repetita voce, quæ delituit, vt solet, in fine prioris, & scribo, *radio dio conserunt*. Vterque calorem, inquit, à diuino radio conferit, & Phœbus & Bacchus. Græca phrasis est, Conserere calorem. Fruere, mi lector, quisquis poësim amas; hoc Pythoëi dono, fruere.

Cap. VI.

Ritus collocandi cadaueris. Suetonij nouus & verus intellectus, & Virgilij Conlocatio. Cærimonia in ea adiuncta. Persius illustratus. Seneca etiã emendatus. Amictus in corpore mortuo. Appuleius, Iuuenalis, Martialis explicati.

FVnebres aliquot ritus explicare mihi animus est, temporibus tam funestis. Angunt me fatales Belgicæ turbæ: & in hac confusione rerum non solùm quid speremus non est, vix quid optemus: Tamen vt ij qui in carcere detinentur, ludunt interdum tesseris: sic mihi fas tractatione harum rerum, abducere paullisper animum à præsentibus malis.

Collocatio ad ianuam. Mos funebris fuit, vt post efflatam animã cadauer cubiculo efferrent, & in vestibulo ædiũ collocarent ad ianuam ipsam. Id proprio verbo dicebatur Collocatio. Glossæ priscæ, *Conlocatio*, εἶδος νεκρῶ. Suetonius in Augusto, cap. C. *Corpus Decu-*

Decuriones municipiorum & coloniarum à Nola Bouillas vſque deportarunt, noctibus, propter anni tempus: cùm interdiu in baſilica cuiuſque opidi, vel in ædium ſacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equeſter ordo ſuſcepit, vrbique intulit, atque in veſtibulo domus collocauit. Illuſtris locus. &, quod interpretes adhuc fugit, clarum veſtigium huius moris. Corpus enim ablutum, vnctum, coronatum ad ianuam deponebant: donec poſt legitimos dies efferretur ad buſtum. Lucianus περὶ πένθους· μετὰ ταῦτα δὲ λούσαντες αὐτοὺς, καὶ μύρῳ τῷ καλλίστῳ χρίσαντες τὸ σῶμα, καὶ στεφανώσαντες τοῖς ὡραίοις ἄνθεσι προτίθενται. Bene προτίθενται. nam quod Collocatio Latinis, πρόθεσις in hac re Græcis, & Collocare προτίθεσθαι. Dio lib. de Liuiæ exceſſu, καὶ αὐτὴν ὁ Τιβέριος οὔτε νοσοῦσαν ἐπεσκέψατο, οὔτε ἀποθανοῦσαν αὐτὸς προέθετο. Ita enim eum locum emendauit Scaliger, ille noſtri Senatus meritò princeps: & bene colligit, eam collocationem à filiis, aut certè heredibus ſolitam fieri. Hunc morem tangit, vt ſolet, occultè vates magnus, lib. x i. Filij collocabant.

——recipitque ad limina greſſum
Corpus, vbi exanimi poſitum Pallantis Acetes
Seruabat ſenior.

Virgilij occultior ſenſus.

Nam quòd ad limina cadauer Pallantis poſuit; non dubiè intelligi voluit ſollennem hanc ad ianuam poſitionem.

In hoc ritu collocandi, cærimonia quædam adiuncta fuit & cautus. Seruabant enim vt corpus mortui foràs ſpectaret, & facie pedibúſq. eſſet in publicum verſis. fortaſſe eo ſitu abitionem illam poſtremam ſignificantes. Eleganter Perſius, Situs cadaueris, vt pedes in viam ſpectarent.

tandem-

——tandémque beatulus alto
Compositus lecto, crassísq; lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.——

Homeri interpretes in illud Iliad. 7. ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένον· εἰς τὸ πρόθυρον, inquiunt, βλέπων. τοῦτο γὰρ τὸ σχῆμα τῆς τῶν νεκρῶν προθέσεως. Ab vtroque hoc ritu Senecæ dabo lucem, Epistola XII. *Quis est, inquam, iste decrepitus, & meritò ad ostium admotus? Foràs enim spectat. Vnde istum nactus es? quid te delectauit alienum mortuum tollere? At ille, Non cognoscis me? ego sum Felicio, cui solebas Sigillaritia adferre: ego Philositi villici filius, deliciolum tuum. Perfectè, inquam, delirat iste vetulus: etiam deliciolum meum factus est. Prorsus potest fieri: dentes illi cùm maximè cadunt.* Locus hercle argutus. & cuius sententia, quis neget, quin disertè ad hunc ritum? Nam ait, illum senem meritò ad hostium admotum. quare? quia ludere ei visum, & in officium hominis: hostiarius enim erat: & in senium. quasi iam in extrema tegula staret semimortuus, & ideò iure ad ianuam collocandus. Ait etiam, Foràs illum spectare. quid, nisi alludens ad illum corporis mortui situm, foràs & in publicum obuersi? Interfuit profectò iuuentutis explicari eum locū: at ego addam etiam correctionem. Nam vbi vulgò, *Perfectè, inquam, delirat iste vetulus*; libri manusc. quos vidi, *iste populus*. Non dubitabis scribere & interpungere, *Perfectè, inquam, delirat iste: pupulus, & iam deliciolum meum factus est*. Pupulus, paruus pupus. vera lectio, & venusta præ vulgata.

Illustratus Senecæ egregius locus.

Idem correctus.

Ita igitur cadauer situm; & amictus illi, in Italia, toga erat; in Græcia, pallium. Appuleius Floridorum

Toga in mortuis.

dorum lib. I. *Nam illic quoque videret hominem præsidere, hominem depugnare: togam quoque parari & voto, & funeri. Item pallio cadauera operiri, & philosophos amiciri.* Iuuenalis ſat. III.

Pars magna Italiæ eſt, ſi verū admittimus, in quā
Nemo togam ſumit niſi mortuus.

Martialis, *Et pallens toga mortui tribulis.*

Plutarchus in Cauſſis, Τὸ σῶμα, inquit, τοῦ τεθνηκότος ἀμφιεννύουσι λευκοῖς. candidas eas veſtes, non aliud capies, quàm togas, quæ vulgò albæ. Nam cadauera in honeſtiſſima veſte efferri mos. quæ in vulgo ciuium, & in tacito funere toga vulgata fuit: in magiſtratibus, toga prætexta: in Cenſoribus, purpurea tota. Polybius lib. VI. οὗτοι προσαναλαμβάνουσιν ἐσθῆτας. ἐὰν μὲν ὕπατος ᾖ στρατηγὸς ἦ γεγονὼς, περιπορφύρους. ἐὰν δὲ τιμητὴς, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκὼς, ἤ τι τοιοῦτον κατειργασμένος, διαχρύσους. Liuius lib. XXXIIII. *Purpura viri vtemur: prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis. nec id vt viui ſolùm habeamus inſigne, ſed etiam vt cum eo crememur mortui.* Plura de his rebus in libro Singulari, De funeribus, quem habeo adfectum.

Plutarchus explicatus.

Variæ veſtes pro conditione mortuorū.

CAP. VII.

In Agellio complura emendata. Rumices. Trifaces. Gaupuli. Priſca aliquot verba, Claudere, Impatientia. Secus pro ſexu. Exerrationes. Catonis fragmentum correctum. Conſipere, probum verbum: item, Deſpreti. & plura alia.

SCriptori Noctium Atticarum medebor hoc loco; & ille, cuius cenſura vtilis in pleroſque

ſcriptores vetuſtos fuit, cenſuram nunc meam ſubibit: hoc eſt, ipſi medico faciam medicinam. Quid refert? ſi conuenit in eum Græca parœmia,

Ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύει.

In enumeratione telorum libro x. cap. x x v.

Haſta, pilum, falarica, ſemifalarica, ſolliferrea, geſa, lanceæ, ſpari, rumigeſtri, falces, tragulæ, frameæ.

Quis feret vocem Rumigeſtri? quis legit? Turnebo viſum reponere, *ruma, ceſtri*. Me cenſore vera lectio hæc, *rumices, trifaces*. diuulſis vocibus quæ turpiter cohæſerant. Et auctores credendi libri veteres, in quibus *faces* reperio, nō *falces*. Nimium blanditur coniectura; & artem diuinandi in perpetuum deſino, ſi hîc erro. Feſtus, *Rumex genus teli, ſimile ſpari Gallici. meminit Lucilius.* Idem, *Trifax telum longitudinis trium cubitorum, quod catapulta mittitur.* Eodem capite de nominibus nauium,

Rumex, genus teli.

Et Trifax.

Parones, myoparones, lintres, capulica, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, cataſcopium.

Verba non ſine formidine legentium. Emendo, *lintres, caupuli, camaræ.* De Camaris, quod nauium Ponticarum genus, ſatis notum ex Tacito & Strabone: de Caupulis, eruimus partim ex priſcis libris, qui referunt, *caupulica*; partim ex Iſidoro: *Lembus*, ait, *nauicula breuis quæ alia appellatione dicitur & cymba, & caupolus, & lintris.* Notandus locus: & ſine quo, ætatem in vitio & quæſtione ſint Agelliana verba, lib. I. cap. VII.

Caupulus, genus cymbæ.

At ſi Explicuit, diceret, imperfecto & debili numero verborum ſonus clauderetur.

Scripſe-

Scripſerim, *ſonus clauderet*; antiquo verbo, deficeret. Repoſui olim in Terentij verſu, —*nuncubi meam Benignitatem ſenſiſti in te claudere*: nec perſuaſi multis. credo, quia audacior quàm pro ætate coniectura erat. Itaque comiter admonuerũt etiam me quidam, vt mutarem. Pepo, non homo, ſi id faciam. Quid enim ſi fundus ſubſcriptórque eius correctionis Donatus mihi eſt? quid dicent mei Critici? Eum ergo adeant, & niſi mutili illi Commentarij apertè à me ſunt: admutiler ſanè ego. lib. I. cap. XIII. Claudere, priſca vox in Terentio.

Nequaquam putauerint contra dictum eius eſſe faciendum, etiamſi repentinus aliquis caſus rem commodius agi poſſe polliceretur: ne ſi ſpes fefelliſſet, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.

Diſputatio eſt de mandata re, omninóne facere quod mandatum & vti mandatum eſt oporteat: an fas ſit interdũ deflectere, pro re aut caſu aliquo repentè nato. Hæc verba quæ adtuli, in eam partem valẽt, non eſſe deflectendũ vſquam: & ratio, *ne ſi ſpes*, inquit, *fefelliſſet, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet.* Sed profectò, quicquid ego video, ſcribi ſententia flagitat, *culpa imparientiæ.* inſolitum huic æuo verbum, ſed vetus & probum. Ita parientiam accommodare, pro parére. in Iuſtinianeo codice reſtituit Iacobus Cuiacius; vir, de quo non aliud dixerim, quàm quod de Carthagine olim Criſpus. Et parientiæ vox aliquotiens in Caſſiodori Variis eadem ſententia occurrit, ſed ferè corrupta. Vide vnicum illum Aſtrææ & Muſarum ſacerdotem, lib. I. Obſerua- Impatientia & parientia.

tion.cap. v i. & Agellium ipsum, qui hoc argumentum quasi diluens, statim addit, *Neque timendum exemplum non parendi tradiderunt*; περιφερόμενος quod antea impatientiam dixerat. lib. i i. cap. x x v i i i.

Eas ferias si quis polluisset, piaculóque ob eam rem remotus esset.

Scribendum, *ob eam rem opus esset.* puero clarum. lib. i i i. cap. x.

Mox eundem equum qui Dolabellæ fuerat, C. Cassium, qui Dolabellam obsederat, abduxisse. Quem Cassium postea satis notum est victis Parthis, fusóq; exercitu suo, miseram mortem oppetisse.

Partes quid proprie.

Quorsum hic Parthorum mentio, cùm intellegat exitium Cassij in campis Philippicis bello ciuili? Audacter ego emendo, *victis partibus.* Partes sunt, factiones, αἱρέσεις. & id verbi in dissensione ciuili vsurpant plerique scriptores.

Suetonius obiter correctus.

Suetonius in Augusto, cap. x i i. *Sed vt cognouit Antonium ceterósque duces & exercitus consentire pro patribus.* lege, *partibus.* intellegit partes contra remp. Antonianorum. Seneca in Epistolis, de Catone: *Hoc eius bonum, quo victis partibus non potest vinci.* Plinius, *Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium mouerat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Scriboniano Romam trahebatur.* lib. i i i. cap. x.

Post deinde quarta hebdomade, quòd eius virile fetus futurum est, caput & spina quæ est in dorso informatur.

Secus, prisca vox, pro sexu.

Lego, *virile secus.* Vide Scaligeri ad Ausonium Notas. Lib. x v. cap. i i.

Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas

giendas esse neque respuendas huiuscemodi exhortationes, [aduersum propulsandam vini violentiam :] neque vllum prorsus continentem ac temperantem satis fideliter visum esse, cuius vita victúsque non inter ipsa errorum pericula, & in mediis voluptatum illecebris explorata sit.

Fortasse & hoc totum à glossa insitum est.

Aduersum Philosophum quempiam differit hæc Agellius, qui Platonis verbis & exemplo adolescentes vocabat ad potandum. & subdit deinde quatenus, & quâ fini, permissa à Platone vini aliqua copia. Sed enim Exhortationum verbû prorsum à subiecta sententia alienum : & spernunt libri veteres, qui, *exercitationes*, ostendunt. Lego ego, *huiuscemodi exerrationes*. Ita appellat eleganter mentis illos errores, & quasi primas alucinationes, ante plenam ebrietatê. Exerrandi verbo vsus Quadrigarius, *Deinde Gallus irridere cœpit, atque lingua exerrare* : vt quidem scribunt fidelissimi libri Et Statius VI. Thebaid. *Flectitur in gyros, dextérque exerrat Arion.* Lib. VII. cap. III.

Exerratio, & exerrare.

Quadrigarius correctus vulgò est, linguâ exertare.

*Atque Rhodienses tamen Persen publicè numquam adiuuêre. Cogitate quanto nos * nostri natiui cautius facimus. Nam vnusquisque nostrûm, siquis aduersus rem suam quid fieri arbitratur, summa ope nititur ne aduersus eam fiat. quod illi tamen perpessi.*

Verba sunt ex oratione M. Catonis pro Rhodiis dicta; sed verba mendi manifesta. Lego, *Cogitate quanto nos priuatim cautius facimus.* accisis iis quæ ex inepta repetitione syllabæ redundarant. Quin vera hæc correctio sit, non ambiget, quisquis sententiam & cetera Catonis verba peruidebit.

M. Cato emendatus.

Cap. eodem:

Nam cùm obijceretur, inquit, Rhodiensibus, quòd bellum populo Ro. facere voluissent: negauit panè. Sed ignosci poposcit, quia id non fecissent, etsi maxime voluissent.

Expleta Agellii verba. Scribe & interpunge, *nec negauit plenè: sed ignosci.* retracta syllaba, quæ effugerat. Ibidem:

Vereri se ostendit ne patres gaudio atque lætitia rerum gestarum prosperè, de statu mentis suæ deturbati non satis conciperent, neque ad rectè intelligendum consulendúmque essent idonei.

Consipere, in Agellio & Liuio. Scripserat, *consiperent*; verbo antiquis vsitato, vt Adsipio, Præsipio. Visum aliter imperitis, qui idé verbũ in Liuio non concoxerunt. lib. v. *Romani ex arce plenam hostiũ vrbẽ cernentes, cum alia atq. alia parte noua aliqua clades oriretur, non solùm mentibus consipere, sed ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant.* nam vulgò vbique leges, *concipere.* Lib. VII. cap. XVIII.

Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam esse turpis æstimata est, vt contempti vulgò discerptique sint: Censoré sque eos postea omnium notarum & damnis & ignominiis affecerunt.

Desspreti. & falsa historia ex lectione vulgi. Loquitur de captiuis duobus qui fraudulento in castra reditu, solutos se religione iuramenti interpretabãtur, quod Annibali præstiterant. Sed quid? discerptíne illi & interfecti? Falsa historia, ex Liuio lib. XXIII. & Agellio ipso. Scribamus, *contempti vulgò disspretiq. sint.* Disspretus siue Desspretus, prisca vox. Festus, *Desspretus, valde spretus.* Lib. IIII. cap. IX.

Massurius autem Sabinus in Commentariis quos de In-

de Indigenis composuit, Religiosum est, inquit, quod propter sanctitatem aliquam, remotum ac sepositum à nobis est.

Probabilius, me iudice, Massuriani libri titulum fecero, *De indigitamentis*. qui aptus ad religionem & sacra. Quæ præterea notata mihi in hunc scriptorem, dicam alio loco. Titulus libri repositus.

Cap. VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Sallustij insignis emendatio. Menstruum seruorum. Clodij Annonaria lex. Recensus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recensus Augusti. Persius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epistolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis, & alia complura.

SI QVA res alia, ex qua intellegi magnitudo & opes populi Romani possit: ea, me iudice, Frumentatio est. sic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictam. Is mos quia non planè innotuit, & interest vt innotescat: quæ de eo sparsim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut fasce.

Frumentaria largitio antiquissima apud Romanos, & ferè semper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam ostendit statim post reges eiectos. *Multa*, inquit libro II. *blandimenta plebi per id tempus ab* Origo Frumentationis.

Qui primi dederint.

Senatu data. annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum missi alij in Volscos, alij Æquos. Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Aedilem refert. *Manius Marcius*, ait, *Aedilis plebis primum frumentum populo in modios assibus donauit.* lego *primus*. Et idem fecit non multo pòst in cæde Mæliana Minutius: de quo sic Liuius libro IIII. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam est donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumentum Mælianum assibus in modios æstimatum plebi diuisit.* Vbi bouem auratum non sine suspicione corrupti loci lego. primùm, quia Plinius duobus locis, non boue, sed statua donatum eum scribit extra portam Trigeminam, stipe collata: deinde, quia nō persuadeor rudi illa ætate statuas fuisse auratas; quas multis annis pòst Romæ non legimus. Addo vetustum meum codicem, qui præfert, *Minutius bñ auro.* correctionem tamen nunc non eruo. Postea diuisum frumentum sæpius, & ferè semper ab Aedilibus: quorum videtur fuisse ea cura. Liuius lib. XXXI. *Aediles frumenti vim ingentem, quod ex Africa proconsul Scipio miserat, quaternis æris populo cum summa fide & gratia diuiserunt.* Eodem libro, *Annona quoque eo anno perulis fuit. Frumenti vim magnam ex Africa aduectam Aediles curules binis æris in modios populo diuiserunt.* Libro XXXIIII. *Aediles curules Fuluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo diuiserunt.* Hæc antiquitùs. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc esset, & in arbitrio, vt opinor, Senatus.

Suspectus de mendo Liuij locus.

Lib. XVIII. cap. III. & lib. XXXIIII. cap. V.

Diuisio frumenti per Aediles.

Primæ Frumétariæ leges.

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occasionem,

gratiam & opes ſibi quæſiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt antea; ſed perpetua ſtatáque frumentatio eſſet. Princeps eius facti C.Gracchus; qui pręter alias, vulgò non optimatibus gratas, leges, vnam tulit, vt frumentum plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium dico definiiſſe Gracchum: aliter quàm ſenſiſſe videtur Appianus lib. 1. bellorum ciuil. καὶ περιφανέστατα, inquit, αἱρεθεὶς εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὐ πρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι. Errat Græcus ſcriptor, ſi putat idem Gracchi ætate fuiſſe, quod ſua: nec pretium vllum dictum publico frumento. Errat. nam pretium ea lege in modios definitum ſemis & triens. Epitoma Liuij LX. *C.Gracchus Tiberij frater perniciosas aliquas leges tulit, inter quas Frumentariam, vt ſemiſſe & triente frumentum plebi daretur.* Nec alia re tam popularis Gracchi lex, quàm quod ex incerta largitione fecit certam: & in perpetuum proſpexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam legem attigit, & vim tamen expreſſit. Nam ait latum à Gracchò σιτικὸν νόμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγοράν, frumẽtariam legem, qua pretium imminuit annonę. Tenuit, vt exiſtimo, ea Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, vt iura pleraque Tribunatus, ſic videtur ſuſtuliſſe hanc Tribuniciam legem. Colligo, quoniam mortuo eo, & Tribunis reſtitutis, alia aliqua ſimilis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non fuiſſet, illa permanente. Marcius tr.pl. in Oratione apud Salluſtium ſic loquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias*

C.Gracchi lex.

Appiani parũ cauta ſcriptio.

Sulla abrogat frumentariam legem.

Optimates aliam ferunt.

liquias exsulum persequantur cum imaginibus suis: absit periculum & labos, quibus nulla pars fructus est. Nisi fortè repentina ista frumentaria lege munia vestra pensantur: cùm tamen qui his modis libertatem omnium æstimauere, hi profectò non amplius possunt alimentis carere. namque vtilis exiguitate mors prohibetur. senescunt vires, sic vt neque absolui cura familiari tam parua res possit: & ignauissimi quique tenuissima spe frustrantur. corruptissimus locus: cui feliciter medebor pro parte. Scripta lectio, *qua tamē quin is modis libertatem omnium æstimauere, qui profectò non amplius possint alimentis carceris.* Emendo, *qua tamen quinis modiis*. egregiè, & magno momēto ad historiam. Lex illa frumentaria menstruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumniatur Tribunus: & ait exiguum eum modum esse, ferè comparandum cum alimentis carceris. quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non auget. Constat mihi de hac sententia, non prorsus de reliqua scriptura: quam sic concipio: *qua tamen quinis modiis libertatem omnium æstimauere. qui profectò non amplius prosint alimentis carceris. namque vt illis, exiguitate mors prohibetur, senescunt vires.* &c. reliqua enim non possum. at in istis scio me aut attigisse veram emendationem, aut habere sub ictu. De alimentis carceris, quæ Diaria item dicebant, vide Senecam patrem lib. IX. controuersia quarta. Et hercle de quinque modiis non iniuria indignatur Tribunus: quoniam id menstruum etiam vilissimorum seruorum. Seneca epist. LXXXI. *Ille qui in scena elatus incedit, & hac resupinus dicit,*

Impe-

Sallustius correctus.

Diaria, iis qui in carcere.

Menstruum seruorum quale.

Imperito Argis, regna mihi liquit Pelops
Quà ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Isthmos.———

seruus est, quinque modios accipit & quinque denarios. Sed ista ipsa lex, de qua Marcius ambigo an perlata. Vix videtur. quia non ita multo pòst alia Frumētaria exorta, cuius ferundæ auctor M. Cato. Plutarchus id notauit duobus locis, cuius verba digna adscribi. In Catone, ὁ κάτων φοβηθεὶς ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀναλαβεῖν τὸν ἄπορον καὶ ἀνέμητον ὄχλον εἰς τὸ σιτηρέσιον. ἀναλώματος μὲν ὄντος ἐνιαυτοῦ ∵ χιλίων καὶ διακοσίων καὶ πεντήκοντα ταλάντων. Et iterum in Cæsare, ὁ κάτων ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον ἔμμηνον. ἐξ οὗ δαπάνης μὲν πεντακόσιαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι. Notanda Plutarchi verba, & in iis summa pecuniæ annua in frumentum. Addit idem scriptor suasam eam legem à Catone, metu C. Cæsaris. qui cùm, oppressa coniuratione Catilinæ, plebem spectaret & res nouas: visum Catoni potius, honesta largitione plebem facere Senatus. Sed ea ipsa optimatium lex aut lata non fuit, aut certè non rata. Successit enim P. Clodij sub idem tempus Tribunicia: de qua Asconius in Miloniana his verbis: *Annonariam legem tulit, quæ summa popularis fuit, vt frumentum populo quod antea semisse æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.* Clarum ex iis Asconij, post Gracchi legem, Frumentariam nullam firmam fuisse: & cùm ea post Sullam iacuisset, successisse hanc Clodij, quæ largitione vicit omnes superiores.

Irrita optimatium lex.

Frumentaria lex, à Catone.

∵ id est, trecenties sestertiûm. & posterior locus ad hanc summam redigendus.

Summa pecuniæ insumptæ in frumētum.

Eadem lex vana.

Clodij Annonatia lex.

Ita ventum ad Imperatores. Ij Clodianam legem

Frumentaria res sub Impp. & capientium numerus.

gem re tenuerunt, spreto nomine: & instituta Romæ perpetua Frumentatio, non alibi tam effusè vsurpata in vlla rep. vllius æui. Varia tamen addita & mutata. In primis de numero accipientium, certum aliquid sub Impp. reperio, non antè. Clodij lege an omnes ciues acceperint, an certo numero inclusa ea liberalitas fuerit, ignoro: Iulius Cæsar sanè Dictator numerum definiuit, quem expressit Suetonius cap. XLI. *Recensum populi nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atq. ex viginti trecentisq. millibus accipientium frumentum ad centū quinquaginta retraxit. ac nequi noui cœtus recensionis caussa moueri quandoq. possent, instituit quotannis in demortuorum locum ex his qui recensiti non essent, subsortitio à Prætore fieret.* Ex eo loco videtur Cæsar reduxisse veterem numerum: qui per bella ciuilia confusè creuerat, & in immensum. Nam vt homo popularis minus fecerit quàm prisca lege & more solitum: non credo. Dio Cassius lib. XLIII. eleganter, Καὶ τοῦ πλήθους τοῦ τὸν σῖτον φέροντος ἐπὶ μακρότατον, οὐ κατὰ δίκην, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ταῖς στάσεσιν εἴωθε γίνεσθαι, ἐπαυξηθέντος, ἐξέτασιν ἐποιήσατο, καὶ τούς γε ἡμίσεις ὁμοῦ τι αὐτῶν παρεπήλειψε.

Numerus frumentantium sub C. Cæsare.

Quid propriè Recensus.

Nota etiam mihi, quòd Suetonius ait, Recensum. Bene & propriè, vt amat, ille scriptor. non enim censum aut lustrum egit Cæsar, (& Plutarchus qui id putat, nec plura quàm centum quinquaginta millia ciuium superfuisse ciuilibus bellis, deus bone, quàm errat!) sed recensum, id est, examen & disquisitionem breuem in eos qui iure aut iniuria capiebant publicum frumentum. Ita obseruo Suetoniū vti eo verbo. Vt in Augusto, ca. XL.

Suetonius emendatus, in eo explicando vulgi error.

Populi

Populi R. censum vicatim egit: ac ne plebs frumentationum caussa, &c. scribe omnino, *Populi recensum.* nam subdit statim de frumentatione. Censum, contra morem veterem, nec Cæsar nec Augustus egerunt vicatim, vt aliâs clarè docebo, & tollam errorem historiæ communem. Recensum hunc Augusti, quem verbo attingit Suetonius, nimium clarè explicat Dio lib. LV. ὁ δὲ Αὔγουστος, inquit, τὸ τοῦ δήμου τοῦ σιτοδοτουμένου πλῆθος ἀόριστον ὂν εἰς εἴκοσι μυριάδας κατέκλεισε, καὶ ὥς γέ τινες λέγουσι, καθ' ἕνα ἑξήκοντα δραχμὰς ἔδωκε. Ita Augustus, qui inter firmamenta imperij habuit Annonam (Tacitus id arcanum non tacuit lib. I. *Vbi militem donis*, inquit, *populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit.*) auxit numerum eorum qui frumentum caperent, & reduxit ad millia ducenta. Id, præter in Dione, disertè scriptum aut scalptum in lapidibus priscis qui Ancyræ conspiciuntur in Asia minori: quibus comprehensum Breuiarium rerum gestarum Augusti. Ait ibi de se Augustus: CONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS. PLEBI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. ACCEperat. DEDI. EA. MILLIA. HOMINVM. PAVLLO. PLVRA. QVAM. DVCENTA. FVERVNT. Vide quàm hæc conuenienter ad Dionem, etiam in pecuniæ summa, quam tamen vt ambiguam ponit Dio. Tempus etiam eius recensus ex lapide clarum, videlicet in XIII. consulatu Augusti. at Dio aliquot annis antè posuit, C. Antistio Vetere, & D. Lælio consulibus. Mirum, nisi Augusto de se credendum, præ Dione. Ducenta igitur millia frumentantium

Auget numerum frumentantium Augustus.

Is numerus ex Dione & lapide ostensus.

Dionis in tempore error.

Non omnes ciues in recēsu.

tantium ſub Auguſto. Ingens numerus: nec tamen in eo omnes ciues. multum abeſt; vix, inquam, decima ciuium pars. Nam cenſus illa ætate ordinarius, ad quadragiens centum millia ciuium. Auguſtum ſecutus Tiberius, qui videtur ad eum numerum aliquid addidiſſe. Colligo ex Taciti loco lib. v. Annalium, *Iſdem Conſulibus grauitate annonæ iuxta ſeditionem ventum. multáque & plures per dies, in theatro licẽtius efflagitata, quàm ſolitum aduerſum Imperatorem. quis commotus, incuſauit magiſtratus patréſque, quòd non publica auctoritate populum coërcuiſſent, addiditque quibus è prouinciis, & quanto maiorem quàm Auguſtus rei frumentariæ copiam aduectaret.* Si auxit numerum frumenti; ergo & frumentantium. Credo idem feciſſe alios Imperatores, & ſine diſcrimine paullatim admiſſos omnes tenuiores ciues. Affirmare id Seneca videtur, de Beneficiis lib. IIII. cap. XXVII. *Frumentum publicum tam fur, quàm periurus, & adulter accipiunt: & ſine dilectu morum, quiſquis ciuis eſt.* Admiſſos, dico, ciues: nec ingenuos ſolùm, ſed etiam libertos. Ea ſententia eſt horum Perſij verſuum, ſat. v.

Tiberius auget iterum.

Tandem omnes tenuiores ciues capiunt.

Etiam liberti.

Perſius explicatus.

Libertate opus eſt. non hac, qua, vt quiſque, Velina,
Publius emeruit, ſcabroſum teſſerula far
Poſſidet.

Emeruit, Publius Velina: id eſt, ex ſeruo factus eſt liber. Nam liberti prænomen patroni capiebant, & à fine tribum, vt P. Licinius, Velina. Simul igitur, inquit, ac liber factus: poſſidet teſſerulam frumenti. Sicut & in congiario non minus libertorum habita ratio, quàm ingenuorum. Adi Suetonium

tonium in Aug. cap. XLII. Creuit hic numerus multo magis sub Traiano optimo principum. qui etiam pueros admisit ad publica frumenta. Id factum eius Plinius dilaudat multis, in Panegyrico: *Túne rogari quidem sustinuisti, & quamquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ pubis impleri; omnes tamen antequam te viderent, recipi, incidi iussisti, vt iam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur.* Quod ait, *recipi & incidi*; satis liquet tabulas publicas fuisse, in quibus nomina descriptæ eorum quibus deberentur frumenta. quas tabulas Iulius Cæsar commisisse curæ Prætoris vrbani videtur, ex verbis Suetonij quæ suprà: postea, nisi fallor, depositæ fuerunt apud Præfectum annonæ. Numerus puerorum, quos aluit Traianus, expressus ab eodem Plinio. *Paullo minus*, inquit, *quinque millia ingenuorum fuerunt, quos liberalitas Principis nostri conquisiuit, inuenit, adsciuit*. Hadriano placitum id exemplum: qui etiam *pueris ac puellis* (verba Spartiani sunt) *quibus Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit*. Et Antonino, qui numerum videtur auxisse: si rectè intellego Capitolini hæc verba, *Ob hanc coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præcepit*. Dubito, num ibi legendum, *pueros & puellas nouem annorum*. Moueor loco altero eiusdem Capitolini, in Pertinace: *Alimentaria compendia, quæ nouem annorum ex instituto Traiani debebantur, obdurata verecundia sustulit*. Potest intellegi, fateor, deberi alimenta à nouem retrò annis: sed blanditur mihi altera expositio, quæ firmari

Traianus etiã pueros addidit.

Plinius explicatus, & Tabulæ frumentariæ.

Puerorum numerus.

Auxit Antoninus.

Ambigua Capitolini lectio.

firmari videtur Suetonij loco in Aug. cap. XLI. *Congiaria populo frequenter dedit: ac ne minores quidem pueros præterijt, quamuis non nisi ab vndecimo ætatis anno accipere consueuissent.* Si annorum numerus definitus ad congiaria: quid ni ad frumenta? Et pono hoc tamen ambigens, non adfirmans. De numero, & iis qui acciperent, hactenus scio.

Per quos distributum id frumentum. Olim per Aediles.

Dicam nunc de iis qui distribuerunt. Lubricus locus, & quem velim percursum sine lapsu. Antiqua rep. distributio frumenti penes Ædiles: clarum ex locis Liuij qui suprà. Etiam custodia. Liuius lib. XXXIII. *Sardiniam perdomitam nunciat Patribus: & stipendium Quæstoribus, frumentum Aedilibus, captiuos Fuluio Pratori tradidit.* Mutatum id videtur lege Gracchi: certè Clodij. argumento firmo ex lege quadam quam C. Curio proposuit sub bellum Cæsaris ciuile.

Cælius correctus bis.

Cælius in epistola ad Ciceronem, *Legémque Viariam, non dissimilem agrariæ Rulli, & Alimentariam, quas iubet Aediles metiri, iactauit.*

Lex Vinearia.

vbi scripserim, *Vineariam*; vt lex Curionis ad diuisionem vinearum pertinuerit (quæ in Italia & Campania præsertim multæ) sicut illa Rulli ad agrorum. Aliis placet, *Vinariam.* sed quæ comparatio erit vini ad agros? & repugnat ipsa res, sicut in viis. Lego etiam, *qua iubet Aediles metiri.* Ecce. mensionem frumenti ad Aediles reuocat lex Curionis: frustra, si Gracchi aut Clodij lege apud eos relicta. Verius est, per Tribunicias eas leges, rem ad Frumentarios translatam, aut ad certos, quos elegissent, Curatores. At C. Cæsar potens rerum, Curionis legem vestigiis persecutus, supra legitimum numerum creauit

Aedi-

Aediles duos qui frumento præeſſent: quos ea re dixit, Cereales. Pomponius auctor, De origine iuris, & Dio lib. XLIII. Sed non diuturna iis hæc cura, ſucceſſitque Præfectus annonæ. Eius origo non dubiè (vt ego quidem ſentio) anno vrbis DCCXXXII. M. Marcello & L. Arruntio Coſſ. Cùm enim tunc candefacta annona, & iam fames eſſet, plebs cum XXIIII. faſcibus accurrit ad ædes Auguſti, & magna vi dictaturam obtulit, & exemplo Cn. Pompeij Præfecturam annonæ. Dictaturam ſpreuit: admiſit Præfecturam: & eo iure præditus, Duumuiros creari iuſſit ex iis qui Prætura ante quinquennium functi, quorum eſſet diuiſio & diſtributio annonæ. Dio Caſſius lib. LIIII. initio, Καὶ Αὔγουστος τοῦτο μὲν (intellige ἐπιμέλειαν τοῦ σίτου) ἀναγκαίως ἐδέξατο, καὶ ἐκέλευσε δύο ἄνδρας τῶν πρὸ πέντε που ἐτῶν ἐστρατηγηκότων πρὸς τὴν τοῦ σίτου διανομὴν κατ' ἔτος αἱρεῖσθαι. Ita eodem anno inſtituta etiam Cura frumenti diuidendi. Intellegi hoc nouum munus Suetonius voluit, in Aug. cap. XXXVII. *Quò plures partem adminiſtrandæ reip. capeſſerent, noua officia excogitauit, Curam operum publicorum: Viarum: Aquarum* (malim ſcribi, *riparum*, vt paſſim in vetuſtis monumentis) *& aluei Tiberis: Frumenti populo diuidendi.* Nec aliud ſenſit in Tiberio, cap. VIII. *Intérque hæc duplicem curam adminiſtrauit, Annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergaſtulorum.* niſi tamen, abdicante Auguſto, Præfectum fuiſſe volumus Tiberium. Sæpe etiam in lapidibus inciſum, CVRATOR. ANNONAE. Manſit id munus ad extrema tempora, numero tamen ab Auguſto aucto.

Initium Præfecti annonæ.

Duo Curatores annonæ diuidendæ.

Coniectura in Suetonio.

Quatuor facti Curatores, & plures.

Quadriennio enim pòst, cùm duo non viderentur huic functioni pares, Quatuoruiros sorte eligi iussit ex iis qui ante triennium Prætores: eósq. ordine præesse voluit frumento publicè diuidendo. Vide, si lubet, Dionem eodem libro LIIII. posteæ ad XXVIII. excreuisse videntur, vt monebo in diuisione panis. Hæc origo Præfecti annonæ, hæc Curatorum. Et exemplum quidem ab antiquis. apud quos L. Minutius, & Cn. Pompeius eo titulo ac magistratu: sed hoc interfuit, quòd illis extra ordinem & ad breue tẽpus data ea dignitas; quę ab Augusto ordinaria facta & perpes. Successit, vt opinor, Augusto C. Turranius: de quo sic Tacitus lib. I. Annaliũ: *Sex. Pompeius & Sex. Appuleius. Consules primi in verba Tiberij Cæsaris iurauere: apúdq. eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille Prætoriarum cohortium præfectus, hic Annonæ.* Ex quibus verbis, & ex ordine iurandi satis clarum, inter primas fuisse eam dignitatem. Cassiodorus sanè eam proximam facit à præfectura vrbis. Munera Præfecti annonæ Cassiodorus explicat lib. VI. Variar. & Seneca De breuitate vitæ, cap. XVIII. & XIX. eleganter. Alloquitur Paulinum, qui Præfectus annonæ (etsi ambigua ea historia) sub Claudio: *Tu quidem,* inquit, *orbis terrarum rationes administras, tam abstinenter quàm alienas, tam diligenter quàm tuas; sed tamen, mihi crede, satius est vitæ suæ rationem, quàm frumenti publici nosse.* Et statim, *Simile tu putas esse, vtrum cures vt incorruptum à fraude aduehentium & negligentia frumentum transfundatur in horrea, ne concepto humore vitietur, & concalescat, vt ad mensuram pondúsque respondeat: an ad hæc*

Præfectura annonæ sumpta ab antiquis.

Seius dignitas.

Et munera.

Paulinus, præf. annonæ.

hæc sacra & sublimia accedas.&c. Alterutrum sanè est, aut Præfectus frumenti hic Paulinus fuit, aut Curator.

Distribuebant igitur Curatores. Ratio distribuendi per tesseras erat. Non enim frumentum ipsum à Curatoribus, (vile id & magnarum molestiarum munus fuisset) sed tesseras frumentarias siue symbola quædam in ligno aut plumbo capiebant: quibus acceptis, ire iis licebat ad horrea publica petitum frumentum. Frumento si non opus, tesseras eas vendebant. Iuuenalis, Quomodò distribuerint. Tesseræ frumentariæ.

Summula ne pereat, qua vilis tessera venit
Frumenti.

De hisdem tesseris, aliquot locis Iurisconsulti: vt Vlpianus, *Si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit testator: apparet ex genere comparationis Romæ id fideicommissum præstandum.* Et Paullus, *Si Titio tessera frumentaria legata sit.* Nescio an has tesseras soliti accipere ad Minutiam frumentariam. Verisimile quidem est certum ei rei designatum locum: & de Minutia, suspicandi auctor nobis Appuleius, libello De mundo: *Alius ad Minutiam frumentatum venit, & aliis in iudiciis dicitur dies. Reus ita purgandi se necessitate, vt sectandi studio accusatur. Venit ille moriturus, ad supplicij locum ducitur: hic ad conuiuij repotia vespertinus comissator aduentat.* quem emendo, *Reus ita purgandi se necessitate, vt sectandi studio accusator venit. Ille moriturus ad s.l. ducitur.* Sanè cognomen ipsum indicat, eò loci aliquid fuisse frumentariæ rei. Nam duplex Minutia, siue Minitia (anceps enim in libris scriptura est) nominatur Victori & Locus, vbi ceperint. Minutia frumentaria. Appuleius correctus.

Sex. Rufo. Minutia vetus, & Minutia frumentaria, vtraque regione IX. vrbis ad Circum Flaminium. Lampridius etiam in Commodo, *Herculis signum aëneum in Minutia per dies plures sudauit.* Lego & in lapidibus priscis, CVRATOR. AQVARVM. ET. MINICIAE. TIBERIS: nec satis intellego quid velint. Hoc de loco.

Quando distribuerint.

Tempus distribuendi eas tesseras, principium cuiusque mensis. Iam inde à Gracchο, vt opinor. quia largitio eius menstrua fuit; & Appianus disertè ait, definiisse eum σιτηρέσιον ἔμμηνον. Ex Suida colligimus solitum id fieri sub ipsas Nonas. Satis enim putidè Annonas deriuat à Nonis, ὡς ἀνὰ τὰς Νόνας, inquit, διδομένας. Mutare eam consuetudinem tentauit Augustus, sed destitit propter aduersam populi voluntatem. Sueton. cap. XL. *Ac ne plebs frumentationum caussa frequentius à negotiis auocaretur, ter in annum, quaternûm mensium tesseras dare destinauit: sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus vt sui cuiusque mensis acciperet.*

Nonis cuiusq. mensis.

Suidæ ridiculum acumen.

Quantum distribuerint.

Locum dixi & Tempus: vellem possem modum. qui non in Græca, non in Latina historia, vsquam expressus. Si coniecturis agendum sit: crediderim, vt minimũ, sex modios siue medimnum Atticum accepisse eos in mensem. Quidni credam? Tribunus certè apud Sallustium optimates criminatur propter exilem largitionem modiorum quinque. Amplius ergo aliquid. Obiici mihi menstruum militis potest: quod non plus quatuor modiis fuisse videtur, Polybij quidem ætate. Esto. quis præstat, non id postea, sicut stipẽdium ipsum, auctum? Denique quid pagano, cum milite?

Coniectura anceps de modo.

Militis menstruum quantum.

Qua-

Quatuor modij ſatis militi, qui ſolus, non circumducta vxore aut liberis: quomodo ſatis proletario ciui, cui eo frumento paſcenda domus tota? In Suetonij Iulio lego, cap. XXXVIII. populo diuiſiſſe eum frumenti denos modios, & totidem olei libras. Ego valde vereor, ne ea menſtrua largitio, ſed extra ordinem fuerit. In lapide illo qui Ancyræ, gloriatur Auguſtus his verbis, CONSVL VNDECIMVM. DVODECIM. FRVMENTATIONES. FRVMENTO. PRIVATIM. COLVMPIO. EMENSVS. SVM. Res facta eſſet, ſi expreſſiſſet frumentationis modum. non fecit, quia notus. In lapide illo exſcribendo, vt pluriens, aberratum: & lego, FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

Teſſeris acceptis dixi itauiſſe eos ad horrea: & verum eſt. Nam Romæ horrea, ad capiendum frumentum publicum, in quaque regione vrbis complura. Numerum ex P. Victore iniui ad trecenta & nouem. Cognomina etiam pleriſque addita ab auctore, *Horrea Aniceti*, *Varguntei*, *Galbiana*, *Domitiani Auguſti*, *Seiani*: quæ & in Deſcriptione vrbis reperies, & in ſpectionibus antiquis. Frumenta hic repoſita, poſterior ætas ἁπλῶς dixit, Condita. Titulus eſt lib. x. Codicis, *De conditis in publicis horreis*. Ibidē Valentinianus Imp. *Non prius ad id frumentum extendatur expenſio, quod ſub Præfectura tua Vrbis horreis infertur, quam vetera condita fuerint erogata*. Corrige Spartianū ea voce, in Hadriano, *Laborabat præterea vt condita militaria diligenter cognoſceret*. vulgo, *condicta*, & interpres ibi Egnatius, verè dicā, blattit nugas.

Horrea publica Romæ.

Condita, quid.

Correctus Spartianus.

Condita enim militum, in horreis prouincialibus: vt ciuium, in vrbis. His horreis appositi Frumentarij mensores, qui populo admetiebantur: sic tamen, vt quisque, opinor, ad horrea iret suæ regionis. Lucilius,

Frumentarij.

Frumentarius est, modium hic secum atq. rutellum
Vnum habet.

Paullus de Excusat. tutorũ, ait, *Frumentarios mensores excusari à tutela, idq; Præfecto annonæ Imperatores rescripsisse.* Frumentarij alia etiam significatio fuit; & sic dicti, qui vltrò citrò cursitabant per prouincias, per domos, ad frumenta conquirenda conuehendaque. Græci eos Πυροφόρυς dixerunt, Latini alio nomine, Agentes in rebus. Adi de iis Turnebũ lib. XIII. & Cuiacij ad Codicem notas.

Panis distributio loco frumenti.

Et olim quidem frumentum ipsum datum ciuibus: postea cœpit panis. credo, quia id commodius visum in egenam plebem: quæ hac ratione operas & impẽsas pistorias faciebat lucri. Quãdo cœperit, non discertè scio: suspicor, in imperio Traiani. Præeunt mihi ad coniecturam verba Aurelij Victoris hæc, *Roma à Domitiano cœpta fora, atq. alia multa, magnificè coluit ornauitque. & annonæ perpetuæ mirè consultum, reperto firmatoq. Pistorum collegio.* Si collegium pistorum à Traiano, ad commodandũ annonæ: ergo & panis. Iuuat aliquantum & Iuuenalis, qui illi ætati compar:

Quando eius initium.

Vide de pistoribus Cuiaciũ ad lib. XI. Cod.

—atque duas tantùm res anxius optat
Panem & Circenses.

nominat enim ecce, panem. In epistola Aureliani Imp. ad Præfectum annonæ scriptum est, *Inter cetera, quibus, dis fauentibus, Romanam rem iuuimus,*

mus, nihil mihi est magnificentius, quàm quòd additamento vnciæ omne annonarũ vrbicarum genus iuui. Et in eius vita, *Panibus vrbis Romæ vnciam de Aegyptio vectigali auxit.* Cassiodorus lib. VI. Variar. in Formula Præfecti annonæ, solùm panem agnoscit. *Tui siquidem studij est*, inquit, *vt sacratissimæ vrbi præparetur annona, vbique redundet panis copia, & tam magnus populus tamquam vna mensa satietur. Per officinas pistorum cibósque discurris, pensum & munditiam panis exigis: nec vile iudicas, vnde te possit Roma laudare.* Hic panis, qui vicarius frumenti, distribui in gradibus solitus: vnde panis gradilis dictus. Titulus est lib. XIV. Codicis Theodosiani, *De annonis ciuicis & pane gradili.* sed scio quàm id sequius interpretati magni viri. Prudentius lib. I. contra Symmachum: Vbi distribui solitus hic panis. Panis gradilis vnde dictus.

Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus,
Quique terit silicem variis discursibus atram,
Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.

A tribus notis describit humilem plebẽ, quòd in alto habitaret; quòd pedibus incederet, non ferretur; quòd aleretur publico pane gradili. Idem Poëta: Prudentius duobus locis illustratus.

Quis venit esuriens magni ad spectacula Circi?
Quæ regio gradibus vacuis ieiunia dira
Sustinet? aut quæ Ianiculo mola nota quiescit?

Vnde amplius disco, videri in singulis regionibus vrbis (XIV. fuerunt) gradus erectos fuisse vbi hæc diuisio. Et fortasse huc facit quòd Victor & Rufus in quaque regione vrbis ponunt duos curatores: qui scilicet distribuerent hunc panem. Nec mirum quòd in gradibus. omnia enim congiaria In quaq. regione vrbis, sui gradus. Congiaria in gradibus.

& donatiua sic dari solita, vt videmus in Nūmis. Res ipsa id suadebat, vt scilicet in loco altiori exempti & secreti distributores essent à premente turba. Nescio an huius sententiæ sit, quod Romæ legi in marmore, hortis Medicæis,

COLLEGIO. DENDROPHOR, ROMANOR. QVIBVS. EX S.C. COIRE. LICET. ARGENTI. P. X. ET. HS. X. MILIA. N. REDDEDIT.

QVAE. DIVISA. SVNT. POPVLO. PER. GRADVS KAL. AVG. N. COLLEGI.

Vnde aduehi solitum id frumentum.

Dixi omnia, quæ ad distributionem, quæres non immeritò, vnde hæc tanta vis frumenti? Dico, è prouinciis, è Sicilia, Sardinia; & præsertim Africa atque Ægypto, quæ bina horrea populi Romani. Tacitus lib. XII. Annalium, *At hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant: nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potius & Aegyptum exercemus, nauibúsque & casibus vita populi R. permissa est.* Eleganter Varro, lib. II. de R. R. *Igitur quod nunc intra murum ferè patresfamiliæ correpserunt, & manus mouere maluerunt in theatro ac circo, quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehat, qui saturi fiamus ex Africa & Sardinia, & nauibus vindemiam condimus ex insula Coa & Chia.* Ægyptum tacuit Varro, quia tunc nondum in prouinciam redacta. At tributaria illa facta ab Augusto: vnicum fuit subsidium habitum annonæ. Plinius in Panegyrico: *Percrebuerat antiquitùs vrbem nostram nisi opibus Aegypti ali sustentaríque non posse: superbiebat*

Aegyptus tributaria facta, damnata in magnum numerum frumenti.

bat ventosa & insolens natio, quòd victorem quidem populum, pasceret tamen; quódque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo copias suas, recepit frumenta quæ miserat, deportatásque messes reuexit. Discat igitur Ægyptus, credátque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare. Ideo classis Alexandrina, vt existimo, instituta ab ipso Augusto; quæ quotannis aduheret frumentũ. De ea classe, præter alios, Seneca epistola LXXVIII. *Subitò nobis hodie Alexandrinæ naues apparuerunt, quæ præmitti solent, & nunciare secuturæ classis aduentum. tabellarias vocant. Gratus illarum Campaniæ adspectus est. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit, & ex ipso genere velorum, Alexandrinas, quamuis in magna turba nauium intellegit: Solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naues. Cùm intrauere Capreas, & promontorium ex quo*

Classis Alexandrina ab Augusto, argumento cap. XCIX. in Suetonij Aug. vide.

Seneca & Statius explicant se mutuò.

Alta procelloso speculatur vertice Pallas:

ceteræ velo iubentur esse contentæ, supparum Alexandrinarum insigne [indicium] est. Et satis indicat Puteolos solere appellere: sicut & Statius in Propemptico Metij Celeris,

Glossema, & ideo tolle.

——modò nam, trans æquora, terris
Prima Dicarchæis Pharium grauis adtulit annũ.
Prima salutauit Capreas, & margine dextro
Sparsit Thyrrenæ Mareotica vina Mineruæ.

Et Ægyptij quidem tributi modum non repperi: repperi Africani. Plutarchus in Cæsare, Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησεν πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν, ὅση παρέξει καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὰ δη-

Modus tributi Africani.

Id est, frumenti CC. M. medimnum: olei, tricies centena millia librarũ.

Classis Africana.

μόσιον, σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας ἀττικῶν μεδίμνων, ἐλαίου δὲ λιτρῶν μυριάδας τριακοσίας. Frumenta tamen ea, classem propriam non habebant: primus instituit Commodus. Lampridius, *Classem Africanam instituit, quæ subsidio esset, si fortè Alexandrina frumenta cessassent.* Nec verò solum è tributis hæc frumenta; sed si sterilitas alibi aut grauior annus, resp. emebat. Nummi argentei sunt Pisonis & Cæpionis, in quibus cernuntur duo viri inter spicas sedentes, cum inscriptione, AD FRV. EMV. EX. S. C. Plinius in Panegyrico: *Deuehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit, nec nouis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus quidquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de qua inter licentem vendentémq. conueniat.* In Augusti lapide suprà, FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

Emi solet à rep. frumentũ.

Vniuersa frumentatio quot modiorum.

E prouinciis ergo id frumentum. Sed modus vniuersæ huius largitionis quis fuit? Videor sanè eum colligere posse ex verbis Spartiani in Seuero, *Moriens septem annorum canonem, ita vt cottidiana* LXXV. *millia modiorum expendi possent, reliquit.* Cottidiana, ait, LXXV. millia modiorum. Quid dicam? immensum, incredibile: & qui non stupeat ad has opes populi Romani, ipse stipes. Et tamen variè Canon is postea auctus. Canonem autem posterior ætas dixit, certum eum numerum frumenti qui in vna aliqua vrbe quotannis absumeretur. Ita Canon Alexandrinus, Canon vrbis Romæ, vrbis Constantinopolitanæ, passim apud historicos inferioris æui, & Iurisconsultos.

Canon, quis.

Nec verò frumẽtum solum gratuitum ciuibus fuit,

fuit, sed etiam oleum & caro. Olei creber vsus Romæ, propter balnea cottidiana: ideo largitio ea antiqua. Liuius lib. XXV. ait Scipionem, cui pòst Africano cognomen fuit, *cùm Aedilis esset, congium olei in vicos singulos dedisse*. Suetonius, Cæsarem, post Africanam victoriam, in capita denas olei libras. Dio lib. XLIX. M. Agrippam in Aedilitate salem & oleum in populum distribuisse. Vt iure mirer, cur quasi rem nouam in Nerone narret id Tacitus, lib. XIIII. *Gymnasium eo anno publicatum præbitúmque oleum equiti ac Senatui, Græca facilitate*. sed dicam ibi. Quis perpetuum oleum illud fecerit, non inueni. puto non vanè Seuerum Imp. Lampridius in Alexandro, *Oleum quod Seuerus populo dederat, quódque Elagabalus imminuerat, turpissimis hominibus Præfecturã annonæ dando, in integrũ restituit*. Spartianus in Seuero, *Olei tantum reliquit, vt per quinquenniũ non solùm vrbis vsibus, sed totius Italiæ, quæ oleo egeret, sufficeret*. Carnis diuidundæ principium ab Aureliano. Flauius Vopiscus in eius vita, *Idem & carnem porcinam populo Rom. distribuit, quæ hodiéque diuiditur*. Ideo suarij subiiciuntur Præfecto annonæ apud Cassiodorum: *Suarij quoque*, inquit, *Romanæ copiæ caussa reperti, tuo deputati videntur examini*. quorũ mentio in lapidibus vrbis, & Cod. lib. XI. Imò & vinum idem Aurelianus dare conceperat. *Statuerat*, inquit Vopiscus, *& vinum populo gratuitum dare, vt quemadmodum oleum, panis, & porcina gratuita præberentur, sic etiam vinum*. En, quò largitio.

Oleum etiam ciuibus datũ.

Quando id cœperit.

Caro porcina item diuisa.

Suarij.

Non ergo mirum si multi appeterent ciuitatem Romanam; & si inter caussas frequentatæ vrbis

C. v frequentata Roma.

Appia-

Appianus posuit τὸ σιτηρέσιον ἐν μόνῃ τῇ Ῥώμῃ τοῖς πένησι χορηγούμενον: (nam his quidem inuitamentis facile sit frequẽtare vel Libyæ deserta:) tamen displicita omnis hæc largitio graui auctori Sallustio, cuius, De rep. ordinanda, præceptum ad Cæsarem exstat: *Igitur prouideas oportet, vt plebs largitionibus & publico frumẽto corrupta habeat negotia sua, quibus ab malo publico detineatur.* Etiam Augusto ipsi, qui aliquotiés cogitauit de tollenda, si fides Suetonio cap. XLII. *Vt tandem annona conualuit, impetum cepisse se scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd carũ fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseuerasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui.* Nec plura ad hunc morem. in quo si quid bene & non è triuio sumptum dixi; gratia aliqua esto: si quid aliter, & si peccaui; quod olim Lentulus, præbeo suram.

Sallustij de his annonis iudicium.

CAP. IX.

E Statij Papinij Siluis decermina. Sacerdotes Salij repositi. Statua in honorem Cæsaris ex testamento.

DIVERTI nuper, laxandi animi caussa, ad Statij Papinij Siluas: & eas lentè perambulans decerpsi has quasi ἀπηρυλλίδας. Libro v. Epicedio in patrem:

Mox & Romuleam stirpem, proceréque futuros
Instruis, inque patrum vestigia ducere pergis.
Sub te Dardanius facis explorator opertæ,
Qui Diomedei celat penetralia furti,

Creuit,

Creuit, & inde sacrum didicit puer arma probare
Monstratis alis, præsagúmque æthera certis
Auguriis, cui Chalcidicum fas voluere carmen,
Lanea cui Phrygij coma flaminis, & tua multum
Verbera succincti formidauere Luperci.

Egregius & è media antiquitate locus: sed partim confusus turpiter, partim corruptus. Emendo, *Creuit, & inde sacrum didicit puer. arma probare Monstrasti Saliis.* Clara correctio. Lasciuit scilicet in laudes sui patris Statius. Et è tuo, inquit, sinu Romani proceres prodierunt, rei diuinæ periti & humanæ. Tu Pontificem, cui cura & magisterium Vestalium, docuisti suos ritus: tu Salios, tu Quindecimuiros, tu Flamines & Lupercos. Hos enim omnes sacerdotes versibus aliquot περιφράζεται: qui non obscuri deinceps ex vna hac nota. Ibidem, Sacerdotes Salij.

Protinus ad patrij raperis certamina lustri,
Vix implenda viris, laudum festina: sed vt dux
Ingenij stupuit, primæua ad carmina plebes
Eubœa, & natis te monstrauere parentes.

Qui sententiam videt, facilè sequetur me emendantem, *laudum festinus, & audax Ingenij. stupuit primæua ad carmina plebes.* Eodem libro, carmine cui index, Abascantij pietas, Poëticæ phrases, Festinus laudum, & Audax ingenij.

——*tu limite cœpto*
Tende libens, sacrúmq. latus geniúmq. potentem
Irrequietus ama, nunc quod cupis ipse videri,
De Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteat sacri centeno pondere vultus
Cæsaris, & propriæ signet cultricis amorem.

Verba sunt Priscillæ morientis: sed reuera, vt nunc legun-

leguntur, glossaria mortualia, sine mente, sine sensu. Corrigo, *Irrequietus ama. nunc quod cupis ipse iuberi, Da Capitolinis æternum sedibus aurum, Quo niteant s.* Res vera est, quam tangit poëta, & visum illi innectere carmini suo partem testamēti Priscillæ. Damnauerat enim moriens maritum, vt statuam Cæsaris in Capitolio collocandam curaret ex auri pondo centum. Mos siue adulatio illa ætate satis frequens. Lapis in Hispaniis, Coloniæ Aug. Gemellæ:

Mos ponendi statuas, ex testamento.

PIETATI. AVG.
L. LVCRETIVS. FVLVIANVS. FLAMEN
COL. IMMVNIVM. PROVINTIAE
BAETIC. PONTIF. PERPETVVS
DOMVS. AVG. T. P. I. EX. ARG. P.

Id est, Testamento poni iussit ex argenti pondo. Numerus deest. Alius in eadem prouincia lapis:

P. NVMERIVS. MARTIALIS. ASTIGITANVS
SEVIRALIS. SIGNVM. PANTHEI. TESTAMENTO
FIERI. PONIQVE. EX. ARGENTI. LIBRIS. C.
SINE. VLLA. DEDVCTIONE. IVSSIT.

Quas inscriptiones, cum pluribus aliis, acceptas fero à se & à maioribus nobilissimo viro, Augerio Boesbekio, Cæsaris apud Gallorum regem legato. cuius eximias laudes ne vt adtingam quidem, fiducia mihi est in hoc loco.

CAP. X.

Correctiones aliquot in Seneca. Elogium eius de Publij versu emendatum. glossema sublatum. alia quadam nota melioris.

DE Seneca philosopho diuersi pleriq. abeunt ab arbitrio, quod, verè dicam, parum candidum

dum est in Noctium scriptore. Et hercle meum iudicium sit; ausim dicere ad formulam priscam, Bene appellatum, malè iudicatum. Placet legitimis Censoribus ille vir. nec rebus solùm, (cui enim non, si placet ipsa virtus?) sed phrasi & genere dicendi. Quod aliud, ab optimo esse, non infiteor: cui tamen sua Venus sit, vel acumine sententiarum, vel frequentia & breuitate. In eo genere quia multa hodie non sana: quædam hoc capite

De Seneca A. gellius falsò iudex.

Sanatum iri, mea ego id promitto fide.

Fide paullo meliori, quàm in illo medico Plautino. De consôlatione ad Martiam cap. IX.

Quidquam tu putas non futurum, quod multis scis posse fieri? quod multis vides euenisse? Egregium versum & dignum audiui, est enim è populo:

Cuiuis potest accidere, quod cuiquam potest.

Publij Mimographi versus est. sed corruptum de illo Senecæ elogium Et sanè nimium diuersa librorum vett. lectio, *& dignum audiui qui non è populo heri & cuiuis potest accidere.* Emendo, *& dignũ audiui, qui non in populo periret: Cuiuis potest accidere.* Vera coniectura, & quam non recuso exigi ad obrussam. Dolet videlicet Senecæ egregium versum & ex intima philosophia, perire in theatris inter plausus & adclamationes vulgi, dignum scholis & aure seueriori. Vide non absimilem locum eiusdem Senecæ, De tranq. vitæ, cap. XI. At Pincianus apposueràt iis verbis hanc notam: *Deprauatissimus locus, si quis in toto opere, non tantùm verbis vitiatis, sed ordine etiam inuerso.* Legit deinde, *Egregium versum audi, & dignum qui non esset Publij Syri: Et cuiuis potest,* coniectura audaciori, non prorsus

Is emendatus.

Pinciani coniectura non spreta.

prorsus tamen spernenda. Eodem libro, cap. XII.

Utrúmne malles degenerem aliquem & numerum tantum noménque filij expleturum habuisse: an tantæ indolis, quantæ tuus fuit? Iuuenis citò prudens, citò pius, citò maritus, citò pater, citò omnis officij curiosus, citò sacerdos, omnia tam præpropera.

Non concoquo illa verba, *citò omnis officij curiosus*: & audeo adfirmare esse à mala manu. Scalpellum adhibeo, & lego: *citò pater, citò Curio, citò sacerdos.* Curio maximus inter sacerdotes; & suffragiis populi legebatur: eiúsque rei frequens mentio apud Liuium. præerat reliquis curionibus, qui totidem numero, quot curiæ erāt. Hoc sacerdotium credo equidem consecutum Martiæ filium; & faciunt verba quæ infrà, cap. XXIIII. *Hac sanctitate morum effecit, vt puer admodum dignus sacerdotio videretur, materna sine dubio suffragatione: sed ne mater quidem nisi pro bono candidato valuisset.* Verba illa inepta intrusa in Senecam miremur? Non ego. qui scio plura eiusmodi emblemata addita scriptori huic à grege sacro. Alioqui, quid est officij alicuius esse curiosum? Sanè, vt phrasim condonem, constat ex hoc ipso scripto planè adolescentem mortuum hunc Cremutij nepotem, nec ad aliud munus publicum admotum. De Beneficiis lib. II. cap. XII. cùm narrat factum Caligulæ, qui Pompeio Pœno (malim scribi, *Penno*) osculandum sinistrum pedem dedit:

Curiones, qui.

Examinata Senecæ verba.

Parum iudicauit, si Senator senex, submissis honoribus (lego, *summis honoribus*) *in conspectu principum supplex sibi eo more iacuisset, quo victi hostes victori-*

victoribus iacuere. inuenit aliquid infra genua, quò libertatem detruderet. Non hoc est remp. calcare? Equidem dicit aliquis: Non potest ad rem pertinere, sinistro pede. Parum enim fœdè furioséque insolens fuerat, qui de capite consularis viri soccatus audiebat, nisi in os senatoris ingessisset Imperator pigros suos.

Cedò, quis Palæmon hæc capiet? Sed acutam sententiam vera emendatione eruo ego, *Non hoc est remp. calcare, & quidem (licet aliquis non putet ad rem pertinere) sinistro pede?* Argutatur non insolens. Non solùm, inquit, pedem osculandum præbuit, sed quod fœdius, sinistrum. Ex *dicit*, feci, *licet*, non abnuentibus aliquot libris, qui *litiget*, & *licitet*, referunt: & pro *potest*, scripsi, *putet*. Acuta sententia reposita.

De Beneficiis lib. 1. cap. XIIII:

Nemo se stabularij aut cauponis hospitem iudicat, aut conuiuam dantis epulum: vbi dici potest, Quid enim in me contulit? Nempe hoc quod in illum & vix bene notum sibi, quòd in illum etiam inimicum & turpissimum hominem. Nunquid enim me dignum iudicauit? Morbo suo morem gessit.

Quare hîc de morbo? Non paullo melius & acutius legeris, *Moribus morem gessit*. atque ita spondeo Senecam scripsisse. Malim etiam scribi, *in illum etiam mimicum*, non *inimicum*. Duplex correctio.

Consolatione ad Martiam cap. III.

Illum ipsum iuuenem dignissimum quiete, semper nominans cogitánsque facies, meliore pones loco, si matri suæ qualis viuus solebat hilaris & cum gaudio occurrit.

Excidit vox, quam repono: *dignissimum quiete*,

quietum semper nominans cogitánsque facies. Summa votorum apud manes (loquor ad moré Rom.) vt quieti essent, & ne quis se solicitaret. Eam opinionem vulgi, ad consolandam Martiam aptans Seneca: id, inquit, futurum filio tuo est, si placata tu & quieta memoriam eius & nomen conserues. In fine etiam scribo, *hilari.* & *occurret.* In Consolatione ad Polybium, cap. XXI.

Vota maniũ.

Rectorem Romano imperio filium longa fide approbet, & ante illum consortem patris quam successorem accipiat.

Inuoluta sententia, quam verbi correctione euoluo, *ante illum consortem pater, quam si accipiat.* Britannicus, inquit, Romanũ imperium diu cum patre regat: & ante illum collegam pater accipiat, quàm successorem. Poëtica adulatio. De Tranquillitate lib. I. cap. II.

Correctus & explicatus Seneca.

Tarentum petatur laudatúsque portus, & hiberna cæli mitioris, & tecta velamisque satis opulenta turbæ.

Vide totum locum, qui disertè fastidium illud exprimit se fugientium. Quæ adduxi, fœdè interpolata sunt: in parte sanare possum, *tecta Veliæ Antique.* Duo ea loca inter amœnos & salubres secessus habita. Reliqua sanabit is cui ego do herbã. Eodem libro, cap. XV.

Velia, & Antium Horat. Quæ sit hiems Veliæ. de Antio frequens.

Ut Socrates cogitur in carcere mori, Rutilius in exsilio, Cato ille virtutum viua imago incumbens gladio simul de se & de rep. palàm facere

Non semel molestus mihi locus. quid si legas, *de se & de rep. aleam iacere?* id est, prouerbia i quodã sermone, in extremũ discrimen adducere. Tamen delibe-

Intricatus Senecæ locus.

deliberandum est. & nescio quid simile in Suetonij Nerone legi, *Septemdecim natus annos, vt de Claudio palam factum est.* Vtrum ergo hoc dicit, cum in suo funere palàm fecisse funus reip. vnà exstinctæ?

CAP. XI.

Ritus in scenam producendi scorta. Liuio, Statio, Tertulliano, Plauto, data lux. Cur theatro adiuncta ædes Veneris: & Suetonius explicatus.

ILlustrabo hoc capite ritum scenæ veterem, & eadem aliquot Plauti locos, qui egere lucis videntur, nec facile est vt accipiant nisi ab illo. Prostibula per ludos publicos in scenam introduci solent, & exponi omnium non libidini solùm, sed licentiæ. Scilicet vt quæ perditi homines in Mimis & cetera obscenitate fabularum paullo antè natantibus oculis viderant, ea post ludos in reliquo corpore peccarent. Is mos Romæ vetus. Ita explico Liuium libro XI. *Eo anno Romæ cùm per ludos ab Sabinorum iuuentute per lasciuiam scorta raperentur, cōcursu hominum rixa ac propè prœlium fuit.* Scorta intellegit scenica, vt & Statius in Siluis: Scorta in scenam. Quàm antiquus ille mos. Liuius, Statius, Isidorus explicati.

Iam noctis propioribus sub vmbris
Diues sparsio quos agit tumultus?
Huc intrant faciles emi puellæ.

De eo more eleganter Isidorus lib. XVIII. *Idem verò theatrum, idem & prostibulum: eo quòd post ludos exactos meretrices ibi prosternerentur.* Et clarè ante omnes Tertullianus, *Ipsa etiam prostibula*, inquit. *publicæ libidinis hostiæ in scena proferuntur, plus miseræ in præsentia feminarum quibus solis latebant. pérque omnis ætatis, omnis dignitatis ora trāsducun-* Et Tertullianus.

 ducun-

ducuntur; locus, stipes, elogium etiam quibus opus non est, prædicatur. Ex quo apparet hãc productionem scortorum non sine sollenni pompa fuisse, & cum prædicatione publica præconis. Ad hunc ritum accõmodo versum ex Prologo Cassinæ, non Plauti, sed Plauto digna:

Item Plautus. *Ea inuenietur & pudica & libera,*
Ingenua Atheniensis: neque quidquam stupri
Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox hercle verò post transacta fabula
Argentum si quis dederit, vt ego suspicor,
Vltrò ibit nuptum, non manebit auspices.

Ecce enim persona virginis in hac fabula opus erat. sed ea quia nusquam interloquitur, saltem, quod Græci aiunt, κωφὸν πρόσωπον: non histrio adhibitus ad repræsentandum, sed de scena aliquod scortillum. Ideò non temperat sibi scriptor à ioco: Et hæc tam pudica, inquit, statim post ludos ad ingenium redibit, & sine vllis nuptiis nubet. Refero huc & edictum illud Imperatoris Histrici in prologo Pœnuli,

Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat.

Theatrum Veneri sacrum. ex more scilicet, quo theatrum, imò scenam & proscenium scorta obsidebant. Non ergo mirum si lasciuiæ illa sedes Veneri olim sacra. Et Pompeius ab eadem caussa theatro suo Veneris ædem superposuit. Tertullianus, *Itaque Pompeius Magnus theatro solo suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ Censoriam animaduersionem, Veneris ædem superposuit: & ad dedicationem edicto populum vocans,*

cans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit: Cui subiecimus, inquit, gradus spectaculorum. Ex hoc loco clara lux data Suetonio, in Claudio cap. XXI. *Ludos dedicationis theatri Pompeiani, quod ambustum restituerat, è Tribunali posito in orchestra, commisit: cùm prius apud superiores ædes supplicasset, pérque mediam caueam, sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset.* Intellegit enim supplicasse Claudium apud templum Veneris superpositum theatro, ideò rectè, superiores ædes. & quia gradus spectaculorum, id est cauea & orchestra, subiecta ædi: bene addit, descendisse eum inde per mediam caueam ad orchestram. Interpretibus ante me hîc caligo. Beroaldus nescio quæ templa ædificat in illa parte vrbis quæ super theatrum. Læuinus Torrentius V.C. & de Suetonio nuper, olim de vniuersa antiquitate optimè meritus, legi mauult, *apud superiores sedes*, id est, inquit, in superiori parte theatri. Si quid mutandum, legerim ipse, *apud superiorem ædem.* At de sententia, quam dixi, non muto.

Suetonius aliter quàm vulgò explicatus.

Fortasse & emendatus.

CAP. XII.

E Suetonij Augusto loci aliquot vitiosi. liberti à memoria. De compacto.

SVETONII librum, qui est de vita Augusti, legi per hos dies: & quæ obseruaui, pro bono facturus videor, si communicem cum iuuentute. Cap. vlt. de Testamento Augusti,

Legauit populo Romano, quadringenties: tribubus, tricies quinquies HSS: *prætorianis militibus singula millia nummûm.*

F 3 Quo-

Quomodo tribubus, si antea legauit populo Romano? Nónne hoc est, δὶς ταυτὸ εἰπεῖν? Certè enim omnis populus Romanus in XXXV. tribubus. Itaque mirum quantum æstuant interpretes in hoc nodo. Viro docto nuperrimè visum, hoc totum de tribubus glossema esse, & ideo inducendum. Tam magnis ceruicibus non sim ego: & potius emendem, *Tribulibus*. Idque verum est. Legauit enim vniuerso populo Augustus: sed quia propria quædam ei coniunctio cum tribulibus (φυλέτας Græci dicunt) excipuum quiddam reliquit illis. Sic suprà cap. XL. *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die comitiorum, ne quid a quoquam candidato acciperent, singula millia nummum a se diuidebat*. In Fabia autem tribu Augustus, adoptione, opinor, per gentem Iuliam: in Scaptia, per suam, Octauiam. Cap. LXXIX.

Tribules, repositi in legatis Aug.

Quæ tribus Augusti.

Nasum habuit à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem, inter aquilum candidúmque: staturam breuem. quam tamen Julius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit.

Cui bono, illa verba? *etiam in memoriam eius*. In silentio omnium interpretum ego sanè confidenter emendo, *Iulius Marathus, libertus, & à memoria eius*. Operæ fuit Suetonio addere quis fuisset hic Marathus: Libertus Augusti, inquit, & à memoria eius. Non ignotus mos antiquus, qui tenuit temporibus Imperatorum, vt liberti alij à Studiis, à Voluptatibus, à Libellis, ab Epistolis, à Memoria essent. Quæ omnia sic efferebant, Polybius, à Studiis; Thallus à Manu, &c. Hoc munus, quod repo-

Liberti à memoria.

reposui, reperies in Alexandro Lampridij: *Post meridianas horas subscriptioni & lectioni epistolarum semper dedit operam: ita vt ab Epistolis, & Libellis, & à Memoria semper adsisterent.* Et in Vopisci Caro: *Junius Calpurnius qui ad memoriam dictabat, talem ad Praefectum vrbis super morte Cari epistolam dedit.* vbi τὸ *dictabat*, apparet à glossemate insertum: quoniam mos illius ætatis etiam sic loquendi, Calpurnius ad Memoriam, Malchio ad vestem: vt clarum ex lapidibus. Credo hos eosdem esse, qui postea Magistri memoriæ dicti. Vel, Ad memoriam.

Cap. XV.

Extiterunt qui traderent consultò eum ad arma isse, vt occulti aduersarij facultate L. Antonij ducis præbita detegerentur, deuictisque his & confiscatis promissa veteranis præmia soluerentur.

Aduersum mentem Suetonij hæc lectio, & aduersum libros. qui omnes paullo antiquiores, *conspectò*, vel, *è conspecto*: nemo, *consultò*. Quod vidit etiam Turnebus; emendationem quomodo non viderit, miror. Clarè scribendum, *compecto eum ad arma isse.* vel potius, *eos.* Compecto valet, compacto, scribendi ratione tunc tralaticia, à Compeciscor; vt Appuleio Depector litium, etiam in libris vulgatis. Compacto, ἐκ συνθήματος: merum Latium. Plautus, *Omnes compactò rem agunt, quasi in Velabro olearij*. Alibi, *Sciui extemplo rem de compacto geri*. Liuius lib. V. *Vt multo verisimilius sit compacto eam rem, & communi patriciorum fraude actam.* vbi item libri aliquot, *conspecto:* & alij, *ex composito.* Vsus & Cicero ipse ad Atticum. Glossæ veteres, *Conlusio, compactum*, συνδοιασμός. E compacto, vel è compecto, quid.

Cap. XVII.

Atque itinere incohato, Asturam perrexit: & inde, præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ euectus est.

Discors sibi Suetonius; quod miremur in scriptore tam accurato. Cap. LXXXII. scribit, *Itinera lectica, ac noctibus ferè, eáque lenta ac minuta faciebat.* Ecce. ibi ait noctibus Augustum soluisse iter facere: hîc negat, & ponit quasi rem insolentem. Quid dicam? Sanè quin hæc pugnent inter se, non Paterpatratus impetrauerit, & omnes Fetiales. Memoriæ vitium in Suetonio sit, an scripturæ in alterutro loco, nondum constitui.

Pugna in Suetonij verbis clara.

CAP. XIII.

De vestitu Romano conlectanea. Color togæ albus. obiectiones remotæ duæ. Plautus, Suetonius, Persius, Horatius illustrati. De Lacernis, & Penulis. Spartianus & Tacitus correcti. Item Seneca, eximio loco. De tunica & calceis.

DE colore vestium apud Romanos, itémque de Candidatis, Sordidatis, Pullatis, non satis plana hodie res est. Ego paullo vberius dicam, quàm qui ante me: & quidquid in his arduum aut cliuosum explanabo, exorsus rem à capite, & quod Aristophanes ait, ἀπὸ βαλβίδων.

Romanis in vestitu placitum reperio colorem album. siue, quia is, vt Plato alibi vult, lætitiæ proprius, & deorum: siue potius agrestis illa & prima gens, spretis accersitis coloribus, lanæ natiuum retinuit, id est, album. Ita Toga Romanorum alba, & Tunica fuit, & Calcei, & omnis cottidiana vestis.

Vestes Rom. albæ.

Toga alba.

vestis. Toga, inquam, alba. Titinnius poëta vetus,

Qui in togis candidis sunt, tunicis sordidis.

Agellius de Africano, *Eúmque cùm esset reus, neq. barbam desisse radi, neque non candida veste vti, neq. fuisse solito cultu reorum.* Plautus Casina,

At candidatus cedit hic mastigia.

Plautus explicatus, & mos libertorum in mutáda veste.

de Olympione, qui iam libertus. At liberti noui in toga apparebant, id est, communi ciuium veste. Tertullianus De resurrect. carnis, *Si famulũ tuum libertate mutaueris; & vestis albæ nitore, & aurei anuli honore, & patroni nomine, ac tribu mensáque honoratur.* Toga igitur alba. Statius, in Siluis,

—albentique humeros induxit amictu.

albentem amictum, togam appellat virilem, ab eodẽ colore Græcis modò λευκὴν; modò ad discrimen prætextæ, dictam ὁλολευκὴν. Eandem circumscripsit Persius,

Item Persius.

———totáque impunè Suburra

Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Vmbones in toga.

Candidus vmbo, συνεκδοχικῶς, pars pro ipsa veste. Nam Vmbones in toga Tertullianus agnoscit De pallio; & describit eos eleganter Appuleius lib. x I. in palla. Martialis etiam album colorem togæ aliquot locis dat, vt,

Et toga non tactas vincere iussa niues.

Item,

Non amet hanc vitam, quisquis me non amat, opto
Viuat & vrbanis albus in officiis.

Martialis præter vulgi mentem explicatus.

Albus, non ad pallorem, sed ad vestem: quoniam officia hæc anteambulonum in toga alba. Ideò Iuuenalis, ———*niueósque ad frena Quirites.*

Contra colorem togæ quid dici possit.

Et exempla plura sunt, quæ mox opportunè reddam. Obiiciunt ista: Si togæ vulgò albæ; cur qui prensabant induebantur toga candida, vt hac quasi nota intellegi & excerni possent à reliqua plebe?

Responsio.

Discrimen inter albã togam & candidam.

Respondeo: Albi coloris togas vulgò fuisse, non candidi. Albus color, natiuus lanæ est: candidus propriè, splendens ille, & qui est ab arte. Ideo Polybius aliquot locis λαμπρὰν dicere maluit petitorum togam, quàm λευκὴν: & Latinè commodè eam dixerimus Splendentem. Seneca, *Non splendeat toga, nec sordeat quidem.* spernit enim à sapiente hunc colorem eximiè candentem. Subtilia hæc videntur? sunt vera. Nam Petitores non contenti insito lanæ colore, cretam addebant in vestem vt candesceret, imò splenderet. Hac ergo nota discreti à vulgo, & κατ' ἐξοχὴν dicti Candidati. Isidorus, *Fit toga addito quodam cretæ genere candidior.* Persius huc alludens,

Candidatorũ togæ cretatæ.

——quem ducit hiantem
Cretata ambitio.

Liuius emendatus.

Liuius libro IV. *Placet tollendæ ambitionis caussa Tribunos legem promulgare, ne cui album vestimentum addere petitionis caussa liceret. Parua nunc res, & vix seriò agenda videri possit, quæ tunc ingenti certamine patres ac plebem accendit.* Emendo, *ne cui album in vestimentum addere*, auctoribus libris & sententia ipsa. quoniam non alba vestis interdicta, (absurdum id) sed additio albi in vestem, id est, cretæ.

Obiectio altera.

Romani albati in die festo.

Obiiciunt item de diebus festis. Romani, inquiunt, saltem per dies festos in veste alba erant: non ergo cottidianas togas censendum candidas.

Hora-

Horatius:

Ille repotia, natales, alióſque dierum
Feſtos albatus celebret.

Xiphilinus, die celebri Romæ ob ingreſſum Teridatis, Μάλιστα δὲ ἡ ἀγορὰ ἐπεπλήρωτο. τὸ μὲν γὰρ μέσον αὐτῆς ὁ δῆμος λευχειμονῶν καὶ δαφνηφορῶν κατὰ τέλη εἶχε, τὰ δ' ἄλλα οἱ στρατιῶται λαμπρῶς ὡπλισμένοι. id eſt, populus albatus & laureatus. Vopiſcus in Floriano, *Tantum illud dico Senatores omnes ea eſſe lætitia elatos, vt domibus ſuis omnes albas hoſtias cæderent, albati ſederent.* Perſius, *—negato*

Iuppiter hoc illi, quamuis te albata rogaret.

Sed expedio me ab hoc nodo; & dico non aliud fuiſſe in eo more, quàm vt per dies priuatim aut publicè lætos, togas recentes ſumerent, & vſu non dum ſordidas aut obſoletas. Clarè diſcimus ex Prudentio contra Symmachum, Solutio.

Exſultare patres videas pulcherrima mundi
Lumina, conciliúmque ſenum geſtire Catonum,
Candidiore toga, niueum pietatis amicum
Sumere — & Ouidio,
Veſtibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.

Ecce, ait veſtes intactas: & bene Perſius in re ſimili, recentes.

Scilicet hoc populo pexúſque togáque recenti
Et natalitia tandem cum ſardonyche albus
Sede leges celſa.

Color enim ille à principio in omni toga niueus, habendo ſordes trahebat & ſquallorem: quod in vulgata toga ferebãt, non ferebant per dies feſtos. More planè gemino moribus noſtris. Inde eſt

quòd

quòd per ludos apud Martialem & alios Candidati leguntur: inde, quod apud Plautum Aulularia scribitur:

Plauti versus illustratus.

Qui vestitu & creta se occultant, & sedent
quasi sint frugi.

In homines, nisi fallor, tenuiores, quibus cùm copia mutandæ togæ non esset; tamen vt nitidi & melioris fortunæ apparerent, sub dies ludorum togulam suam incretabant. Potest & referri ad seruos: qui vt liberos mentirentur, fortasse cretam addebant in vestem, vt in cauea fallerent permixti.

Vestis alba etiã externis in vsu.

Nec Romani solùm in lætitia aut in sacris adhibebant hunc colorem; sed etiam, vt obseruatũ mihi, externi. Liuius lib. XLV. de Rhodiis: *Inter multas Asiæ Græciæq; legationes, Rhodiorum maximè legati ciuitatem conuerterunt. Nam cùm primò in veste candida visi essent (quod & gratulantes decebat, & si sordidam habuissent lugẽtium Persei casum, præbere speciem poterant) postquam consulti à M. Junio Consule patres, &c.* Suetonius Augusto, cap. XCIX. de Ægyptiis: *Fortè Puteolanum sinum prætervehenti vectores nautæq; de naui Alexandrina quæ quidem tunc appulerat, candidati coronatique & thura libantes, fausta omnia & eximias laudes congesserant.*

Cur tam frequens mentio fullonum.

Propter has togas albas fullonum apud veteres creberrimus vsus; rarus tinctorum. Fullonum, qui maculas scilicet ac sordes è toga eluebãt, & addito sulfure ac creta iterum candeeam faciebant. Adi Plinium de vtroque, libro XXXV. cap. XV. & XVII. Comœdiæ plenæ fullonum: testes Togatæ. & eorum munus expressit eleganter Titinnius apud Nonium,

terra

—terra hæc est, non aqua,

Vbi tu solitus argutarier pedibus

Cretam dum compescis vestimentáque lauas.

Argutationem pedum, vocat id quod Seneca, Fullonium saltum.

Alba igitur toga. & ea quamdiu in communi vsu, discrimen nullum inter ciues fuit à colore vestis. nisi quòd diuites, munduli, elegantes, semper in toga sua à fullone niuea; vulgus, ferè sordidiores essent, & togis magis pallentibus, ac, vt propriè dicam, obsoletis. Ideò Seneca, epistola CXV. per sordidos intellegit vulgum: *Mirari quidem non debes*, inquit, *corrupta excipi non tantùm à corona sordidiore, sed ab hac turba quoque cultiore. Togis enim inter se isti, non iudiciis dissident*. Ait disertè, Togis. Sed & viri illustres ac nobiles rei facti, per dies iudicij sumebant hanc togam sordidam, posita niuea, vt miserabiliores essent in veste plebeia. Itaque rei in sordibus esse dicuntur, aut Sordidati: non Pullati, ne quis erret. qui color tantùm funebris. Viri etiam graues ac rigidi nō amabant eximium illum candorem: & ab hac re simia ille apud Horatium,

Discrimen à veste: & qui Sordidati.

Rei sordidati.

Exiguaq́; togæ simulat tesquore Catonem.

Recta illa lectio. malè vulgò, *textore*. Duo enim lauti homines amabant in toga, laxitatem & candorem: spreuerat vtrumque Cato, arcta toga contentus, & ea squallenti. Id enim Horatio, Tesquor.

Horatij vera lectio firmata.

Hæc olim. Mutata republica, & imperio labente; mirum quantum mutauerit vestis. Toga, quæ olim necessaria ciuibus (certè inter exempla legimus Rabirio Posthumo publicè obiectum in iudi-

Togæ exsiliū.

iudicio, quòd ad gratiam Ægyptij regis, ſumpto pallio, poſuiſſet togam) Imperatorum temporibus apud paucos remanſit, & non niſi honeſtiores. Vulgus, ſpreta ea, abiit ad Pænulas, Lacernas, aut Tunicas ſolas; eaſque coloris pulli. Cœpit id ſtatim ſub Auguſto; de quo Suetonij verba ſunt cap. XL. *Etiam habitum veſtitúmque priſtinum reducere ſtatuit ac viſa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus acclamitans, En ait,*

Suetonius explicatus.

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Negotium Ædilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro circóue, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere. Irruperant per bella ciuilia ſcilicet lacernæ iam tum in vrbem; quæ antea militiæ, & caſtrorum. Propertius,

Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis.

Et poſt Auguſtum, vt libertas, ſic toga magis magíſque exoleuit. Hadriani quidem temporibus vix in Senatoribus & Equitibus ius ſuú tenuit, adiuta Principis edicto. Spartianus in Hadriano; *Senatores & equites Romanos ſemper in publico togatos eſſe iuſſit, niſi ſi à cœna reuerterentur.* Mentio nulla plebis, quia in illa, inſolentia hæc veſtium longo vſu iam recepta. Appianus, qui ſuppar huic ætati, hoc amplius, excludit à toga etiam Equites: & oſtēdit in ſolis propemodú Senatoribus reliquum fuiſſe eius vſum. Id enim ſibi volunt hæc verba ſanè notanda, lib. I. bellorú ciuil. Παμμιγές τε γάρ ἐστιν ἤδη τὸ πλῆθος ὑπὸ ξενίας, καὶ ὁ ἐξελεύθερος ὅμοιος τοῖς ἰσοπολίταις ἐστὶ, καὶ ὁ δουλεύων ἔτι τὸ σχῆμα τοῖς δεσπόταις ὅμοιος (χωρὶς γὰρ τῆς βουλευτικῆς ἡ ἄλλη στολὴ τοῖς θεράπουσιν ἐστὶν ἐπίκοινος) τό τε σιτηρέσιον τοῖς πένησι χορηγούμενον ἐν μόνῃ Ῥώμῃ, &c.

Soli Senatores & Equites togati.

Spartiano & Appiano data lux.

Nam

Nam βουλευτικὴν στολὴν, non aliud interpretari est quàm Togam. Imò ipsi Senatores id temporis in publico sæpe sine toga. Apud Agellium T. Castritius discipulos quosdam suos Senatores obiurgat, quòd die feriato lacernis & tunicis & gallicis induti fuissent, abiecta toga. Et addit tamen, *eiuscemodi vestitum de multo iam vsu esse ignoscibilem.* Non ergo mirum, si hic Appianus & alibi Seneca queruntur, liberos non fuisse à seruis veste discreta. Discerni enim toga sola poterant: pænulæ, tunicæ, lacernæ, communes cum seruis, vt pòst docebo.

Senatoria vestis quid.

Lacernæ vsitatæ etiam Senatoribus vulgò.

Vix discrimen inter liberos & seruos à veste.

Cap. x x v.

Lacernæ in vsu vulgi, pullæ erant. Excipio delicatos, qui amethystini coloris sumebant aut coccinei, non tamen sine nota hominum seueriorum. Martialis,

Lacernarum quis color.

Amator ille tristium lacernarum
Et baticatus atque leucophaatus,
Qui coccinatos non putat viros esse,
Amethystináſque mulierum vocat vestes:
Natiua laudet, habeat & licet semper
Fuscos colores, Galbanos habet mores.

Seneca epist. c x v. *Quod vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt, qui labra pressius tondent & abradunt, qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam, qui nolunt facere quidquam quod hominum oculis transilire liceat.* Lacernæ coloris improbi, purpureæ sunt. quoniam insolens ille color adhuc Senecæ temporibus & audax. Simile in Pænulis; quæ vulgò item pullæ: purpureæ tamen quædam lautiorum. Dio Cassius lib. L V I I. de Tiberio: Καὶ ἐπειδή γε πολλῇ ἐσθῆτι

Purpureæ lacernæ, delicatorum.

Item pænulæ.

ὀρφ-

ἁλουργεῖ καὶ ἄνδρες συχνοὶ, καίπερ ἀπαγορευθὲν πρότερον, ἐχρῶντο, διεμέμψατο μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἐζημίωσεν, ὑετοῦ δὲ ἐν πανηγύρει τινὶ γενομένου, φαιὰν μανδύην ἐπενέδυ· κἀκ τούτου ἐκεῖ οὐδεὶς αὐτῶν ἀλλοῖον ἔσθημα λαβεῖν ἐτόλμησε. Et hinc liquet, quotiens interdictus Tyrius color, non ad Togas id referendum (albæ enim & pullæ tantùm in vsu) sed ad Pænulas & Lacernas. In pænulis

Spartiani alucinatio, in vsu pænularum.

peccat largiter Spartianus, si modò ita scripsit, in Alexandro Seuero: *Pænulis intra vrbem frigoris caussa vt senes vterentur, permisit: cùm id vestimenti genus semper itinerarium fuisset aut pluuiæ.* Quid? pænulæ in vrbem primùm temporibus Alexandri? Planissimè falsum. Iam inde ab Augusto Pænulis vtebātur per ludos, vtiq. pluuiæ tempore aut hiemis. Præter Dionis locum suprà, Tertullianus: *Video & theatra nec singula satis esse nec nuda. Nā ne vel hieme voluptas impudica cessaret, primi Lacedæmonij pænulā ludis* (malè vulgò *nudis*) *excogitarūt*. Et Vespasiani tēporibus adeò vulgatę pænulę,

Oratores caussas agebant in pænulis.

vt iis in foro vterentur Oratores. Auctor Dialogi De caussis corruptæ eloquētiæ: *Quantū humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas, quibus adstricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur!* Hadriani temporibus etiam Senatores. Colligo ex verbis Castritij apud Agellium, *Pigitum est cinctos saltem esse & pænulatos*. Non ergo antea, pluuiæ tantùm aut itinerum: & vapulet Spartianus, si ita

Correctus Spartianus & Tacitus.

sensit. Sed crediderim hercle in Spartiano legendum, *vt senatores vterentur permisit*. correctione & sententia tolerabili. Et peccatū in hac voce aliàs scio: vt apud Tacitum lib. 11. Annal. *Reperio apud scriptores Senatorésque eorundem temporum.* Quorsum

sum Senatores? Lege, *senioresque.* de quo arbitrabuntur docti.

Redeo ad colores. Pereunte igitur toga, ad interitum abiit color albus; & pullæ, plebeiæ omnes vestes. Hinc Pulla paupertas Calpurnio dicta:

O vtinam nobis non rustica vestis inesset!
Vidissem propius mea numina. sed mihi sordes
Pullaque paupertas & adunco fibula morsu
Obstiterant.

Pulla vestis, tenuiorum: & pullati.

Hinc Pullati Suetonio, in Augusto cap. XLIIII. *Sanxit ne quis pullatorum media cauea sederet.* Quod edictum lucem dat Calpurnij loco quem adduxi; item isti,

Venimus ad sedes vbi pulla sordida veste
Inter femineas spectabat turba cathedras.

Calpurnius explicatus.

Intellegit enim caueam summam. Hinc discrimen natum inter ciues, ignotum sæculo priori: vt alij Candidati dicerentur, Pullati alij. Candidati, non ij qui peterent (vt olim) sed honestioris ordinis ciues: Pullati, infima plebs, siue vulgus. à colore scilicet vestium quibus vtrique vtebantur. Plinius libro VII. Epistolarum, *Nonne cùm surgis ad agendum, tum maximè tibi diffidis? tum commutata non plurima, sed omnia, cupis? Vtique si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatósque reueremur.* Quinctilianus lib. XI. *Collidere manus, terræ pedem incutere, femur, pectus, frontem cædere, mirè ad pullatum circulum facit.* Idem lib. VI. *Imperitis ac sæpe pullatæ turbæ relinquunt.* Pullati vbique, vulgus. Discrimen hoc expresserat Seneca eleganter, nisi imperiti corrupissent, De vita beata, cap. II. *Quæramus quid optimè factum sit,* *non*

Senecæ eximius locus correctus

ducuntur; locus, ſtipes, elogium etiam quibus opus non eſt, prædicatur. Ex quo apparet hãc productionem ſcortorum non ſine ſollenni pompa fuiſſe, & cum prædicatione publica præconis. Ad hunc ritum accõmodo verſum ex Prologo Caſſinæ, non Plauti, ſed Plauto digna:

Item Plautus.

Ea inuenietur & pudica & libera,
Ingenua Athenienſis: neque quidquam ſtupri
Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox hercle verò poſt tranſacta fabula
Argentum ſi quis dederit, vt ego ſuſpicor,
Vltrò ibit nuptum, non manebit auſpices.

Ecce enim perſona virginis in hac fabula opus erat. ſed ea quia nuſquam interloquitur, ſaltem, quod Græci aiunt, κωφὸν πρόσωπον: non hiſtrio adhibitus ad repræſentandum, ſed de ſcena aliquod ſcortillum. Ideò non temperat ſibi ſcriptor à ioco: Et hæc tam pudica, inquit, ſtatim poſt ludos ad ingenium redibit, & ſine vllis nuptiis nubet. Refero huc & edictum illud Imperatoris Hiſtrici in prologo Pœnuli,

Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat.

Theatrum Veneri ſacrum.

ex more ſcilicet, quo theatrum, imò ſcenam & proſcenium ſcorta obſidebant. Non ergo mirum ſi laſciuiæ illa ſedes Veneri olim ſacra. Et Pompeius ab eadem cauſſa theatro ſuo Veneris ædem ſuperpoſuit. Tertullianus, *Itaque Pompeius Magnus theatro ſolo ſuo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exſtruxiſſet, veritus quandoque memoriæ ſuæ Cenſoriam animaduerſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit: & ad dedicationem edicto populum vocans,*

cans, non theatrum, ſed Veneris templum nuncupanit: Cui ſubiecimus, inquit, gradus ſpectaculorum. Ex hoc loco clara lux data Suetonio, in Claudio cap. XXI. *Ludos dedicationis theatri Pompeiani, quod ambuſtum reſtituerat, è Tribunali poſito in orcheſtra, commiſit: cùm prius apud ſuperiores ædes ſupplicaſſet, pérque mediam caueam, ſedentibus ac ſilentibus cunctis, deſcendiſſet.* Intellegit enim ſupplicaſſe Claudium apud templum Veneris ſuperpoſitum theatro, ideò rectè, ſuperiores ædes. & quia gradus ſpectaculorum, id eſt cauea & orcheſtra, ſubiecta ædi: bene addit, deſcendiſſe eum inde per mediam caueam ad orcheſtram. Interpretibus ante me hîc caligo. Beroaldus neſcio quæ templa ædificat in illa parte vrbis quæ ſuper theatrum. Læuinus Torrentius V.C. & de Suetonio nuper, olim de vniuerſa antiquitate optimè meritus, legi mauult, *apud ſuperiores ſedes*, id eſt, inquit, in ſuperiori parte theatri. Si quid mutandum, legerim ipſe, *apud ſuperiorem ædem.* At de ſententia, quam dixi, non muto.

Suetonius aliter quàm vulgò explicatus.

Fortaſſe & emendatus.

CAP. XII.

E Suetonij Auguſto loci aliquot vitioſi. liberti à memoria. De compacto.

SVETONII librum, qui eſt de vita Auguſti, legi per hos dies: & quæ obſeruaui, pro bono facturus videor, ſi communicem cum iuuentute. Cap. vlt. de Teſtamento Auguſti,

Legauit populo Romano, quadringenties: tribubus, tricies quinquies HSS: *prætorianis militibus ſingula millia nummûm.*

Quomodo tribubus, si antea legauit populo Romano? Nónne hoc est, δὶς ταυτὸ εἰπεῖν? Certè enim omnis populus Romanus in XXXV. tribubus. Itaque mirum quantum æstuant interpretes in hoc nodo. Viro docto nuperrimè visum, hoc totum de tribubus glossema esse, & ideo inducendum. Tam magnis ceruicibus non sim ego: & potius emendem, *Tribulibus*. Idque verum est. Legauit enim vniuerso populo Augustus: sed quia propria quædam ei coniunctio cum tribulibus (φυλέτας Græci dicunt) excipuum quiddam reliquit illis. Sic suprà cap. XL. *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die comitiorum, ne quid a quoquam candidato acciperent, singula millia nummum a se diuidebat.* In Fabia autem tribu Augustus, adoptione, opinor, per gentem Iuliam: in Scaptia, per suam, Octauiam. Cap. LXXIX.

Tribules, repositi in legatis Aug.

Quæ tribus Augusti.

Nasum habuit à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem, inter aquilum candidúmque: staturam breuem. quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit.

Cui bono, illa verba? *etiam in memoriam eius*. In silentio omnium interpretum ego sanè confidenter emendo, *Iulius Marathus, libertus, & à memoria eius*. Operæ fuit Suetonio addere quis fuisset hic Marathus: Libertus Augusti, inquit, & à memoria eius. Non ignotus mos antiquus, qui tenuit temporibus Imperatorum, vt liberti alij à Studiis, à Voluptatibus, à Libellis, ab Epistolis, à Memoria essent. Quæ omnia sic efferebant, Polybius, à Studiis; Thallus à Manu, &c. Hoc munus, quod repo-

Liberti à memoria.

reposui, reperies in Alexandro Lampridij: *Post meridianas horas subscriptioni & lectioni epistolarum semper dedit operam: ita vt ab Epistolis, & Libellis, & à Memoria semper adsisterent.* Et in Vopisci Caro: *Iunius Calpurnius qui ad memoriam dictabat, talem ad Præfectum vrbis super morte Cari epistolam dedit.* vbi τὸ *dictabat*, apparet à glossemate insertum: quoniam mos illius ætatis etiam sic loquendi, Calpurnius ad Memoriam, Malchio ad vestem: vt clarum ex lapidibus. Credo hos eosdem esse, qui postea Magistri memoriæ dicti. Vel, Ad memoriam.

Cap. XV.

Extiterunt qui traderent consultò eum ad arma isse, vt occulti aduersarij facultate L. Antonij ducis præbita detegerentur, deuictisque his & confiscatis promissa veteranis præmia soluerentur.

Aduersum mentem Suetonij hæc lectio, & aduersum libros. qui omnes paullo antiquiores, *conspectò*, vel, *è conspecto*: nemo, *consultò*. Quod vidit etiam Turnebus; emendationem quomodo non viderit, miror. Clarè scribendum, *compecto eum ad arma isse*. vel potius, *eos*. Compecto valet, compacto, scribendi ratione tunc tralaticia, à Compeciscor; vt Appuleio Depector litium, etiam in libris vulgatis. Compacto, ἐκ συνθήματος: merum Latium. Plautus, *Omnes compacto rem agunt, quasi in Velabro olearij*. Alibi, *Sciui extemplo rem de compacto geri*. Liuius lib. V. *Vt multo verisimilius sit compacto eam rem, & communi patriciorum fraude actam.* vbi item libri aliquot, *conspecto*: & alij, *ex composito*. Vsus & Cicero ipse ad Atticum. Glossæ veteres, *Conlusio, compactum*, συνδοιασμός. Cap. XVII. E compacto, vel è compecto, quid.

Atque itinere incohato, Asturam perrexit: & inde, præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ euectus est.

Discors sibi Suetonius; quod miremur in scriptore tam accurato. Cap. LXXXII. scribit, *Itinera lectica, ac noctibus ferè, eáque lenta ac minuta faciebat.* Ecce. ibi ait noctibus Augustum soluisse iter facere: hîc negat, & ponit quasi rem insolentem. Quid dicam? Sanè quin hæc pugnent inter se, non Paterpatratus impetrauerit, & omnes Fetiales. Memoriæ vitium in Suetonio sit, an scripturæ in alterutro loco, nondum constitui.

Pugna in Suetonij verbis clara.

Cap. XIII.

De vestitu Romano conlectanea. Color togæ albus. obiectiones remotæ duæ. Plautus, Suetonius, Persius, Horatius illustrati. De Lacernis, & Pænulis. Spartianus & Tacitus correcti. Item Seneca, eximio loco. De tunica & calceis.

DE colore vestium apud Romanos, itémque de Candidatis, Sordidatis, Pullatis, non satis plana hodie res est. Ego paullo vberius dicam, quàm qui ante me: & quidquid in his arduum aut cliuosum explanabo, exorsus rem à capite, & quod Aristophanes ait, ἀπὸ βαλβίδων.

Romanis in vestitu placitum reperio colorem album. siue, quia is, vt Plato alibi vult, lætitiæ proprius, & deorum: siue potius agrestis illa & prima gens, spretis accersitis coloribus, lanæ natiuum retinuit, id est, album. Ita Toga Romanorum alba, & Tunica fuit, & Calcei, & omnis cottidiana vestis.

Vestes Rom. albæ.

Toga alba.

vestis. Toga, inquam, alba. Titinnius poëta vetus,

Qui in togis candidis sunt, tunicis sordidis.

Agellius de Africano, *Eúmque cùm esset reus, neq. barbam desisse radi, neque non candida veste vti, neq. fuisse solito cultu reorum.* Plautus Casina,

At candidatus cedit hic mastigia.

de Olympione, qui iam libertus. At liberti noui in toga apparebant, id est, communi ciuium veste. Tertullianus De resurrect. carnis, *Si famulũ tuum libertate mutaueris; & vestis albæ nitore, & aurei anuli honore, & patroni nomine, ac tribu mensáque honoratur.* Toga igitur alba. Statius, in Siluis,

—albentique humeros induxit amictu.

albentem amictum, togam appellat virilem, ab eodẽ colore Græcis modò λευκὴν; modò ad discrimen prætextæ, dictam ὁλολευκὴν. Eandem circumscripsit Persius,

———totáque impunè Suburra
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Candidus vmbo, συνεκδοχικῶς, pars pro ipsa veste. Nam Vmbones in toga Tertullianus agnoscit De pallio; & describit eos eleganter Appuleius lib. x i. in palla. Martialis etiam album colorem togæ aliquot locis dat, vt,

Et toga non tactas vincere iussa niues.

Item,

Non amet hanc vitam, quisquis me non amat, opto
Viuat & vrbanis albus in officiis.

Albus, non ad pallorem, sed ad vestem: quoniam officia hæc anteambulonum in toga alba. Ideò Iuuenalis,———*niueósque ad frena Quirites.*

Plautus explicatus, & mos libertorum in mutáda veste.

Item Persius.

Vmbones in toga.

Martialis præter vulgi mentem explicatus.

Contra colorem togæ quid dici possit.

Et exempla plura sunt, quæ mox opportunè reddam. Obiiciunt ista: Si togæ vulgò albæ; cur qui prensabant induebantur toga candida, vt hac quasi nota intellegi & excerni possent à reliqua plebe?

Responsio.

Discrimen inter albã togam & candidam.

Respondeo: Albi coloris togas vulgò fuisse, non candidi. Albus color, natiuus lanæ est: candidus propriè, splendens ille, & qui est ab arte. Ideo Polybius aliquot locis λαμπρὰν dicere maluit petitorum togam, quàm λευκὴν: & Latinè commodè eam dixerimus Splendentem. Seneca, *Non splendeat toga, nec sordeat quidem.* spernit enim à sapiente hunc colorem eximiè candentem. Subtilia hæc videntur? sunt vera. Nam Petitores non contenti insito lanæ colore, cretam addebant in vestem vt candesceret, imò splenderet. Hac ergo nota discreti à vulgo, & κατ' ἐξοχὴν dicti Candidati. Isidorus, *Fit toga addito quodam cretæ genere candidior.* Persius huc alludens,

Candidatorũ togæ cretatæ.

——quem ducit hiantem
Cretata ambitio.

Liuius emendatus.

Liuius libro IV. *Placet tollendæ ambitionis caussa Tribunos legem promulgare, ne cui album vestimentum addere petitionis caussa liceret. Parua nunc res, & vix seriò agenda videri possit, quæ tunc ingenti certamine patres ac plebem accendit.* Emendo, *ne cui album in vestimentum addere*, auctoribus libris & sententia ipsa. quoniam non alba vestis interdicta, (absurdum id) sed additio albi in vestem, id est, cretæ.

Obiectio altera.

Romani albati in die festo.

Obiiciunt item de diebus festis. Romani, inquiunt, saltem per dies festos in veste alba erant: non ergo cottidianas togas censendum candidas.

Hora-

Horatius:

Ille repotia, natales, aliósque dierum
Festos albatus celebret.

Xiphilinus, die celebri Romæ ob ingressum Teridatis, Μάλιστα δὲ ἡ ἀγορὰ ἐπεπλήρωτο. τὸ μὲν γὰρ μέσον αὐτῆς ὁ δῆμος λευχειμονῶν καὶ δαφνηφορῶν κατὰ τέλη εἶχε, τὰ δ' ἄλλα οἱ στρατιῶται λαμπρῶς ὡπλισμένοι. id est, populus albatus & laureatus. Vopiscus in Floriano, *Tantum illud dico Senatores omnes ea esse lætitia elatos, vt domibus suis omnes albas hostias caderent, albati sederent.* Persius, *—negato*
Iuppiter hoc illi, quamuis te albata rogaret.

Sed expedio me ab hoc nodo; & dico non aliud fuisse in eo more, quàm vt per dies priuatim aut publicè lætos, togas recentes sumerent, & vsu non dum sordidas aut obsoletas. Clarè discimus ex Prudentio contra Symmachum, Solutio.

Exsultare patres videas pulcherrima mundi
Lumina, conciliúmque senum gestare Catonum,
Candidiore toga, niueum pietatis amicum
Sumere — & Ouidio,
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus festo concolor ipse suo est.

Ecce, ait vestes intactas: & bene Persius in re simili, recentes.

Scilicet hoc populo pexúsque togáque recenti
Et natalitia tandem cum sardonyche albus
Sede leges celsa.

Color enim ille à principio in omni toga niueus, habendo sordes trahebat & squallorem: quod in vulgata toga ferebāt, non ferebant per dies festos. More planè gemino moribus nostris. Inde est quòd

quòd per ludos apud Martialem & alios Candidati leguntur: inde, quod apud Plautum Aulularia ſcribitur:

Plauti verſus illuſtratus.

Qui veſtitu & creta ſe occultant, & ſedent
quaſi ſint frugi.

In homines, niſi fallor, tenuiores, quibus cùm copia mutandæ togæ non eſſet; tamen vt nitidi & melioris fortunæ apparerent, ſub dies ludorum togulam ſuam incretabant. Poteſt & referri ad ſeruos: qui vt liberos mentirentur, fortaſſe cretam addebant in veſtem, vt in cauea fallerent permixti.

Veſtis alba etiã externis in vſu.

Nec Romani ſolùm in lætitia aut in ſacris adhibebant hunc colorem; ſed etiam, vt obſeruatũ mihi, externi. Liuius lib. XLV. de Rhodiis: *Inter multas Aſiæ Græciæq; legationes, Rhodiorum maximè legati ciuitatem conuerterunt. Nam cùm primò in veſte candida viſi eſſent (quod & gratulantes decebat, & ſi ſordidam habuiſſent lugẽtium Perſei caſum, præbere ſpeciem poterant) poſtquam conſulti à M. Iunio Conſule patres, &c.* Suetonius Auguſto, cap. XCIX. de Ægyptiis: *Fortè Puteolanum ſinum prætervehenti vectores nautæq; de naui Alexandrina quæ quidem tunc appulerat, candidati coronatique & thura libantes, fauſta omnia & eximias laudes congeſſerant.*

Cur tam frequens mentio fullonum.

Propter has togas albas fullonum apud veteres creberrimus vſus; rarus tinctorum. Fullonum, qui maculas ſcilicet ac ſordes è toga eluebãt, & addito ſulfure ac creta iterum candeeam faciebant. Adi Plinium de vtroque, libro XXXV. cap. XV. & XVII. Comœdiæ plenæ fullonum: teſtes Togatæ. & eorum munus expreſſit eleganter Titinnius apud Nonium,

terra

——*terra hac est, non aqua,*

Ubi tu solitus argutarier pedibus

Cretam dum compescis vestimentáque lauas.

Argutationem pedum, vocat id quod Seneca, Fullonium saltum.

Alba igitur toga. & ea quamdiu in communi vsu, discrimen nullum inter ciues fuit à colore vestis. nisi quòd diuites, munduli, elegantes, semper in toga sua à fullone niuea; vulgus, ferè sordidiores essent, & togis magis pallentibus, ac, vt propriè dicam, obsoletis. Ideò Seneca, epistola c x v. per sordidos intellegit vulgum: *Mirari quidem non debes*, inquit, *corrupta excipi non tantùm à corona sordidiore, sed ab hac turba quoque cultiore. Togis enim inter se isti, non iudiciis dissident*. Ait disertè, Togis. Sed & viri illustres ac nobiles rei facti, per dies iudicij sumebant hanc togam sordidam, posita niuea, vt miserabiliores essent in veste plebeia. Itaque rei in sordibus esse dicuntur, aut Sordidati: non Pullati, ne quis erret. qui color tantùm funebris. Viri etiam graues ac rigidi nō amabant eximium illum candorem: & ab hac re simia ille apud Horatium,

Discrimen à veste: & qui Sordidati.

Rei sordidati.

Exiguaq́, togæ simulat tesquore Catonem.

Recta illa lectio. malè vulgò, *textore*. Duo enim lauti homines amabant in toga, laxitatem & candorem: spreuerat vtrumque Cato, arcta toga contentus, & ea squallenti. Id enim Horatio, Tesquor.

Horatij vera lectio firmata.

Hæc olim. Mutata republica, & imperio labente; mirum quantum mutauerit vestis. Toga, quæ olim necessaria ciuibus (certè inter exempla legimus Rabirio Posthumo publicè obiectum in iudi-

Togæ exsiliū.

iudicio, quòd ad gratiam Ægyptij regis, ſumptô pallio, poſuiſſet togam) Imperatorum temporibus apud paucos remanſit, & non niſi honeſtiores. Vulgus, ſpreta ea, abiit ad Pænulas, Lacernas, aut Tunicas ſolas; eaſque coloris pulli. Cœpit id ſtatim ſub Auguſto; de quo Suetonij verba ſunt cap. XL. *Etiam habitum veſtitúmque priſtinum reducere ſtatuit ac viſa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus acclamitans, En ait,*

Suetonius explicatus.

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Negotium Aedilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro circóne, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere. Irruperant per bella ciuilia ſcilicet lacernæ iam tum in vrbem; quæ antea militiæ, & caſtrorum. Propertius,

Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis.

Et poſt Auguſtum, vt libertas, ſic toga magis magíſque exoleuit. Hadriani quidem temporibus vix in Senatoribus & Equitibus ius ſuú tenuit, adiuta Principis edicto. Spartianus in Hadriano; *Senatores & equites Romanos ſemper in publico togatos eſſe iuſſit, niſi ſi a cœna reuerterentur.* Mentio nulla plebis, quia in illa, inſolentia hæc veſtium longo vſu iam recepta. Appianus, qui ſuppar huic ætati, hoc amplius, excludit à toga etiam Equites: & oſtẽdit in ſolis propemodũ Senatoribus reliquum fuiſſe eius vſum. Id enim ſibi volunt hæc verba ſanè notanda, lib. 1. bellorũ ciuil. Παμμιγές τε γάρ ἐστιν ἤδη τὸ πλῆθος ὑπὸ ξενίας, καὶ ὁ ἐξελεύθερος ἐν τοῖς ἰσοπολίταις ἐστὶ, καὶ ὁ δουλεύων ἔτι τὸ σχῆμα τοῖς δεσπόταις ὅμοιος (χωρὶς γὰρ τῆς βουλευτικῆς ἡ ἄλλη στολὴ τοῖς θεράπουσιν ἐστὶν ἐπίκοινος) τό τε σιτηρέσιον τοῖς πένησι χορηγούμενον ἐν μόνῃ Ῥώμῃ. &c.

Soli Senatores & Equites togati.

Spartiano & Appiano data lux.

Nam

Nam βουλευτικὴν στολὴν, non aliud interpretari est quàm Togam. Imò ipsi Senatores id temporis in publico sæpe sine toga. Apud Agellium T. Castritius discipulos quosdam suos Senatores obiurgat, quòd die feriato lacernis & tunicis & gallicis induti fuissent, abiecta toga. Et addit tamen, *eiuscemodi vestitum de multo iam vsu esse ignoscibilem.* Non ergo mirum, si hic Appianus & alibi Seneca queruntur, liberos non fuisse à seruis veste discreta. Discerni enim toga sola poterant: pænulæ, tunicæ, lacernæ, communes cum seruis, vt pòst docebo.

Senatoria vestis quid.

Lacernæ vsitatæ etiam Senatoribus vulgò.

Vix discrimen inter liberos & seruos à veste.

Cap. XXV.

Lacernæ in vsu vulgi, pullæ erant. Excipio delicatos, qui amethystini coloris sumebant aut coccinei, non tamen sine nota hominum seueriorum. Martialis,

Lacernarum quis color.

Amator ille tristium lacernarum
Et bæticatus atque leucophæatus,
Qui coccinatos non putat viros esse,
Amethystináque mulierum vocat vestes:
Natiua laudet, habeat & licet semper
Fuscos colores, Galbanos habet mores.

Seneca epist. CXV. *Quod vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt, qui labra pressius tondent & abradunt, qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam, qui nolunt facere quidquam quod hominum oculis transilire liceat.* Lacernæ coloris improbi, purpureæ sunt. quoniam insolens ille color adhuc Senecæ temporibus & audax. Simile in Pænulis; quæ vulgò item pullæ: purpureæ tamen quædam lautiorum. Dio Cassius lib. LVII. de Tiberio: Καὶ ἐπειδή γε πολλῇ ἐσθῆτι

Purpureæ lacernæ, delicatiorum.

Item pænulæ.

ἀλουρ-

ἁλουργεῖ καὶ ἄνδρες συχνοὶ, καίπερ ἀπαγορευθὲν πρότερον, ἐχρῶντο, διεμέμψατο μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἐζημίωσεν, ὕστερον δὲ ἐν πανηγύρει τινὶ γενομένου, φαιὰν μανδύην ἐπενέδυ· κἀκ τούτου οὐκέτ' οὐδεὶς αὐτῶν ἀλλοῖον ἔσθημα λαβεῖν ἐτόλμησε. Et hinc liquet, quotiens interdictus Tyrius color, non ad Togas id referendum (albæ enim & pullæ tantùm in vsu) sed ad Pænulas & Lacernas. In pænulis peccat largiter Spartianus, si modò ita scripsit, in Alexandro Seuero: *Pænulis intra vrbem frigoris caussa vt senes vterentur, permisit: cùm id vestimenti genus semper itinerariũ fuisset aut pluuiæ.* Quid? pænulæ in vrbem primùm temporibus Alexandri? Planissimè falsum. Iam inde ab Augusto Pænulis vtebãtur per ludos, vtiq. pluuiæ tempore aut hiemis. Præter Dionis locum suprà, Tertullianus: *Video & theatra nec singula satis esse nec nuda. Nã ne vel hieme voluptas impudica cessaret, primi Lacedæmonij pænulã ludis* (malè vulgò *nudis*) *excogitarũt*. Et Vespasiani tẽporibus adeò vulgatę pænulę, vt iis in foro vterentur Oratores. Auctor Dialogi De caussis corruptæ eloquẽtiæ: *Quantũ humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas, quibus adstricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur!* Hadriani temporibus etiam Senatores. Colligo ex verbis Castritij apud Agellium, *Pigitum est cinctos saltem esse & pænulatos.* Non ergo antea, pluuiæ tantùm aut itinerum: & vapulet Spartianus, si ita sensit. Sed crediderim hercle in Spartiano legendum, *vt senatores vterentur permisit.* correctione & sententia tolerabili. Et peccatũ in hac voce aliàs scio: vt apud Tacitum lib. 11. Annal. *Reperio apud scriptores Senatorésque eorundem temporum.* Quorsum

Spartiani alucinatio, in vsu pænularum.

Oratores caussas agebant in pænulis.

Correctus Spartianus & Tacitus.

ſum Senatores? Lege, *ſenioréſque.* de quo arbitrabuntur docti.

Redeo ad colores. Pereunte igitur toga, ad interitum abiit color albus; & pullæ, plebeiæ omnes veſtes. Hinc Pulla paupertas Calpurnio dicta:

O vtinam nobis non ruſtica veſtis ineſſet!
Vidiſſem propius mea numina. ſed mihi ſordes
Pulláque paupertas & adunco fibula morſu
Obſtiterant.

Pulla veſtis, tenuiorum: & pullati.

Hinc Pullati Suetonio, in Auguſto cap. XLIIII. *Sanxit ne quis pullatorum media cauea ſederet.* Quod edictum lucem dat Calpurnij loco quem adduxi; item iſti,

Venimus ad ſedes vbi pulla ſordida veſte
Inter femineas ſpectabat turba cathedras.

Calpurnius explicatus.

Intellegit enim caueam ſummam. Hinc diſcrimen natum inter ciues, ignotum ſæculo priori: vt alij Candidati dicerentur, Pullati alij. Candidati, non ij qui peterent (vt olim) ſed honeſtioris ordinis ciues: Pullati, infima plebs, ſiue vulgus. à colore ſcilicet veſtium quibus vtrique vtebantur. Plinius libro VII. Epiſtolarum, *Nónne cùm ſurgis ad agendum, tum maximè tibi diffidis? tum commutata non plurima, ſed omnia, cupis? Vtique ſi latior ſcena, & corona diffuſior. Nam illos quoque ſordidos pullatóſque reueremur.* Quinctilianus lib. XI. *Collidere manus, terræ pedem incutere, femur, pectus, frontem cædere, mirè ad pullatum circulum facit.* Idem lib. VI. *Imperitis ac ſæpe pullatæ turbæ relinquunt.* Pullati vbique, vulgus. Diſcrimen hoc expreſſerat Seneca eleganter, niſi imperiti corrupiſſent, De vita beata, cap. II. *Quæramus quid optimè factum ſit,*

Senecæ eximius locus correctus

non

non quid vſitatiſſimum: quid nos in poſſeſſione felicitatis æternæ conſtituat, non quid vulgò veritatis peſſimo interpreti probatum ſit. Vulgus autem tam chlamydatos, quàm coronatos voco. Non enim colorem veſtium, quibus prætexta corpora ſunt, aſpicio: oculis de homine non credo. Apollo fatidice, qui iſti chlamydati aut coronati? Impunè dixerim, eximiè emẽdauimus, *Vulgus autem tam candidatos, quàm coloratos voco.* Diſerta enim Senecæ alluſio ad hũc veſtium colorem: vel ipſo teſte, qui ſubiunxit, *Non enim colorem veſtium aſpicio.* Coloratos vocat, Pullatos: vt alibi Voluptatem pallidam deſcribit; Virtutem puluerulentam & coloratam, id eſt, fuſcam. Vulgatam lectionem numquam erit vt explicent omnes Quindecimuiri fatalium librorum. Auctor huic emendationi meæ Senecæ locus alter, hoc eodem libro cap. XXV. *Nihilo miſerior ero, ſi laſſa ceruix mea in fœni manipulo acquieſcet, ſi ſuper Circenſe tomentum per ſuturas veteris lintei effluens incubabo. quid ergo eſt? malo quid mihi animi ſit oſtẽdere prætextatus & candidatus, quàm nudis ſcapulis.* At vulgò etiam hîc ad oram notarunt, *chlamydatus.* credo, quaſi emendantes. Quod ait, prætextatus, vide ne ſcribendum, *pexatus.* Simile enim eſt illi Perſiano, — *pexúſque, togáque recenti*: & lautiores homines, in candida toga & pexa. Martial.

Coloratі, quid.

Seneca aliàs explicatus.

Et emendatus.

Quid pexati.

Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita,

In Feſto coniectura.

Pexis togis, aduerſæ, tritæ, Feſto Decotes dictæ. *Decotes toga*, inquit, *detrita.* Malim, *Decutes*: quod eſſet, ſine flocco & quaſi ſine cute.

Satisfactũ de Toga: ſupereſt de Tunica & calceis, quod promiſi. Tunica liberorum hominum alba.

Tunica vulgò alba.

alba. Ex Vopisco in Aureliano, *Sciendum tamen congiaria illum ter dedisse, donasse etiam populo Rom. tunicas albas manicatas ex diuersis prouinciis.* Ex Iuuenali,

Sufficiunt tunicæ summis Aedilibus albæ.

Et argumento satis claro, ex Cicerone; qui Verri obiicit quòd in officina sedere solitus sit cum pallio & tunica pulla. Viro docto, qui nuper adfirmauit, tunicas omnes purpurei coloris fuisse, credam ego? non si credendi auctor mihi Phœbus ipse. Argumenta quæ adfert, facile aliâs soluam. Calcei item albi. Martialis, Calcei, albi.

Sordidior cœno cùm sit toga, calceus autem
Candidior prima sit tibi Cinna niue:
Deiecto quid inepte pedes perfundis amictu?

Spartianus in Alexandro: *Fasceis semper vsus est: baccas albas habuit, non coccineas, vt prius solebant.* Emendo, *baxeas albas*. Baxeæ pro calceis apud Plautum, & Appuleium lib. 11. *Iuuenem quempiam linteis amiculis intectum, pedésq. palmeis baxeis indutum.* In Floridis, *Vestem de texterna emere, baxeas istas de suterna præstinare.* Ciuile autem illud, quòd Alexander calceis albis vsus more ceterorũ; non coccineis, vt ante eum Imperatores, & homines aliquot delicatiores. Malè ergo in Vopisci Aureliano calcei albi damnantur, vt parum viriles: *Calceos mulleos, & cereos, & albos, & ederatios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit*: & censeam scribendum, *& cereos, & galbos*. Galbus color in veteri glossario, χλωρὸς, id est, herbacei coloris, qui idem galbeus, & galbanus. Et is sanè color femineus. Iuuenalis, Vopiscus emendatus. Galbei calcei, & q. is ille color.

Cærulea indutus scutulata, aut galbana rasa.
Martialis,—*galbanos habet mores*: huc respiciens, quod non obseruāt interpretes. Eundem colorem intellegi credo Martialis versu,

Herbarum fueras indutus Basse colores.

Sed hactenus: ne abeam, quod Græci dicunt, ἐκτὸς τῶ ἐλαιῶν. Explicaui colorem togæ, ritum in Candidatis, in diebus festis: interitū togæ, & mutationem vestis: addidi de Pænulis, Lacernis, Tunicis. & hæc, satis scio, non omnia protrita vulgò. Quæ præterea ad lucem sunt vestiariæ rei, cum Deo, alibi dicam.

CAP. XIV.

E Cornelio Nepote vetus mendum sublatum in vita Attici. Statuas inscribendi mos.

SERENO quondam, vel, vt veteres loquebantur, terso die, ambulabam cum Iacobo Susio, viro nobili, &, si quis alius in Belgica nostra, doctrinæ huius priscæ amanti & scienti. In sermonem venit Cornelij Nepotis locus, de vita Attici, *Quamdiu adfuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit: absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi & Phidiæ locis sanctissimis posuerunt.* Censui emēdandum ego, *ipsi & Fidei.* Prorsus idem Susio iam antè visum. At non Manutio & Lambino, qui Piliam pro Phidia substituunt, Attici vxorem. Non persuadent. recedunt à libris, & peccant in sanctissimos Attici mores, à cuius moderatissimo ingenio nimiū abfuit hæc ambitio. Scio equidem & feminis statuas olim positas: Plinius libro XXXIIII. *Exstant,*

Feminis statuæ positæ.

Exſtant, inquit, *Catonis in cenſura vociferationes mulieribus Romanis in prouinciis ſtatuas poni*: ſed hoc inſolens in Prætoribus ipſis, ne dum in homine priuato. Ad ſummam, ſi Atticum noui; crucem ille potius ſibi, quàm ſtatuam vxori. Emendatio noſtra à ritu veteri eſt. quo receptum, vt in ſtatuis inſcribendis, cum nomine, cauſſam exprimerent habiti honoris. Adde quòd inuidia minor, ſi virtutes ipſæ quaſi conſecrarentur, non ij qui exercuiſſent. Sic Aram clementiæ, & Adoptioni in Tacito: Prouidentiæ Tiberij Cæſaris, Pietati Auguſti, Clementiæ, Securitati, & ſexcenta id genus legimus in nummis & ſpectionibus vetuſtis. Nec alia mens verborum Ciceronis, eximia illa epiſtola ad Q. Fratrem: *Quare cum iſtis in vrbibus cum ſummo imperio ac poteſtate verſeris, in quibus tuas virtutes conſecratas & in deorum numero collocatas vides.* Fidei igitur T. Pomponij Attici inſcripta ſtatua. titulo merito, quia Athenienſes pecunia, frumento, aliiſque rebus iuuerat, ſumma comitate & fide.

Mos vetus inſcribendi ſtatuas.

Cicero explicatus.

CAP. XV.

Veterum legum de re agraria aliquot capita, niſi fallor, publicè nondum viſa. Ea ad priſcam ſcripturam variè correcta.

PVlchræ, ita me Deus amet, reliquiæ in manus meas venerunt, celebris illius legis Mamiliæ, Fabiæ, Roſciæ, & aliarum aliquot, quæ ad rem agrariam, legum. quas, iniquus ſim, ſi debeam diutius ſtudioſæ iuris & antiquitatum iuuentuti. Excerpſi eas è libro manuſcripto, in quo coniunctim

varij de finibus & re agraria scriptores. qui lucem adhuc non viderunt, & spero visuros breui, opera C. V Francisci Nansij amici nostri; apud quem scio adseruari simile volumen. Nam ea Frontini & Ageni Vrbici quæ exstant, mera nugamenta sunt præ istis. Codicem quem ego vsus sum, is, pleraq. in parte, fuit grandi littera Romana: & in eo ordine inserti libri isti & scriptores:

Index scriptorum Agrariæ rei.

M. Juni Nilsi.
Aprofoditi.
Betruui Rufi Architectonis.
Juli Frontini (aliâs *Frontonis*) *de agrorum qualitate.*
Hygini Constitutio.
Ageni Vrbici, de controuersiis agrorum.
M. Varronis, de Geometria.
Hygini De limitibus.
Hygini de diuisionibus agrorum.
Hygini liber Gromaticus.
Balbi liber ad Celsum. Expositio & ratio omnium formarum.

Capita hæc legum electa sunt è libro Hygini De limitibus. qui casu bis in eodem volumine descriptus: & ideò, quidquid altera lectio mutabat, notatum mihi cum fide infrà. Eum Hyginum referre aliqui videntur ad ætatẽ Augusti: ego clarè colligo vixisse eum in imperio Traiani. Nam scribit ecce ipse: *Nuper quidam euocatus Augusti, vir militaris disciplinæ, professionis quoq. nostræ capacissimus, cùm in Pannoniam agros veteranis ex voluntate & liberalitate Jmperatoris Traiani Augusti Germanici adsignaret.* Nominat Traianum, vt vides; & ait, Nuper. Nũc pono leges ipsas: & ad oram, quæ digna nota.

Aetas Hygini indicata.

LEX MAMILIA. ROSCIA. PEDVCAEA. ALIAENA. FABIA. [a]K. III.

Quae [b] *coloniae lege deducta, quo iure municipium, praefectura, forum & conciliabolum constitutum erit, qui ager* [c] *inter adfines eorum erit, qui termini in eo agro statuti erunt, quo in* [d] *lo terminus non stabit, in eo loco* [e] *his cuius S̄S̄. ager erit, terminum* [f] *restituendum* [g] *curatóque recta autum actum esse vellit, idq. magestratus qui in ea colonia, municipio, praefectura, iurisdicundi praeerit,* [h] *facto uti fiat.*

K. IIII. *Qui limites* [i] *decimani qui in lege deducti erunt,* [k] *quacumque posse limites in eo agro erunt, qui ac lege ager* [l] *cundatus adsignatus erit, niquis eos limites* [m] *decimanos non obsequi, neuae quit in eis molitum nec eo quit ibi oppositum habet, neuae eos arato, neuae eis fossas optorato. nequae qui sepito quo minus* [n] *suit tener aquai replere possit. Siquis aduersus ea quid fecerit, in* [o] *res singulas quotiens cumque fecerit,* VIII. S. *colonis, municipibus* [p] *eis aque in quorum agro id factum erit,* [q] *deinde esto. pecunieque qui volet petitio ac lege esto.*

K. V̄. *Qui ac lege coloniam deduxerit,*

a id est, Kaput tertium. ita enim prisci scribebãt. sic mox, K. IIII. & K. V̄.

b Ex alia lectione scribend. *colonia hac lege.*

c Lege, *intra fines.* vel potius ad scripturam veterem, *intera.* ita dicebant, vt apud Lucret. non semel, *Supera.*

d *lo. o.* scribe.

e Valet, *is cuius suprascriptus.*

f Melius, *destituendum.*

g Non facilè me extrico: tamen puto sic, *curato. quem recta actum pactum esse velit.* Tale aliquod geminatum verbum fuit.

h *facito.*

i Fortè, *decimaníque in l.*

k Legerim, *quacumque fossa, limites.* idem Hyginus alibi agros finit, terminis, arboribus, superciliis, vepribus, fossis. Alia tamen lectio, *quacumque positi.* Fortè, *quicumque positi.*

l Scribo, *conlatus.*

m Me iudice hæc omnia scribẽda, *decimanósue obsepito, néue quid in eis inolitum, néue quid ibi opsitum habeto.* Inolitum, ad arbores pertiner; obsitum, ad fruges. Vide infrà.

n Lego, *siue itinere aqua ire fluere posit.* vt apud Frontinum in S C. *quo minus ea aqua ire, fluere, cadere.*

o Malim, *in ter. singulos.* id esset, terminos singulos: vt hac ipsa lege, infrà. VIII. S. valet, octo milia HS.

p Alia scriptura, *eis adque.* puto antiquos vsurpasse, Eis atque, pro Eísque.

q Facilis emendatio. Notæ enim fuerunt, *d. d. esto.* id est, *dare damnas esto.* Formula prisca, quam non cepit quisquis hic exscriptor. Suprà *VIII. S.* valent octo millia HS.

xerit, municipium, præfecturam, fora, conciliabola conſtituerit, in eo agro, qui ager intra fines[a] *eius qui coloniæ, municipÿ, fori, conciliaboli præfectura*[b] *erint, limites decimanóque vt fiant terminique ſtatuantur curato. quique fenes ſtatuerit, fines*[c] *orum ſua acto, dum ne extra agrom colonicum*[d] *territorium vt fines ducat. quiq. termini ae lege ſtatuti erunt, nequis eorum quem*[e] *cicito, neuae loco moueto inſciens dolo malo, ſiquis aduerſus ea fecerit, in terminos ſingulos quos eiecerit loco mouerit*[f] *inſciens D. M. hoc eſt dummodo SS. V. M. N. in publicum eorum quorum intra fines his ager erit*[g] *adeſto. déque ea re*[h] *curatores quae hac lege rit iuriſdictio*[i] *reciperatorúmque ratio adicitio eſto. Cum curator hac lege non erit, tum quicumque magiſtratus in ea colonia, municipio, foro, conciliabolo, praefectura, iuriſdicundi praeerit, eius magiſtratus de ea re iuriſdictio iudiciſque datio adictio eſto. inque eam rem his qui hac lege iudicium dederit teſtibus publicis dumtaxat*[k] *inter ſingulas SS. X. milia*[l] *denuntiandi haeceſſantem facito, ita vti e rep. fidéque ſua videbitur. & ſi duo*[m] *ſunt de ea pecunia petierint condemnatus erit, eam pecuniam ab*[n] *eodem vt deniq. eius primo quoque tempore*

a Lego, *eiuſce coloniæ.*

b Verius, *erit*: & ſtatim, *decimanique.*

c Similis alia lectio, niſi quòd *borum* habet. Ego hîc prorſus nihil video.

d Scrib. *territorimue, fines.*

e Fuit, *ecito.* & ſtatim, *ſciens*, non *inſciens*, ex altera ſcriptura & ſententia.

f Imperitum gloſſema. Concepta lex fuit, *ſciens d. m. SS. V. M. N.* Id eſt, *dolo malo, ſeſtertium quinque millia nummûm.* Boni viri, D. M. dummodo interpretabantur; & inde in contextum venit gloſſa, quam eiicies.

g Error qui ſuprà. ſcribe, *d. d. eſto.* dare damnas eſto.

h Lego, *curatoris qui h. l. erit.*

i Alia lectio, *reciperatorúmque XX. datio.* ſcribe etiam, *adiectio.*

k Legerim, *in ter. ſingulos.* id eſt, in terminos, vt ſuprà.

l Non tollo hoc monſtrum lectionis. Aliàs ſcribitur, *denuntiandi adteſtante.* Cogitent docti.

m Iterum nodus: quem conabar ſic euoluere: *& ſi duo ſimitu de ea p. petierint condemnatiue erunt.* vel potius, *de ea pecunia petita condemnati erunt.* Nam altera lectio, *petitae rint* habet pro *petiuerint.*

n Etiam hæc ad priorem ſententiam ſic aptabam. *ab eodem aut denique eis, primo.* Diſcrepat tamen ſcriptura alia, *ab eodem ut bonis ſub eius.*

pore exigito. eiusque pecuniae quod receptum erit, partem dimidiam[a] *& huius vnius operam maximè his condemnatus erat, partem dimidiam in publico redigito. quo in loco terminus*[b] *haberit siquis in eum locum terminum*[c] *restituere volet,*[d] *summa & sine fraude sua licito facere, neuae quid cui his ob eam rem hac lege damnas esto.*

a Emendo, *cuius vnius ope. maximè.*
b Censeo le[illegible] *haud erit.*
c Melius, *desti tuere.*
d Subolet error ex not[illegible] scriptum [illegible] *S M. & [illegible] fraude.* id e[illegible] *Sine malo.* [illegible] quid sanè [illegible] tentia flagi[illegible] Et statim, [illegible]

Dixi ad hanc legem quæ sciui, quæ potui. Reposui suprà vocem Inolitum, *neue quit in eis inolitum, neue quit ibi opsitum habeto*. tamen alia lectio, *molestum*, sed vera, puto, emendatio mea: quam ad hũc Liuij locum velim pertingere, lib. XXXIX. *Aquam publicam omnem, in priuatum ædificium fluentem aut agrum, ademerunt: & quæ in loca publica inædificata immolitáue priuati habebant, intra dies* XXX. *demoliti sunt*. scribíque, *inædificata, inolitáue*. Agellius lib. XII. *Natura, quæ nos genuit, induit nobis inoleuitque amorem nostri & caritatem.* Videntur sanè ea verba sollemnia in legibus ad vetandum, ne quid ædium priuatarum, neu quid arborum, in loco publico esset.

Cap. XVI.

Ex Annæi Senecæ epistolis complures loci. Ladas cursor. Exsaniare. De Turdo, prouerbium. Oculifera. & alia plura.

LEgebamus nuper Annæi Senecæ librum, qui Epistolarum inscriptus est; & compluria in eo offendimus digna nota, nec notata prioribus Aristarchis. Ea ego hoc capite, non distinctè nec per partes, sed vna, quod dicitur, pertica admetiar. Epistola LXXXIIII.

Marcum Antonium quæ alia res perdidit, & in externos mores ac vitia non Romana traiecit, quàm ebrietas? Nec minor vino Cleopatræ amor. Hæc illum res hostem reip. hæc hostibus suis imparem reddidit, hæc crudelem fecit, cùm capita principum ciuitatis cœnanti referrentur, cùm inter apparatissimas epulas luxúsque regales ora ac manus proscriptorum recognosceret, cùm vino grauis, sitiret tamen sanguinem. Intolerabile erat quod ebrius faciebat, si sobrius faceret: quanto intolerabilius, quòd hæc ipsa in ebrietate faciebat?

De M. Antonio acutus locus. Disertus locus; vt Seneca in reprehensionibus plerumque. Postrema nulli rei, quæ emendo, *Intolerabile erat quod ebrius fiebat: quanto intolerabilius, quod hæc ipsa i. e. faciebat*? Præiuit mihi vnicus liber, in quo vestigium non est pessimarum vocum quas eieci. Sententia patet. Intolerabilis, in Antonio, & in Triumuiro reip. constituendæ, ebrietas: quanto intolerabilior in ebrietate crudelitas? Epist. LXXXVI.

Quantulum autem sapienti damus, si imbecillimis fortior est, & mæstissimis lætior, & effrenatissimis moderatior, & humillimis maior? Quid si miretur velocitatem suam laudans, ad claudos debilésque respiciens?

Ladas cursor. Noli dubitare quin scripserit, *velocitatem suam Ladas*. Ladæ cursoris prouerbio celebrata velocitas est: & per hanc vocem vide quàm acutior sensus. Epist. LXXXVII.

At nunc quis est, qui sic lauari sustineat? pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulserint, nisi Alexandrina marmora

mora Numidicis crustis distincta sint, nisi Thasius lapis, quondam rarũ in aliquo spectaculũ templo, piscinas nostras circumdederit, in quas multa sudatione corpora nostra exinanita demittimus. Verbum vetus præferunt aliquot mei libri, *corpora nostra exsaniata*. Exsaniare, saniem tollere. Celsus de morsu rabidi canis, *Sal enim exsaniat*. Indubiè Seneca ita scripsit: & reuocandum in vsum probissimum verbum. Simile mendum in hac sanie, apud eundem scriptorem, Epistola XCVI. *Et antiqui medici nesciebant dare cibum sæpius, & vino fulcire venas cadentes: nesciebant sanguinem emittere, & diutinam ægrotationem balneo sudoribúsque laxare.* Legendum, *saniem emittere*, & referendum ad hunc morem in balneis sudandi. Seneca alibi, *Quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cum sudatoriis, in quæ siccus vapor corpora exhausturus includitur?* Sanguinis missionem qui ignaram putat medicis antiquis: dignus, cui ipsi sanguis, sed è capite, mittatur. Epistola XXII.

Exsaniare, proba vox.

Seneca alibi emendatus.

Mos sudandi in balneis siccis.

Interim, quod primũ est, impedire te noli; contentus esto negotiis in quæ descendisti, vel quod videri potest maius, incidisti. Non est quòd ad vlteriora nitaris, aut perdes excusationem, & apparebit te non incidisse.

Libris aliquot abest, τὸ *potest*. Irrepsit, & omnino scribe, *vel, quod videri mauis, incidisti*. Acutè lusit in vocibus Descendere & Incidere. Clara res ex sequentibus. Epistol. LVI.

Glossema remotum.

Speluncæ sunt duæ magni operis, laxo atrio, paries manufactus: quarum altera solem non recipit, altera vsque in Occidentem tenet. Et statim,

De villa Vatiæ loci duo.

Hæ

Has laudes eius ipse noui: nunc esse illas totius anni credo. Occurrit enim Fauonio, & illum adeò excipit, vt Baias neget.

Descriptio est villæ Seruilij Vatiæ. Prima lego, *laxo atrio, pares manufactis.* Speluncas enim natiuas fuisse vult, sed tam eleganti ingenio loci, vt prouocare possent omnes manufactas. Posteriora in MSS. reperio, *ipse noui: esse illam totius anni credo.* Optimè, si scribas, *esse villam.* & infrà, *vt Baiis neget.* Epist. LXVI.

In locum styli sermo successit: ex quo eam partem ad te perferam quæ in lite est. te arbitrum adduximus: plus negotij habes, quàm existimas.

Prisca phrasis reposita. Repone phrasin fori veteris, *te arbitrum adigimus.* quæ nota iam ex Cicerone & Ic[tis]. Epist. LXXXVII.

Hæc si nimium tristia tibi videbuntur, villæ imputabis. in qua didici ab Aegialo, diligẽtissimo patrefamilias, quamuis vetus arbustum posse transferri. Hoc nobis senibus discere necessarium est, quorum nemo non oliuetum alteri ponit. Quod vidi, hoc dico: illud arbustũ trimum & quadrimum haud fastidiendi fructus autumo.

Depone, te quoque proteget illa, quæ
Tarda venit seris factura nepotibus vmbram.

vt ait Virgilius noster. qui non quid verissimè, sed quid decentissimè diceretur, adspexit: nec agricolas docere voluit, sed legentes delectare. Nam, vt omnia alia transeam, hoc quod hodie mihi necesse fuit deprehendere, adscribam:

Vere fabis satio est: tunc te quoq. medica putres
Accipiunt sulci, & milio venit annua cura.

Annuo tempore ista ponenda sunt: & an vtriusque

que verna satio sit, hinc æstimes licet. Iunius mẽsis est, quo tibi scribo, iam procliuus in Iuliũ. Eodem die vidi fabam metentes, & milium serentes.

Longè diuersam lectionem haurio ex libris: *Quod vidi hoc dico: illud arboretum trimum aut quadrimum fastidienti fructus Autumno deponere. Te quoq. p.i.* Ita mei manusſ. nisi quod, *arborum*; vnde ego, *arboretum.* In sequentibus prorsus lego, *An vno tempore ista ponenda sint.* & paullo antè, *reprehendere:* valde appositè ad sententiam. Ecce enim, vt libenter antiquos, sic Virgilium hic noster tangit, tamquam agrariæ rei parum peritum: quoniam scripsisset milium & fabam sub idem tempus seri. Sed mehercle calumniatur, aut ludit iste Socrates. Milium ex iis quæ trina tempestate anni seruntur, æstate, hieme, vere. In Italia tamen plurimùm, æstate. Quam solam sationem hîc Seneca agnoscit. At tu vide Plinium lib. XVIII. cap. VII. & liberabis facilè Virgilium huius culpæ. Epist. XCVII.

Virgilium Seneca reprehendit, non optimo iure.

Hi qui iactantur, & per operosa atque ardua, sursum deorsum, eunt, fortes viri sunt, primorésque castrorum. Isti quos publica quies aliis laborantibus molliter habet, turturillæ sunt, tuti contumeliæ caussa.

Hærere in hac voce necessum est, qui nusquam hærent. Pincianus, vir egregius & doctrina minimè ventosa, legebat, *Tutilinæ sunt*, allusione ad Deam priscam, cui nomen à tutando. Non conuenit. in vitium enim hæc Seneca dixit, non in laudem. Aptius fortasse ego, *Turdi illi sunt.* Turdum reperio paullo supra eam ætatem hominem mollem, & infamis cuiusdam ignauiæ. Quid autem, si

Obscurus locus; ad illustrandum aliqua cõiectura.

nomen

nomen eius abiit in dictum vulgi? qualia quædam ex ima plebe scriptor hic aliâs vsurpat. Verba Senecæ patris sunt libro I X. Controu. IIII. *Oppressi sunt in templo ab omni multitudine, quæ postulabat vt Romam Sabinus cum Turdo proficisceretur. Erat inter infames maximè & inuisos homines Turdus. Cùm Turdus promitteret iturũ se, Sabinus, silentio facto, ait, Ego ad Cæsarẽ non sum iturus cum mattea.* Ex quibus clarum de infami mollitie huius Turdi. fortasse & tota illa cum Sabino actio caussam aut principium huic adagioni dedit. Et hercle tam magis cogito, tam magis probo. Epist. C I.

Desit sanè varietas marmorum, & concisura aquarum à cuniculis interfluentium, & pauperis cella, & quidquid aliud luxuria miscet.

Laquearia in ædibus.

Ausim legere, *concisura laquearium cubiculis interfl.* Certè manusc. ferè, *cubiculis.* Epist. C I I I.

Magna & generosa res est humanus animus: nullos nisi communes cum Deo sibi poni terminos patitur. Primum humilem non accipit patriam, Ephesum aut Alexandriam, aut si quod est etiamnum frequentius, oculis latius vectis solum.

Transposita verba.

Emendo, *frequentius incolis, latius tectis solum.* Hæc sanè opidorũ ornamenta; multitudo ciuium, amœnitas ædificiorum. Epist. C I X.

Cùm ad hanc eandem lectionem philologus accessit, hoc subnotat, duos Romanos reges esse, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Seruij matre dubitatur: Anci pater Marcius Numæ nepos dicitur.

Ex historia Seneca correctus

Veruecium caput, quisquis corrupit. Nónne aduersum mentem Senecæ disertè ista? Negabat alterum

terum regem, id est Ancum, patrem habuisse: ecce nominat Marcium. Discant à me & à libris scribendum, *Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur.* Nam Anci Marcij pater ambigitur: satis habent Liuius & Dionysius dixisse Numæ nepotem.

Epist. XXXIII.

Continuum est apud nostros, quidquid apud alios excerpitur. Non habemus itaque ista odorifera, nec emptorem decipimus, nihil inuenturum cùm intrauerit præter ea quæ in fronte suspensa sunt.

Nouum, sed idoneum planè verbum suggerunt libri, *ista oculifera.* Germana lectio. Sic appellat significanter, illa quæ ad speciem in fronte tabernarum cum titulis exponunt: quæ incurrunt in transeuntiũ oculos, & emptorem alliciunt. Eiusmodi, inquit, inuitamenta in nostra secta Stoïca non reperies. Cumulaui hoc capite plura; nec pœnitet. rem enim dedi. Pœnitet popularium aliquot adolescentium meorum, qui lectori, post magnifica promissa, nõ aliud quàm nugas diuendunt, & nebulas in pariete pictas. Si sic pergitur: quod Domitius Afer in re simili, non meritò ego dicam? Centumuiri, hoc artificium periit.

Oculifera, noua & non inscita vox.

CAP. XVII.

De lecto aduerso, planè & dilucidè dictum. Laberius & Spartianus correctus. Horatius illustratus. Item occultior mos texendi in atrio telas.

DVPLEX mos apud Asconium tangitur in Miloniana enarratione: de quorum altero, non omnia dicta sunt; de altero, quod sciam, nihil. Quem

Quem vtrumque hoc capite clariorem faciam,

Quàm solis esse radij, cùm sudum est, solent.

Verba Asconij sunt: *Deinde omni vi, ianua expugnata, & imagines maiorum deiecerunt; & lectulum aduersum vxoris eius Corneliæ, cuius castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itémque telas, quæ ex veteri more, in atrio texebantur, diruerunt.* Quæritur de Lecto aduerso. ego censeo eundē prorsus fuisse cum lecto Geniali. Nouæ nuptæ lectus sternebatur magnifico apparatu, quem Catullus descripsit, & Lucanus in 11.

Lectus aduersus idem cum Geniali.

——gradibúsque acclinis eburnis
Stat thorus, & picto vestes discriminat auro.

Is lectus in nuptiis ipsis, Genialis dicebatur: vel quia Genio & Iunoni sacer; vel ominis caussa, à genendo. Arnobius, *Cùm in matrimonium conuenitis, toga sternitis lectulos, & maritorum Genios aduocatis.* Iuuenalis,

——Tyriúsque palam Genialis in hortis
Sternitur.——

At post nuptias, idem mutato nomine plerumque, Aduersus; vel etiam Genialis. Caussa alterius nominis, quòd hunc lectulum religiosè seruari mos fuit, & in atrio collocari, ianuæ exaduersum. scilicet coniugij monumentum, & quasi pignus. Ab ea positura, lectus aduersus. Laberius,

Situs lecti Genialis, & cur aduersus dictus.

Nunc lentus es tu, nunc tu súsque déque fers.
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet,
Seruos sexcentis verbis nefariis vtitur.

Laberij versus correcti.

sic eos versus apud Agellium lego, expleto vltimo auctoribus libris. Seruos, pro Seruus. Cuique autem matronæ suus hic lectus; & in nouo coniugio, nouus.

nouus. Cicero pro A. Cluentio: *Lectum illum Genialem, quem biennio ante filiæ suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari ac sterni, expulsa atque exturbata filia iubet.* Propertius,

Seu tamen aduersum mutarit ianua lectum,
Sederit & nostro cauta nouerca thoro:

Nota vxore, nouus Genialis lectus.

Idem erat, si dixisset, Lectum genialem. Ducta enim vxore alia, nouus Genialis lectus: & is post nuptias, Aduersus. Quòd seruarint hunc Genialem lectum, discimus ex Lampridij Alexandro. qui inter omina imperij ponit, *quòd tabula Traiani Imperatoris, quæ Geniali lecto patris imminebat, dum mater eum in templo pareret, in lectum decidit.* Ecce. diu post coniugium ista: & tamen mentio lecti Genialis. Nec alium intellegere est, quàm hunc Aduersum qui in atrio: vbi item imagines magnorum virorum ponebantur. Sed quod ait, *Geniali lecto patris*; videndum ne potius sit, *lecto matris.* Lectulos enim istos matronis attribui, non maritis, perpetua obseruatio est: & id clarum ex locis quos adduxi. De eodem lecto capio Horatij illud,

Is seruati soliti.

Lampridij nō certa lectio.

———lectus Genialis in aula est?
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vita.

Horatius explicatus.

Tenebrosum sanè locum, nisi lucem capiat ab hoc ritu. Coniugij verissimum & proprium signum lectus aduersus. ideò Poëta signum pro re vsurpans, Age, inquit, maritus est quispiam? lectum genialem in atrio adspicit? malit cælebs esse, & tædium fatetur eius vitæ. Quàm aptũ auté ad hunc morem quod addit, in aula? Nam Aula profectò hîc atrium. Glossæ priscæ, αὐλὴ, *atrium*. Addo iam

Aula propriè, idem quod Atrium.

dictis, hunc lectum non tam ad vsum, quàm ad religionem seruatum fuisse: aut si ad vsum, non promiscuum coniugũ, sed matronarum tantùm, quæ in eo solitæ sedere, & operas eas edere quas nunc dicam. Ideò bene Propertius,

Matronæ sedebãt in lecto aduerso.

Sederit & nostro cauta nouerca thoro.

& Laberius, *Materfamilias tua in lecto aduerso sedet.*

Mos texendi in atrio telas.

Transeo ad morem alterum, qui est de texendis in atrio telis. Eum sic explico: Lanificium Romanis antiquis impensæ curæ. docent nuptiæ, in quibus sponsæ colus preferebatur cum lana; cingulum erat è lana; postes velati lana; omnia videlicet signa & indicia matronis operæ futuræ. Lanam enim domi sedulò exercebant, telam texebant, conficiebant vestem. Et hæc omnia matronæ etiam primi ordinis. Laudabile hercle, si quod aliud Romæ, institutum: cuius tamẽ ignoratio ansam quibusdam præbuit mutandi Suetoniani loci in Augusto cap. LXXIII. *Veste non temere alia quàm domestica vsus est, ab vxore, & sorore, & filia neptibúsque confecta.* Tentarunt enim legere, *Veste non temere alia domestica vsus est, quàm ab vxore.* ad discrimen, inquiunt, Forensium, quas putant sumpsisse eum, credo, extraneo aliquo vendente. Errant. ego non imminuo laudem Augusti: & verisimile optimum patremfamiliâs seruasse domi morem antiquum, vt feminæ lanam traherent & facerent vestem. Itaque eam domesticam intellegit, quæ domi confecta. Indicat idem Suetonius cap. LXIIII. *Filiam & neptes*, inquit, *ita instituit vt & lanificio assuefaceret.* Nec miremur. Textrina enim, & quidquid ad per-

Lanificium & textrina Rom. mulierum.

Suetonius explicatus.

ad perficiendã veſtem, olim muliebre opus. Eiuſmodi igitur operas, nere, texere, ſuere, exercebant in primore parte ædium, id eſt, in atrio: ſcilicet ad teſtificandam diligentiam ſuam, ſiue ad exemplũ. Arnobius aduerſum Gentes libro II. *Matresfamilias veſtræ in atriis operantur domorum, induſtrias teſtificantes ſuas.* Æmilius Probus in Præfatione, *Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? aut cuius materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate verſatur?* Primum locum ædium, cape, Atrium. De his igitur telis quas Cornelia cum ancillis texebat, intellego loqui Aſconium. Aſconium, quem ſcripſiſſe temporibus Claudij Imp. ſcio, & perfamiliarem fuiſſe Silio Italico poëtæ. qui haud dubiè ad gratiam amici ſui inſeruit duodecimo Punicorum hos verſus:

Et Arnobius.

Item Æmilius.

Ætas, obiter, Aſconij, & Silij de eo elegãs elogium.

Polydamantæis iuuenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox; Troianáq. fémina & ortus,
Atque Antenorea ſeſe de ſtirpe ferebat.
Haud leuior generis fama: ſacroque Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetæq; ex ordine gentes,
Atque Apono gaudens populus. ſeu bella cieret,
Seu Muſas, placidus: doctæq; ſilentia vitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores.

Quibus argutè ſanè, & quaſi aliud tractans, mores, patriam, ingenium, huius Aſconij deſcripſit. quod factitaſſe eum reperio aliquot præterea locis.

CAP. XVIII.

Appuleius variè correctus. De clauis in cruce. Plauti versus emendatus. & Martialis. Mos tangendi oculos. Iusiurandi etymon. Principes Africæ. Appuleius non seruus.

APPVLEII grauiora quædam intexere huic capiti constitui, & hanc operam gratificari doctis. Tantùm doctis. quos magni facere scriptorem illum, & multa haurire cottidie ex eius fontibus, satis mihi constat. At vos Tulliani pueri, Bonum factum, si hoc caput non tangetis. Lib. III. Milesiarum:

Instruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium nauium durantibus clauis defletorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodũ membris: hic nares & digiti, illic carnosi claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria.

Calua mortuorum. De officina illa magica loquitur, & eius ornamentis. Initio scripserim, *infelicium manium durantibus caluis.* Calua, κράνιον apud Liuium & Caprum grammaticum. In clauis pendentium qui sequuntur, ridiculus est Beroaldus. Intellegit vlcera illa vel tuberculos, qui pedibus innascuntur, cum magna molestia ingredientium: qui medicis Clauiculi & Claui. Cor Aristarchi? Nos scimus Appuleium de clauis eorum loqui, qui in cruce mortui: ad quam suffigi corpora solent quaternis clauis. Plautus, Mostellaria;

Claui pendentium: in iis error Beroaldi.

Quot claui in cruce, olim.

Ego dabo ei talentũ, primus qui in crucẽ excucurrerit:
Sed ea lege vt offigantur bis pedes, bis brachia.

Seneca,

Seneca, De vita beata, cap. XIX. *Cùm refigere se crucibus suis conentur, in quas vnusquisq. clauos suos adigit.* Plinius lib. XXVIII. cap. IIII. *Item in quartanis fragmentum claui à cruce, inuolutum lana collo subnectunt.* Transfigi autem in seruili illo supplicio manus & pedes solere, docet sacræ historiæ: & Appuleius clarè lib. IIII. *Paullatim Chryseros adrepit, grandique clauo manum ducis nostri, repentè nixu fortissimo, ad ostij tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id est, ita adfixum quemadmodũ in patibulo sontes solent. Eadem significatione Plautus dixerat Carbonaria, *Patibulus ferar per vrbem, deinde suffigar cruci.* Agnoscit enim Nonius Patibulum ibi genere masculino. Tamen in vulgatis eius libris scribitur, *Patibulum ferat per vrbem*: vt sentio, mẽdosè; nisi tamen scribas, *suffigat cruci.* ita recidet res eôdem. Clauos igitur pendentium in cruce, intellegit scriptor Milesius: & ideò rectè additum, carnosi. Aliâs, clauos etiam reperies in suspendiosis: ad quos alligabant scilicet restim. Inscriptio vetus, ATIMETO. LIB. CVIVS. DOLO. FILIAM. AMISI. RESTEM. ET. CLAVOM. VNDE. SIBI. COLLVM. ALLIGET. Simile illud legatum fuit apud Martialem, lib. IIII.

Transfigi manus & pedes soliti.

Nonius correctus.

Claui in suspendiosis.

Coniectura in Martialis versu.

Nihil Amiano præter aridam restem
Moriens reliquit vltimis pater ceris.

Restem enim lego, non vestem, vt vulgus interpretum sine argutia vlla. Redeo ad Appuleium, qui eodem libro ait,

Tandem denique reuersus ad sensum præsentium, arrepta manu Fotidis, & admota luminibus meis:

Patere oro te, inquam, dum dictat occasio, magno & singulari me affectionis tuæ fructu perfrui, & impartire nobis vnctulum indidem, per istas tuas papillas, mea mellitula; tuúmque mancipium irremunerabili beneficio tibi perpetuò pignora.

Mos tangendi oculos in obtestatione.

Lego, *per istas tuas pupillas.* Modus rogandi per oculos satis notus: vti & iurandi, ex Petronio, Propertio, Plauto. Eum ergo hîc restituamus, maximè cùm præcesserit, *admota luminibus meis manu.* Lib. I. Floridorum, ab initio,

Vt fermè religiosis viantium moris est, cùm aliquis lucus aut locus sanctus in via oblatus est, votum postulare, portum apponere, paullisper adsidere.

Donum apponere, in via.

Prisca scriptura, *pomum apponere.* Facio ego, *donum.* suadente Appuleio ipso in Apologia I. *Similiter si posueris donum aliquod, si sacrificaueris, si verbenam sumpseris.* Florid. IIII.

Eorum ego sermonem ratus & vobis auditu gratissimum, & mihi compositè congruentem: & dedicatur religio summo in principio libri ratio, quendam ex his qui mihi Athenis condidicêre percontari à Persio Græcè. &c.

Nihil potest corruptius. Emendo, *& vobis auditu gratissimum, & mihi compositu congruentem, & dedicatu religiosum; in principio libri facio quendam ex his,* &c. De Dialogo suo loquitur, & caussis eius componendi: & facio, inquit, in principio loquentes tales & tales. Non Æsculapius melius huic loco fecerit medicinam. Libello, de Deo Socratis,

Dialogus quidam Appuleij, & eius principium.

Si nemo huic capiti crediderit, quis pro te deus fidem dicet? An vt ferocissimo Mezentio dextra & te-

& telum quod missile libro? Apagesis tam cruentos deos, dextram cædibus fessam, & telum sanguine rubiginosum. Utrumque idoneum non est per quod adiures, vt'ue per ista iurent, cùm sit summi deorum hic honor proprius: Nam & iusiurandum dicitur, vt ait Ennius. Quid igitur iurabo? per Iouem lapidem Romano ritu?

Dicit iusiurandum summi deorũ esse proprium: & id verbis Ennij probatum vult. Vbi ergo illa? Nam quæ sequuntur, nihil ad eam sententiam. Censeo scribendum, *Nam & Iouis iurandum dicitur, vt ait Ennius*. Iurandum per Iouem esse, id est summum deorum, à verbo ipso colligit: quia formata vox quasi Iouisiurandum sit. Ennij versum quem intellegit, ecce apud Ciceronem, *Fides alma, apta pennis, iurandum Iouis*. Potuisset etiam adducere Næuij versum, *Ius sacratum Iouis iurandum sagmine*. Notetur ergo nouitas & argutia huius etymi. Ibidem, infrà, Iusiurandi subtile etymõ.

Neque enim pro maiestate deûm cælestium fuerit, vt eorum quisquam vel Annibali somnium pingat, vel Flaminio hostiam corrodat, vel Accio Nauio cotificet, vel Sibyllæ fatiloquia versificet.

Noli ambigere quin scripserit, *vel Attio Nauio cotim ficet*; antiquè, pro secet. Inde monstrum verbi propagatum in omnes libros. Initio libri III. Florid. Reiectum barbarum verbũ.

Priusquam vobis occipiam, Principes Augusti, gratias agere ob statuam quam mihi præsenti honestè postulastis.

Ad Carthaginienses hæc dicuntur, in Carthagine vrbe: & vnde huc Principes Augusti? Professus

Principes Afr. titulus proprius Carthaginiensis.

ſanè Appuleius, ſi titulum regibus Romanis proprium tribuit ſuæ genti. Sed error ex notis. Scripſit, *Principes Af.* id erat, Africæ. Ea quidem legitima illo æuo appellatio Senatus populíq. Carthaginienſis. Tertullianus librum de Pallio orſus eſt, *Principes ſemper Africæ, viri Carthaginienſes.* Ipſe Appuleius infrà, *Is etiam laudator mihi apud Principes Africæ viros quodammodo exſtitit.* Apol. 1.

Falſi, quòd leporem marinum eſſe dixerunt, qui alius omnino piſcis fuit; quem mihi Thenus conſeruus noſter medicinæ non ignarus, vt ex ipſo audiſti, vltro adtulit ad inſpiciendum.

Non ſeruus Appuleius.

Bilis mihi in naribus. Quid? Seruus vt fuerit Appuleius? Id enim, ſi quid ſapio, verba illa euincũt, *conſeruus noſter.* Nam conſerui, qui vnà ſeruiunt, vt condiſcipuli, conliberti. Crimen librariorum: & quo nunquam eos ſoluat Lua mater. Emendo libens, *Themiſon ſeruus noſter.* Nihil verius. Themiſones aliquot inter primores medicos: ideò medicorum pueri amabant id nomen. Iuuenal.

Themiſon medicus.

Quot Themiſon ægros Autumno occiderit vno.

At illi balathrones iterarunt hoc conuicium infrà, *Piſcem, inquiunt, cui rei niſi malæ, proſcidiſti, quem tibi Thenus conſeruus adtulit?* Pariter ſcribendum, *Themiſon ſeruus.* Appuleius quidem tantum fuit à ſeruo, vt ſtirpem ſuam vbique iactet: patrem Theſeum II. virum Madaurenſem, proauum Plutarchum celebrans.

CAP.

Cap. xix.

De Lectica & Sella prisci ritus. Quando cœperint. Earum forma. discrimen. Catullus & Martialis explicati. Gracchus correctus. & Propertius. Variorum scriptorum loci explicati.

Lecticæ & Sellæ apud veteres frequens mentio, frequens vsus. Ego quæ de iis sparsim legi, collecta vulgabo: & hoc genere scribendi pergam reddere obnoxiam mihi iuuentutem.

Lecticam apud Romanos comperior fuisse in duplici vsu, Ad mortuos ferendos, & Ad viuos. Ad mortuos, antiquus Romæ mos. & iam inde à Decemuiris mortui in lectis efferebantur: ergo in lecticis. Inter leges XII. fuit, ne plures lecti sternerentur vni. Mansitis mos, quamdiu mansit res Romana. Asconius, *Cadauer Clodij in via relictum Sex. Tedius Senator, qui fortè rure in vrbem reuertebatur, sustulit, & lectica sua Romam ferri iussit.* C. Gracchus disertè, in verbis quæ mox reddam. Vnde nati ioci aliquot Martiali, vt libro II. in Zoilum,

Duplex lecticæ vsus.

Mortui, in lecticis.

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit,
Dum tamen hæc tua sit, Zoile, sandapila.

Significat Zoilum in illa ipsa superba & paucorũ hominum lectica ferri ad sepulchrum: id est, non aliud esse, quàm, quod dicitur, viuum cadauer. Item lib. VI.

Martialis aliquot epigrammata illustrata.

Inuidiosa tibi quàm sit lectica requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Iocus inde. Mortui honestiores lectica hexaphoro

Sandapila, hominū quatuor

efferebantur: at tenuiores, sandapila, cui subiuncti saltem homines quatuor. Poëta idem: *Quattuor inscripti portabant vile cadauer.* Ait igitur, Tam indignè homines ferunt te iuuenem, te egenum, ferri hexaphoro; vt id vix passuri in mortuo videantur. quod tamen aliâs non insuetum. Quia lectica mortuorum: in monumento M. Antonij Antij Lupi, quod exstat etiam nunc via Hostiensi, sculpta lectica cum puluino & corona cernitur; funebre scilicet signum.

Sepulchrum Antonij Antij: & cur ibi lectica.

Lectica gestādis viuis.

Ad viuos quādo adhiberi lectica cœperit, ignoro. Plauti æuo, id est, sub bellum Punicum secundum, nec in mulierum quidem vsu lecticæ fuerunt: nedum virorū. Argumento, quòd in Comœdiis eius nusquam mentio: cùm aliâs non inuitus eiusmodi delicias tangat sæculi sui. Argumento clariori, quod in Aulularia, vbi ex professo ineptias describit mali sexus; mulos, muliones, vehicula, plaustra nominat, non mutit de lecticis. Sed & apud Liuium, in Oratione Catonis pro lege Oppia, inter postulata muliebria carpentum est festis profestisque diebus, non lectica aut sella: & Valerius Tribunus qui respondet, ostendit turpe esse Latinas feminas carpento vehi, Romanas pedibus sequi, *tamquam in illarum ciuitatibus*, ait, *non in sua imperium sit.* Non ergo viuorum tunc lectica. Et quamquam de initio callidè non scio: tamen venisse eas primum in vsum credo, post bellum Punicum, Asia deuicta. Facio coniecturam, quòd in Bithynia & Cappadocia frequēs lectica: & ideò probabile, instrumentum illud luxuriæ & desidiæ inde translatum Romam. Fauere coniecturæ meæ versus

Quando non fuerit.

Quando fuerit, & vbi inuenta.

versus Catulli videntur, originem lecticarum referentis ad Bithynos, Catulli alius intellectus.

At certè tamen, inquiit, quod illic
Natum dicitur esse, comparasti
Ad lecticam homines.

Apparet enim eum dicere lecticas natas in Bithynia & inuentas. Et facit huic sententiæ Cicero, lib. v. in Verrem: *Nam vt mos fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur.* Quidquid de Bithynia sit, ex his C. Gracchi verbis (nec aliud sanè vestigium lecticæ apud scriptores est vetustius; si rectè litaui deæ Monetæ) clarè colligo nec vetustam nimis lecticam id ætatis fuisse, nec frequentem. Antiquissima mentio lecticæ. *His annis*, inquit, *paucis ex Asia* (noli cunctanter scribere, *in Asiam*, flagitante sensu) *missus est qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur. ei obuiam bubulcus de plebe Venusina aduenit: & cùm ignoraret qui ferretur, per iocum interrogauit num mortuum ferrent?* Gracchus apud Agell. correctus, explicatus. Ecce. nónne quasi delicias eas reprehendens obiicit Gracchus? & propter insolentiam rei, de mortuo suspicatus est bubulcus? At neutrum fuisset, si, pariter ac postea, frequens tunc lectica.

Hactenus de origine scio: dicam aliquid de progressu. Vsus lecticæ primus in agris; non in vrbe. Lectica, primò ad viam. Vtebantur enim, vt obseruo, ad iter tantùm: non ad desidiam vrbanam. Itaque in peregrinationibus frequens mentio lecticæ: nulla, quod sciam, in vrbe, ante ætatem Ciceronis. Illa ipsa Catulliana mulier lectica ferri petit ad Serapis. at Serapæum tunc extra vrbem. Tamen vicerunt deliciæ, & sub tempora Iulij Cæsaris recepta lectica in vrbem: Postea admissa in vrbem.

bem } scilicet corruptis moribus, & per bella ciuilia impunito luxu. Ita Cæsarem ipsum lectica latum per vrbem, colligo ex Ciceronis verbis Philip. II. quæ vsui mihi erunt infrà: & amicos Antonij cũ lecticis ad curiam venisse, in quibus scuta reconderent, auctôr idem Cicero non vno loco. Vulgatæque iam lecticæ in feminas, in viros, in omnes ordines: donec animum iterum reip. aduertens Cæsar, in parte restituit morem pedibus eundi antiquum. Suetonius hoc voluit in Iulio, cap. XLIII. *Lecticarum vsum, item conchyliatæ vestis & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, pérque certos dies, ademit.* Et, qui Suetonio dat lucem, Eusebius in Chronicis: *Prohibitæ*, ait, *lecticis vti margaritísque, quæ nec viros nec liberos haberent, & minores essent annis quadraginta.* Nollem artasset Eusebius hoc interdictum ad feminas: ego scio pertinuisse etiam ad viros. quà de lecticis quidem est. Et fortasse vetuit Cæsar lecticis vti, nisi Senatores aut senes. Id edictũ cõcepit, cùm Cleopatra vrbem ingressa esset, magno comitatu & regio luxu. sed non habuit vires. Paullo pòst enim promiscuæ iterum in vrbe lecticæ; & ab Augusti temporibus credo eas non solùm sine pœna fuisse, sed etiam sine lege. Nihil enim tam obuium in omni historia temporum illorum, quàm vrbanæ lecticæ: nisi quòd Domitianus Imperator, *Vsum lecticarum probrosis feminis ademit*, notante Suetonio, cap. VIII.

Cæsaris interdictũ de promiscuo eius vsu.

Id non diuturnum.

Lectica duplex. Apertæ, quæ forma.

Addam nunc & lecticæ formam: quæ duplex, alia Aperta, alia Tecta. Apertæ, forma simplex, asseres aliquot compacti, qui capere puluinum oblongum

longum poſſent,in quo homo ſingularis porrectus iaceret. Ad ſummã nõ aliud quàm modicus quaſi lectus. Diſco facilè ex ſcalptura veteris illius monumenti: præterea ex ſcriptoribus, quorum loca adducam lucis cauſſà. Aſſerum in lectica mentio Iuuenali ſat. III. Aſſeres lecticarij.

—ferit hic cubito, ferit aſſere duro
Alter.—— & Sat. VII.
Pérque forum iuuenes longo premit aſſere Medos.

vbi aſſerem, pro ipſa lectica dixit: vti & Martialis,

Vt Canuſinatus noſtro Syrus aſſere ſudet.

Suetonius in Caligula, cap. LVIII. *Ad primum tumultum lecticarij cum aſſeribus in auxilium accurrerunt.* Ex quo loco, non vanè quis ſuſpicetur aſſeres eos exemtiles fuiſſe,& facilè in lecticam reponi potuiſſe aut tolli. Eò magis, quòd vinculorũ aliquotiens mentio,quibus lectica colligata. Gracchus: *Vbi audiuit, lecticam deponi iuſſit: ſtuppis quibus lectica deligata erat, vſque adcò verberari iuſſit, dum animam efflauit.* Martialis, Vincla in lectica.

Quem grex togatus ſequitur & capillatus,
Recénſque ſella linteiſque loriſque.

Puluinũ in lectica, adſtruo ex Cicerone, V. in Verrem: *Lectica octophoro ferebatur, in qua erat puluinus perlucidus, roſa farctus.* Et ex Seneca, De conſolat. ad Martiam, cap. XVI. *Equeſtris inſidens ſtatuæ in ſacra via celeberrimo vrbis loco Cloelia, exprobrat iuuenibus noſtris puluinum aſcendentibus, in ea illos vrbe ſic ingredi, in qua etiam feminas equo donauimus.* Eleganter. nam intellegit eos aſcendere lecticam, in qua puluinus. Sed & pedes quidã breuiores ad infimam lecticam; quos intellexit Catullus, Puluinus item. Seneca explicatus. Pedes lecticæ.

Fractum

Fractum qui veteris pedem grabati
In collo ſibi collocare poſſet.

Et Athenæus lib. v. cap. x. Athenionis philoſophi lecticam deſcribit pedibus argenteis, vel, vt eius verba ſunt, φορεῖον ἀργυρόπουν. His pedibus lectica depoſita inſiſtebat. Vide exempla in Suetonij Auguſto, cap. LXXVIII. & XCIIII.

Lecticæ tectæ forma. Eadem omnia in lectica tecta. niſi quòd hæc maiorum deliciarum fuit, contràque aſpectum hominum ſiue iniurias aëris clauſa vndiq. & munita. Munita autem pelle & velo: opere arcuato, planè ad eum modum quem aſpicimus hodie in

Pellis in lectica. Italica rheda. Pellis mentio Martiali,

Non te cucullis aſſeret caput tectum,
Lectica nec te tuta pelle velóque.

Et ſcriptori incerto apud Suidam: πλέγμα ποιήσαντες, φορείων τύπῳ γυναικείων, δέρμασι βοείοις ἐπιπλάσαντες ἀκατεργάστοις. qui de lectica aliqua militari & ſubita locutus videtur, coriis boum ad formam

Lectica arcuata. lecticæ muliebris intecta. Opus arcuatum eruo ex Taciti verbis lib. xv. *Cùm ad eoſdem cruciatus*

Tacitus illuſtratus. *retraheretur geſtamine ſellæ; vinclo faſciæ quam pectori detraxerat in modum laquei ad arcum ſellæ reſtricto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſa tenuem iam ſpiritum expreſſit.* Clauſa igitur vndique

Feneſtræ eius. hæc lectica. niſi quòd feneſtræ quædam in ea ad proſpectum. Iuuenalis,

Namque facit ſomnum clauſa lectica feneſtra.

Velum in ea. Eæ ipſæ velo ſiue linteo tegebantur, quod dimouere licebat ſeu adducere, pro voluntate vehentis. Aufidius Baſſus, de morte Ciceronis: *Cicero paullum remoto velo, poſtquam armatos vidit: ego verò*

consisto, ait. accede veterane, & si hoc potes saltem rectè facere, incide ceruicem. Nam in lectica, & quidem tecta, Cicero interfectus. Eiusmodi vela ad fenestras oppansa, Plagulas Suetonius appellat in Tito, cap. x. *Deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cælum, multúmque conquestus eripi vitam sibi immerenti.* Nonius, *Plagæ grande linteum tegmen, quod nunc torale, vel lecticariam sindonem dicimus*; quarum deminutiuum est, plagulæ. Lecticam hanc tectam intellexit Iuuenalis,

Plagulæ lecticariæ.

Quæ vehitur clauso latis specularibus antro.

Suetonius & Iuuenalis explicati.

Fortasse & Propertius, cuius versus est ambiguæ sanitatis libro IIII.

Colla caue inflectas ad summū obliqua theatrum,
Nec lectica tuæ sidat aperta moræ.

cui ausim mederi, *sit adoperta moræ.* hac sententia: Nolo, inquit Cynthia, collum flectas ad summam caueam, vbi feminæ: nolo etiam lectica per viam te moretur clausa; ne curiosè inspicias, quæ aut qualis vehatur. De sententia non ambigo: turbat me leuiter syllabæ modus, quam produxit præter morem poëtarum. Quamquam mihi & exempla suppeditant licentiæ talis.

De Propertij versu coniectura.

Clausa lectica quando cœperit, non quærerem, nisi inducere multos posset Dionis locus. Ad eum prouidebo, ne quis impingat. Dio Cassius lib. LX. de Claudio Imperatore: Καὶ μέντοι καὶ δίφρῳ κατασέγῳ πρῶτος ῥωμαίων ἐχρήσατο, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν ἔχ ὅτι οἱ αὐτοκράτορες, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ὑπατευκότες διφροφορούμεθα. πρότερον δὲ ἄρα ὅ, τε αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος, ἄλλοι τέ

Origo lecticæ tectæ.

Latus error interpretis in Dionis verbis.

τινὲς ἐν σκιμποδίοις, ὁποίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἐστινότε ἐφέροντο. Quæ verba ſic reddidit vir eruditus Xylander: *Primus hic inter Romanos lectica operta vſus eſt, ac inde ea non Imperatores modò, ſed etiã nos qui conſulatũ geſſimus, vehimur. cùm antè Auguſtus & Tiberius lecticis tantùm geſtaretur, quibus noſtro tempore nonnumquam mulieres vehuntur.* Quid audio? lectica operta noua ætate Claudij? Primus ille inter Romanos ea vſus? Væ Dioni, ſi hæc ſcripſit. Nam mihi procliue eſt docere, Tectam in vſu fuiſſe iam inde à temporibus Iulianis. & in vſu dico frequenti. Ipſe Cæſar lectica tecta per vrbem latus: ex Cicerone Philippica II. *Quis vmquam apparitor*, inquit, *tam humilis, tam abiectus? nihil ipſe poterat, omnia rogabat. caput in auerſam lecticam inſerens, beneficia quæ venderet à collega petebat.* De Antonio & Cæſare ſermo eſt: illum ait caput inſeruiſſe in auerſam Cæſaris lecticam. quomodo autem id conuenit, niſi in Tectam? Suetonius in Iulio, cap. LXXI. *Maſintham nobilem iuuenem, & abſtrahentibus ſtatim eripuit, occultauitque apud ſe diu: & mox ex pretura proficiſcens in Hiſpaniam, inter officia ſtatim proſequentium, faſcéſque lictorum lectica ſua auexit.* Ea ipſa occultatio Maſinthæ vix intellegi poteſt, niſi de Tecta. Quid muginor? Dioni repugnat ipſe Dio, in verbis quæ reddam infrà. Sed deriuanda profectò omnis hæc culpa à ſcriptore veteri eſt. in ſolum expetit Xylandrum, qui verba eius nõ peruidit. δίφρον κατεστεγον ille vertit, lecticam opertam. Scilicet diſcrimen ignorauit apud Romanos inter Sellam & Lecticam: apud Græcos inter σκιμπόδιον & δίφρον. Id verba dedit

Reiectio falſæ illius interpretationis.

Diſcrimen inter Sellam & Lecticam.

homini

homini docto. Diſcat à me iuuentus. Lectica inuenti veteris fuit: Sella, nouioris. Ideò Dio, qui diligens morum veterum, cum cura adnotatũ voluit tempus, quo Sella venit in vſum. & id ait fuiſſe imperio Claudij, ipſo duce. Non dubiè iſta Dionis mens. Qui Græcè locuti propriè, σκιμπόδιον ſemper de lectica; δίφρον de ſella dixerunt; φορεῖον de vtroque. Nam σκιμπόδιον non aliud quàm grabatus: & grabati nomine ipſa lectica Catullo dicta, Quid propriè σκιμπόδιον.

Fractum qui veteris pedem grabati.

Interpres Ariſtophanis, τὸν κράβατον, σκίμποδα λέγουσιν ἀττικοί. οἱ δέ φασι σκιμπόδιον. Itaque quod in Agellio legimus lib. XIX. *veniſſe eum ad Cornelium Frontonem, & offendiſſe cubantem in ſcimpodio Graecienſi.* Lectica domeſtica. non aliud quàm lecticulam capio, in qua Romano ritu etiam domi iacebãt. Talem deſcripſit Suetonius in Auguſto, cap. LXXVIII. *A cœna ſe in lecticulam lucubratoriam recipiebat. ibi donec reſidua diurni actus conficeret, ad multam noctem permanebat.* Addo amplius, Lecticam tectam Dionis æuo prorſus exoleuiſſe, vix reliquo apud feminas primates eius vſu. Hoc ſciendum, ne quid iterum turbent verba eius libro LVII. de Archelao Cappadocum rege: οὕτω γάρ τοι κακῶς διέκειτο, ὥστε ἐν σκιμποδίῳ κατάστεγῳ ἐς τὸ συνέδριον ἐσκομισθῆναι. νομιζόμενον γάρ τι καὶ τοῖς ἀνδράσιν, ἤν ποτέ τις αὐτῶν ἀσθενῶς ἔχων ἐκεῖσε ἐσίοι, κατακείμενον αὐτὸν ἐσφέρεσθαι, καὶ τοῦτο καὶ ὁ Τιβέριος τότε ἐποίησε, καὶ διελέχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σκιμποδίου προκύψας. En: Tiberij æuo, inquit, lectica tecta (vtitur voce σκιμποδίου) in vſu etiam viris fuit. Et quare hoc tam curioſè notat? ſcilicet quia aliter

Lectica tecta Dionis ſæclo tantùm apud primarias feminas.

Dio verè explicatus.

res erat eius sæclo; & vicem lecticæ sella vsitata quà feminis, quà viris. Excipio tantùm vxores Senatorum. Clarè idem Dio, paullo supra eum locum quem adduxi, de Libone Druso: *νοσήσαντα δὲ ἐπὶ θάνατον ἔν τε σκιμποδίῳ κατασέγῳ, ὁποίῳ αἱ τῶν βουλευτῶν γυναῖκες χρῶνται, ἐς τὴν γερουσίαν ἐσεκόμισε.* Hæc nō tam anxiè notaret, nisi quia tunc id genus lecticæ propemodum ignotū. Tacitus de eodem Libone, contentus est dixisse, lectica eum delatum ad fores curiæ. Ad hæc firmanda adde verba illa Dionis ex loco superiore, lib. LX. *Πρότερον δὲ ἄρχ ὅ, τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος ἄλλοι τε τινες ἐν σκιμποδίοις, ὁποίοις αἱ γυναῖκες, ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο.* id est, Augustus & Tiberius & alij quidam lecticis tantùm vsi, quibus etiam nunc feruntur feminæ. Confer cum loco postremo, videbis clarè eum intellegere Tectas: & interpretem, qui eam pugnam in verbis suis non vidit, dimittes non sine risu. Concludam de Tectis, si addidero qui huc facit Ouidij locum lib. II. de Remedio amoris,

Ouidij versus de lectica tecta.

Fortè aderam iuueni. dominam lectica tenebat:
Horrebant sæuis omnia verba minis:
Iámque vadaturus, lectica prodeat, inquit.
Prodierat: visa coniuge mutus erat.

Hoc eò, vt intelligamus Augusti ætate id genus lecticas in promiscuo fuisse feminarum vsu: aliter quàm Dionis, quo tantùm in vsu matronis Senatorum.

Modus recumbendi in lectica.

De origine, progressu, forma, quod satis est dixi: adtexam de modo iacendi, & ferendi. Iacebat, qui ferebatur, in puluino resupinus: non sedebat. Ex Ouidio lib. I. de Arte,

Interea,

Interea, siue illa thoro resupina feretur;
Lecticam dominæ dissimulanter adi:
Siue vagis illi pedibus spatiosa teretur
Porticus; hic socias tu quoque iunge moras.

Sic iacentem ferebant serui sublimem, lectica sibi, vt Catulli verbis vtar, in collo collocata. Expressit scitè Seneca epist. LXXXI. *Idem de istis licet omnibus dicas, quos supra capita hominum supráq. turbam delicatos lectica suspendit. Omnium istorum personata felicitas est.* Ferebant autem serui, plurimùm, sex: vnde frequens mentio hexaphori. & ideò poëta,

Seneca explicatus.

Quot serui ad lecticam.

Hexaphoros.

—cùm iam sexta ceruice feratur.

Item alter, *Quid te Cappadocum sex onus esse iuuat?* Interdum octo: quod genus, lectica octophoros. Rarenter viris vsurpata, nisi in supinis deliciis aut morbo. Suetonius Caligula, cap. XLIII. *Iter conficit modò festinanter & rapidè: interdum adeò segniter & delicatè, vt octophoro veheretur.* Martialis,

Octophoro sanus portatur Auite Philippus:
Hunc tu si sanum credis Auite, furis.

Octophoros.

Sæpius, vt opinor, feminis, & minori probro. Appuleius II. Apologia, *Vectabatur octophoro. vidistis profectò ipsi qui adfuistis, quàm improba iuuenum circumspectatrix, quàm immodica sui ostentatrix.* Martialis,

Octo Syris suffulta datur lectica puellæ.

Qui ferebant, serui lecticarij dicti: & id propriè inter seruilia munera fuit. Ser. Sulpicius, *Coactus sum in eadem lectica, qua ipse delatus eram, meisque lecticariis in vrbem eum referre.* Inscriptio vetus Romæ:

Seruilecticarij.

TI. CLAVDIO
AVG. LIB.
TIGRANO
EX. CORPORE
LECTICARIORVM
CAESARIS.

Et alibi, CASTRA LECTICARIORVM. Item, DEC. LECTICARIORVM. BRITANNICORVM. Ab hac voce Martialis Lecticariolam finxit, quæ cum lecticariis, vt honestè dicam, soleret. Epigramma eius est lib. XII.

Ancillariolum tua te vocat vxor, & ipsa
Lecticariola est: estis, Alauda, pares.

Ij nitidi & culti.

Sanè curæ fuisse videtur hominibus soluti luxus, vt hi lecticarij formosi essent. ideò non mirum si amati feminis. Scripsisse mihi ab ea mente Seneca videtur, loco tamen corrupto, epist. CXI. *Hoc ipse mihi dico, quotiens tale aliquid præstrinxerit oculos meos, quotiens occurrit domus splendida, cohors culta seruorum, lectica formosis imposita coloribus.* vbi scribendum, *formosis imposita calonibus.* Et bene sanè, Calones. Nam ij serui vestiti militariter, & pænula induti. Seneca idem de Beneficiis lib. III. cap. XXVIII. *Quò tandem ab istis gerulis raperis, cubile istud tuum circumferentibus? quò te pænulati isti, in militum quidem non vulgarem cultum subornati?*

Seneca explicatus, & leuiter correctus.

Quò, inquam, te isti efferunt? (lego, *ferunt*) *ad hostium alicuius hostiarij, ad hortos alicuius ne ordinarium quidem habentis officium.* Elegans prorsum in hanc rem locus. Cubile, vocat lecticam; Gerulos, lecticarios seruos. In collo enim, siue in humeris seruorũ, lectica. vnde succollandi verbũ Suetonio natum,

natum, *Ab his lectica impositus, & quia serui diffugerant, vicissim succollãtibus in castra delatus est.* Plinius in Paneg. *Ante te principes, fastidio nostri, & quodam æqualitatis metu, vsum pedum amiserãt. illos ergo humeri ceruicésque seruorum super ora nostra; te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas, super ipsos principes vehunt.* Hic non dubiè perpetuus gestandæ lecticæ mos. Viro docto & magnæ famæ vbi mens fuit, cùm in vita Ciceronis scripsit? *Ille autem militum aduentu ex strepitu & rumore cognito primum consistere seruos & iumenta iussit, deinde aperta lectica,* &c. Risi malis non alienis, cùm hæc legi. Iumenta ad lecticam? apage, cucurbitam sibi quærunt illa verba. Numquam nisi homines ad lecticam: aliter quàm in essedo, aut in rheda. Si fallo, iumentum ego. Lambini suspinus error.

Sella haud dubiè distincta à Lectica. Ex Iurisconsulto, l. LIX. De legat. *Legato continentur mancipia, puta lecticarij, qui solam matremfamilias portabant: item iumenta, vel lectica, vel sella, vel burdones.* Ex Martiali, Aliud sella à lectica.

Lecticam, sellámque sequar? nec ferre recuso.

Ex Suetonio in Domitiano, ca. 11. *Habitabat cum patre vnà, sellámque eius ac fratris, quotiens prodirent, lectica sequebatur.* Et tollunt omnem dubitationem illa Dionis, quæ adduxi suprà. Videri poterat confudisse Martialis, in his versibus:

Cùm tibi non essent sex millia Cæciliane,
Ingenti latè vectus es hexaphoro.
Postquam bis decies tribuit dea cæca, sinúmque
Ruperunt nummi, factus es ecce pedes.
Quid tibi pro meritis & tantis laudibus optem?

Di reddant ſellam Cæciliane tibi.

Lecticarij. tam de hominibus ad ſellã, quàm lecticam.

Non confudit. Nam hexaphoros non minus de ſella dicitur quàm lectica. Ne Suetonius quidem, in Othone cap. VI. *Tunc abditus properè muliebri ſella in caſtra contendit, ac deficientibus lecticariis cùm deſcendiſſet*, &c. Nam quòd lecticarios ſubiungit ſellæ: hoc eò, quia ſellarij alterius ſignificationis ſunt, & obtinuit vt communi nomine lecticarij dicerentur tam ad ſellam homines, quàm ad lecticam. Seneca de Tranquillitate vitæ lib. II, cap. XIIII. *Tanta quoſdam dementia tenet, vt contumeliam ſibi fieri poſſe putent à muliere. Quid refert quantum habeat, quot lecticarios, quàm oneratas aures, quàm laxam ſellam? æquè impudens animal eſt, & niſi ſcientia acceſſit ac multa eruditio, cupiditatum ferè incontinens.* Vbi notabis laxam ſellam, potentiorum fuiſſe, vt & apud Martialem,

Sella laxa, & minuta.

Laxior hexaphoris tua ſit lectica licebit:

contrà; minutam, & artam, tenuiorum. quam facilè ferrent homines duo. Niſi fallor, ea ſententia verſuum Iuuenalis eſt, cùm inter vota ſua ponit,

Iuuenalis explicatus.

——— *& duo fortes*
De grege Mœſorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoſo inſiſtere circo.

Nam ſellis deferebantur in circum, ſiue in theatrum, & in iis etiam perſedebant. Suetonius in Nerone, cap. XXVI, cuius verba mox reddam; & Calpurnius,

Inter femineas ſpectabat turba cathedras.

Quid cathedræ.

Cathedras non abſurdè capiam pro ſellis, ſuadente Iuuenali, —— *cum iam ſexta ceruice feratur*
Hinc atque inde patens, ac nuda pæne cathedra,

Signa-

Signator falsò.

quamquam ea vox propriè de ſella muliebri. Diſcretam ſanè eam fuiſſe à virili, ſatis mihi auctor Suetonius, in Othone cap. VI. *Tunc abditus properè muliebri ſella in caſtra contendit.* Reperio & Geſtatoriam ſellam; non tamen genus aliquod propriũ, vt cenſeo, ſed cautionis fortaſſe gratia ſic dictam ad diſcrimen ſedentariæ ſellæ. Suetonius in Nerone cap. XXVI. *Interdiu quoque geſtatoria ſella clàm delatus in theatrum, ſeditionibus Pantomimorum, ex parte proſceniŋ ſuperiore, ſignifer ſimul ac ſpectator aderat.* Et Vitellio, cap. XVI. *Continuò igitur abſtruſus geſtatoria ſella.* Vbi de eadem re Tacitus, *Vitellius in domum vxoris ſellula defertur.* Vt ſuſpicari nõ de nihilo quis poſſit, ſellam illam minutam, & qua vulgus in theatrum deferebatur, Geſtatoriam dictam. Interpretem nuperum, virum eximiè doctum, illa Suetoniŋ aptare ad geſtationem; demiror ego. & adducit è Claudio locum cap. XXXIIII. *Solitus etiam in geſtatione ludere, ita eſſedo alueóque aptatis, ne luſus confunderetur:* nec videt ex iiſipſis verbis, Geſtationem propriè in eſſedo fuiſſe aut rheda, ſubiunctis mulis aut equis. longè aliter quàm in ſella.

Sella muliebris.

Sella geſtatoria.

Error interpretis, ad Suetonium.

De origine ſellæ non quærerem (liquida enim ex Dionis verbis, quæ ſuprà) niſi nubem rei claræ induceret Suetonius, cap. LIIII. in Auguſto, *In conſulatu pedibus ferè: extra conſulatum, ſæpe adoperta ſella per publicum inceſſit.* Conſidera. ſella adoperta inceſſit vulgò Auguſtus? quomodo poteſt? Suprà enim ex Dione docui, Claudium Imp. primum omnium Romanorũ ſella operta vſum.

Quando Sella orta. & Suetoniŋ, qui obſtabat, remotus locus.

Nimium claris verbis id adfirmauit ſcriptor Græcus. Quid dicam? Fumus in oculis meis hæc Suetonij verba: & ne alterutri abroganda fides ſit, abrogabo potius receptam lectionem, ſcribámque, *ſella adaperta*. Ita dirempta pugna: quaſi ſella quidem vſus Auguſtus, ſed aperta, non tecta. Tamen ne quid mentiar, nō nimium id placet. potius crediderim, dum ſua tempora Suetonius reſpicit, fugiſſe ab ore eius Sellæ verbum, cùm tamen intellexerit lecticam. Cauſſa huic opinioni, quoniam non reperio Auguſti æuo ſellam, ſemper lecticam. At poſt Claudium, plerumque ſellam, rara memoria lecticæ. Et ſellam dico tam in feminis, quàm viris. Iuuenalis, in viris:

Correctus, ſi forte Suetonius.

Poſt Claudiū ſella frequens, vix antè.

Reſpicit hoc primum qui litigat, an tibi ſerui
Octo, decem comites, poſt te ſit ſella, togati
Ante pedes.

Martialis,

Et mea ſit culto ſella cliente frequens.

In feminis: Tacitus lib. XIIII. *Agrippinam, auditis inſidiis geſtamine ſellæ Baias peruectam.*

Iuuenalis,

Oſtendens vacuam & clauſam pro coniuge ſellam.

Et exempla vbique obuia.

Sella dignior lectica.

Sella, poſtquam recepta in vſum, dignior habita lectica. ex Suetonij vnico, & ideò notando loco, in Domitiano, cap. 11. *Ob hæc correptus, quò magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, ſellámque eius ac fratris quotiens prodirent, lectica ſequebatur.*

Forma ſellæ qualis.

Supereſt Sellæ forma. eam credo ita compactam fuiſſe, vt apta eſſet ad ſedendum: eóque diſcre-

discretam à lectica, quæ ad iacendum. Colligo ex voce; & quia non lectus in sella, sed tantùm ceruical, ad caput scilicet reclinandum. Iuuenalis,

Vt spectet ludos conducit Ogulnia vestem,
Conducit comites, sellam, ceruical, amicas.

Vt id genus gestatorij videatur non absimile illi, quod hodie in vsu virorum principum, quotiens molliter & sine succussu ferri volunt. Tantũ quod olim serui: nunc subiunguntur muli aut equi. Faciunt aliquid ad descriptionẽ sellę hæc Lampridij in Elagabalo, *Facta sunt S C. ridicula de legibus matronalibus, quæ quo vestitu incederent; quæ cui crederent* (lege, *cederent*, scilicet per viam) *quæ pilento, quæ asino veheret, quæ sella. quæue earum pellicea, an ossea, an eborata, an argentata.* Caput exasceatum est de lecticis & sellis. quarum vsum moneo ignotum priscis Græcis, ex Iuuenali, Sella pellicea, ossea, & c. Ignotæ lecticæ Græcis.

—quamquam non essent vrbibus illis
Prætexta & trabeæ, fasces, lectica, tribunal.

Etiam Orientis populis. Tacitus lib. 11. Annalium de Vonone rege Parthorum, *Accẽdebat dedignantes & ipse diuersus à maiorum institutis, raro venatu, segni equorum cura: quotiens per vrbes incederet, lecticæ gestamine, fastúque erga patrias epulas.* Quæ vitia omnia ad Parthos Roma transtulerat Vonones, olim ibi obses. Et Barbaris ad Orientem.

CAP. XX.

In Suetonio selectiora aliquot loca. Qualis lex Iulij fuerit, concepta de matrimoniis. Eloquentia Cæsaris. De Iano clauso, accurata disceptatio.

SVETONIANI aliquot loci ſunt obſcuræ & intricatæ, partim etiam ambiguæ hiſtoriæ; & quam, vt Plato ait, ὀ πᾶσα ὗς εἴσεται. Ego quia videor iis præter priſcos interpretes poſſe dare lucem: carceres aperiam, & emittere equos incipiam ad palmam. In Iulio, cap. LII.

Heluius Cinna trib. pl. pleriſque confeſſus eſt, habuiſſe ſe ſcriptam paratámque legem, quam Cæſar ferre iuſſiſſet cùm ipſe abeſſet, vti vxores liberorum quærendorum cauſſa, quas & quot ducere vellent, liceret.

Lex Iuliana, de vxoribus. Ambigit de lectione V. clariſſimus Torrentius. Meritò. cui enim probabile, Cæſarem eò impudentiæ veniſſe, vt ſublato omni ſtatus & ordinis diſcrimine, quot & quas cuique viſum eſſet legitimas duceret vxores? Dico legitimas. id enim valent verba illa priſcæ formulæ, Liberorum quærendorum cauſſa. En legiſlatorem! dignum laqueo Zaleuci. Torrentius tamen, vt in parte minuat inuidiam legis, ſcribi vult, *vti vxores lib. quær. cauſſa, quot ducere vellent, liceret.* alia illa voce omiſſa. Vt numerus quidem vxorum arbitrarius fuerit: at non conditio aut ſtatus. puta ne

Ea correcta, & vera eius ſententia poſita. ſeruas ducerent, ne peregrinas. Verius mendi hunc locum libero ego, ſcribóque, *vellet*, non *vellent*. Lectio leuiter, ſententia immane diſcrepat. Ad Cæſarem enim ipſum ea lex pertinuit. & inter argumenta inſanæ cuiuſdam libidinis ponit Suetonius, quòd legem promulgari voluerit qua ius ſibi eſſet legitimas vxores habendi quas & quot vellet. Turpe hoc ipſum. quis defendit? tamen tolerabilius, præquàm illud primum. Eam Sue-

tonij & conceptæ legis mentem fuiſſe, clarè docet Dio libro XLIIII. qui inter alios honores Cæſari decretos, fuiſſe narrat qui ius illi darent cum quibuſuis feminis ſe iungendi. Verba eius adſcribam, fidei meæ cauſſa: ἀμέλει καὶ γυναιξὶν ὅσαις ἂν θελήσῃ συνεῖναι οἳ ἐτόλμησαν τινὲς ἐπιτρέψαι, ὅτι πολλαῖς καὶ τότε ἔτι, καίπερ πεντηκοντούτης ὢν, ἐχρῆτο.

Cap. LV.

Eloquentia militari: qua re aut æquauit præſtantiſſimorum gloriam, aut exceſſit, poſt accuſationem Dolabellæ haud dubiè principibus patronis annumeratus eſt.

Ain tu? eloquentia tantum militari Cæſar? Tenuis, imò falſa laus. & Cæſarem etiam forenſi eloquentia valuiſſe vſque eò ſcimus, vt ambiguam facere palmam potuerit Ciceroni. Sed & cauſſas olim in foro egit: teſtes, Cicero, pro Q. Ligario, & Quinctilianus. Emendo igitur, *Eloquentia militarique re, aut æquauit.* Bene & verè Suetonius. Duas igitur virtutes celebrat: & eloquentia quidem, ait, attigit ſummorum gloriam; re militari exceſſit.

Eloquętia Cæſaris militar,& domi.

Correctus Suetonius.

Cap. LXXXIII.

Sed nouiſſimo teſtamento tres inſtituit heredes ſororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante. Reliquos in ima cera; C. Octauium etiam in familiam noménque adoptauit.

Qui iſti reliqui in ima cera ſcripti? Et multa ſanè verba in explicatione huius loci iam olim perdidit Alexander, Genialium dierum lib. I. cap. I.

Verba Teſtamenti Auguſti correcta.

Dico, perdidit. quia lectio & distinctio vulgata non sine mendo: quod, me auctore, eluendum: *L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. In ima cera C. Octauium etiam*, &c. Nec opus habeo lectioni per se claræ facere lucem. In Octauiano, cap. XXII.

Ianum Quirinum semel atque iterum à condita vrbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiori temporis spatio, terra marique pace parta, ter clausit.

De Iano clauso nodus intricatus.

Cerebrum multis excussit hic locus, quia pugnare iis visus in historia cum Liuio & Plutarcho. ex quibus quasi rem confessam sumunt, Ianum Geminum non ter ab Augusto, sed semel clausum, idque post Actiacum bellum. Igitur ne manifestò

Glareani & Langij super ea re sententia.

Suetonius huius rei mendax: visum pridem Glareano scribere, *tertiò clausit.* hac sententia, vt qui bis ante Augusti æuum clausus Ianus, eum tertiò clauserit ipse. Placitum idem doctissimo & optimo Belgarum Langio; & hoc amplius, tolli è Suetonio illud totum, *in multo breuiori temporis spatio*, quasi glossema. Videbat enim facilè vir acutus subuerti lectionem Glareani, stantibus iis verbis.

Ij refutati.

Sed parcite boni manes, non ego vos solicito: tamen hîc largiter errastis. A vulgata lectione stant omnes libri: à sententia Orosius, lib. VI. qui distinctè & per partes notat ter Ianum clausum ab Augusto. Primò post Actiacam pugnam: iterum, victis Cantabris: tertiò gentibus omnibus terra marique pace compositis. Etiam Dio, qui clarè lib. LIII. de Cantabris scripsit, Αὔγουστος ταῦτά τε ἐν τοῖς πολέμοις ἔπραξε, καὶ τὸ τοῦ Ιανοῦ τεμένισμα ἀνοιχθὲν δι' αὐτοὺς

ἔκλει-

ἔκλεισαν. Vide eundem & lib. LIIII. Quid nunc dicitis? pugnare cum hac historia Liuium & Plutarchum? Videamus. Liuij verba sunt è libro I. *Bis deinde post Numæ tempora Ianus clausus fuit; semel T. Manlio Cos. post Punicum primum perfectum bellum; iterum, quod nostræ ætati dij dederunt vt videremus, post bellum Actiacum, ab Imp. Cæsare Augusto, pace terra marique parta.* Ex iis colligimus, inquiunt, semel dumtaxat Ianum clusisse Augustum. Non hercle ego. & audite me, Tempus inspiciundum vobis fuit, quo scripsit ista Liuius. Viui nempe amicitia Augusti, floruit scriptor Patauinus: historiam suam illo viuente exorsus, imò res adhuc gerēte. Quo tempore ergo ista narrabat, semel Ianum clauserat Augustus. Cantabri, inquam, nondum victi erāt, cùm ad gratiam amici magni, operi æterno inseuit illa Liuius. Quomodo ergo tunc de triplici clausione scribere potuit; nisi si superstitiosus, aut diuinus? Hæc mera veritas: & eadem scripturum in re tam clara Liuium fuisse, quæ Suetonius, Orosius, Dio (si tamen æuum, aut libros eò perduxisset) tam liquet mihi quàm me viuere. At Plutarchus dissentit etiam, qui sic scribit in Numa, de Iani templo: νομίζεται ἀνεῷχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ᾖ πόλεμος, κεκλεῖσθαι δὲ εἰρήνης γενομένης. ὃ δὴ χαλεπὸν ἦν καὶ σπανίως γινόμενον ἀεί τινι συνηρτημένης πολέμῳ τῆς ἡγεμονίας διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περικεχυμένοις ἔθνεσι βαρβάροις ἀντερειδούσης. πλὴν ἐπί γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντώνιον. καὶ πρότερον ὑπατευόντων Μάρκου Ἀπλίου, καὶ Τίτου Μαλλίου, χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα εὐθὺς ἀνεῴχθη πολέμου συρραγέντος. En: Raro, inquit, clauditur Ianus propter barbaricos motus,

Verus intellectus verborū Liuij.

Verba Plutarchi late interpretanda. ni sint, late errat ipse.

motus, qui perpetui: nisi quòd Augustus clausit, victo Antonio, & M. Atilius & T. Manlius Consules, olim. Respondeo: Plutarcho non id propositum, vt enumeret quotiens Ianus clausus. Si fuit, non libero eum prorsus culpæ: quia per ætatem suam & historiam, scire potuit sæpius ab Augusto, quàm victo Antonio clausum. Sed scriptor Græcus haud dubiè oculos adiecit ad Liuij locum; & illum, vt solet, satis habuit exprimere. Concludam, & addam firmandæ Suetonij historiæ Fragmentum Taciti, apud Orosium his verbis: *Deinde, vt verbis Corn. Taciti vtar, sene Augusto patefactus Ianus, dum apud extumos terrarum terminos noua gentes sæpe ex vsu & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.* Ait, sene Augusto. Ergo post Actiacam pugnam necessariò iterum apertus, iterum clausus Ianus. Nam illa pugna, iuuenis sanè Cæsar.

CAP. XXI.

Agelliani complures loci. Cautus, quid. Macrobius correctus. Leges Flaminica emendata. Item Cato. Prisca locutiones reposita. Glossemata aliquot sublata.

CALVMNIANTVR multi hoc Criticũ studium, vt inutile: multi abiiciunt, vt leue. Et reuera, si ventosa aliquot ingenia spectes nostri æui; non peccant. abutuntur enim multi per vanitatem & imperitiam. Sin veros illos & legitimos censores; adseuerandum est non priscam illam Censuram magis fuisse iuuandis moribus, quàm hanc nostram litteris. Paucis hoc videbitur. quid refert?

refert? Mihi cum Lucilio fiducia est vt dicam, *Correctus Lucilius, apud Noniū, Pauci. vbi malè, Non paucis male, sed s. c. p. ij.*

Me paucis malle abs sapientibus esse probatum
Ἠ᾽ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.

vt transiens emendem eos versus. Operam hoc capite Agellio omnem dabo: cuius plerosq. locos vera inuram nota. Lib. x. cap. xv.

Cærimoniæ impositæ Flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos in libris qui de sacerdotibus publicis compositi sunt, scriptos legimus.

Falsa haud dubiè vox, *casus*. Legebam olim, *castus*. resipui, postquā inspexi libros priscos, qui habent, *cautus*. Amplector propriæ significationis vocem: & eo nomine accipio, quicquid in sacris cauendum, & religionis gratia vitandum aut omittendū sit. *Cautus, in sacris, quid.* Vsum ea bis reperio Macrobiū, seu quem alium scriptorem ex quo Macrobius hausit lib. I. Saturn. ca. xv. *Macrobius bis correctus.* *Cæsar*, inquit, *sacra stata custodiens, nec in illis mensibus, quibus binos adiecit dies, ordinē voluit mutare Nonarum. quia peractis totius mensis feriis, dies suos rei diuinæ cautus inseruit.* Vbi equidem emendo, *die suo rei diuinæ cautus*, & accommodo ad hanc sententiam. Et in verbis quæ statim, *Ideò autem minor Pontifex numerū dierum qui ad Nonas superessent, calando prodebat: quod post nouā Lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris essent confluere in vrbem, accepturos causas feriarum à Rege sacrorum, sciturósque quid eo mense esset faciendum*, pariter lego, *accepturos cautus sacrorum*: & ita in Macrobio scriptum disertè primæ editionis. Eodem Agellij capite,

Ignem è Flaminia, id est, Flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri ius non est.

Scribe,

Vox repoſita, quæ exciderat.

Scribe voce inſerta, *niſi in ſacrum*, poſtulante ſententia, quam ſic expreſſit Feſtus: *Ignem ex domo Flaminia niſi diuinæ rei gratia efferri ius non eſt*. Ibidem:

Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque in alia parte vllum habet.

Vox reiecta, quæ ſupererat.

Flamen non habet nodum in apice? Miror. Atqui Feſtus ex Titio ait, *Offendices nodos eſſe quibus apex retineatur & remittatur*. Vide eundem in verbo, Apex: & nummos priſcos, in quibus Albogaleri forma cum Apice. Sequor igitur libros priſcos, qui habent, *Nodum in apice, neque*. hac ſententia, vt nuſquam nodo vinctus Dialis, præter in Apice eſſet. Ibidem,

Propagines è vitibus altius prætentis non ſuccidet.

Scriptura vetus, Succido.

Nouus intellectus priſcæ legis.

Moneo in priſca lege obſeruandam priſcam ſcripturam, *Succidet*, pro Succedet. Non enim vetatur ſuccidere propagines vitium Flamen, ſed ſubire. Ad eam interpretationem cogunt nos verba Plutarchi in Cauſſis: Διὰ τινὰ δὲ αἰτίαν οὐδὲ κιττοῦ θίγειν ἐφίετο τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς, οὐδὲ ὁδὸν διελθεῖν ἀναδενδράδος ἄνωθεν διαλεταμένης; & adde quæ ſequuntur.

Plauto aliqua lux data.

Scriptura illa priſca manet etiam hodie locis aliquot in Plauto. Vt Truculento, ——— *mane iam. ego te hic offatim conficiam*. G E. *occidi optumum eſt*. Occidi ea ſignificatione ſcriptum, quam notat Feſtus, *Occidamus*, ait, *Plautus poſuit pro contrà cedamus*. Ibidem,

Eædem fermè cærimoniæ ſunt, quas Flaminicas ſacerdotiſſas Dialis ſeorſum aiunt obſeruitare.

Gloſſema reciſum.

Dele inculcatam vocem, repoſita etiam phraſi antiqua, *quas Flaminicas, Diali ſeorſum*. Flaminica,

Flami-

Flaminis vxor. Seorſum autem Diali, eleganter: id eſt, ſeparatim & proprias quaſdam cærimonias ſeruat ſibi. Eodem libro, cap. XVIII.

Mauſolus autem fuit, vt M. Tullius ait, rex terræ Cariæ; vt quidam Græcarum hiſtoriarum ſcriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci vocant.

Mauſolum prouinciæ Græciæ præfectum, in nulla hiſtoria, quod ſciamus, ſcriptum eſt. Et quomodo potuit? aut quando Græcia in prouinciam redacta à rege magno? profectò fraudem aliquam hîc frauſi librarij. & aut deleta ea voce ſcribendum, *prouinciæ præfectus*; aut mutata, *prouinciæ à rege præfectus*. Alterum horum veriſſimum eſt. In eo ſcilicet diſſenſio ſcriptorum, réxne terræ Cariæ fuerit, an præfectus. Præfectum tantum fuiſſe ſenſit Suidas qui ſcribit, Μαύσωλος ἄρχων καρῶν. Contrà cum Tullio Pauſanias regem. quem adi, ſi lubet, libro VIII. Eodem lib. cap. XXIII. In Mauſolo error librariorũ.

Sed M. Cato non ſolùm exiſtimatas, ſed etiam multatas à iudice mulieres refert, non minus ſi vinum bibiſſent, quàm ſi probrum & adulterium admiſiſſent.

Non parum concinnior lectio vetus, *non minus ſi vinum in ſe, quàm ſi p. e. adulterium admiſiſſent.* Admittere in ſe vinum, admittere adulterium, lepida vocis alternatio eſt. Libro XI. cap. IX. Vet⁹ ſcriptura in Catonis verbis, eáq. proba.

Critolaus ſcripſit, legatos Mileto publicæ rei cauſſa veniſſe Athenas, fortaſſe an dixerit auxilij petendi gratia.

Interpoſitũ verbum ab iis quibus ignara vox Fortaſſean. tu ſcribes, *fortaſſean auxilij p. gratia.* Fortaſſean, priſca vox. eius ignoratione commiſſum.

Libro XIII. cap. VIII.

Quæ libri aut magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum, tamquam in somnio delectauerint.

Deictare, antiqui scribebant. Scribendum, *dictauerint.* Error ex scriptura prisca, *deictauerint.* Libro XVIII. cap. V.

Et vt non turbida fidei nec ambigua, sed vt purè liquentiúsque esset, equúsne an eques Ennius scriptum reliquisset.

Liquens & pura fides, id est, clara, certa. Corrigo, *vt pura liquentisque.* liquentem & puram fidem opponit Turbidæ; prorsus propriè. Lib. XIX. cap. III.

Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat, quanto id acerbius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerumque propterea fidem non capit.

Turpe glossema, ad phrasim veterem. Dij deæque istos imperitos, quibus nihil priscum est sanctum. Scripserat Agellius, *tam maximè pro iniquo & inimico ducitur*, phrasi veteri & obuia in Plauto. Interpolarunt nebulones: vtinam ego illorum os! Libro XIX. cap. X.

Ex quibus cùm elegisset vnam formam speciémque veris, interrogauit quantus esset pecuniæ conspectus ad id totum opus.

Species operis. Alij, *speciémque, verbis interrogauit.* Ego, *speciémque operis.* Ita appellat quam Græci ἰχνογραφίαν. Lib. XX. cap. I.

Sed quæso te, cùm tamen digrediare paullisper è curriculis istis, &c.

Quæso tecum, prisca dictio. Pendula tota sententia est, & censebis quidpiam deesse. Non deest. tantum repone antiquum genus sermonis, *quæso tecum tamen.* Ita dicebant, pro

quæso

quæso te. Plautus, Asinaria:— *hanc iube orare mecum.* Ennius, — *tecum precibus pater orat.* Lib. VII. cap. XVIII.

Annibal ex captiuis nostris electos decem Romam misit, pactúsque est vt, si pop. Rom. videretur, permutatio fieret captiuorum: & pro iis quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet & selibram.

Censeo à glossographo esse tria postrema verba;& Agellium scripsisse, *darent argenti pondo libram.* Ita solitum antiquis, cautionis quasi gratia geminatis iis vocibus dicere, pondo libra, aut libræ. Dicam, fors fuit, accuratè ea de re in Liuio. Id corrumpendo fuit huic loco. Lib. V. cap. XIX. Glossema iterum.

Alioqui si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus a domino per prætorem dari in adoptionem potest.

In verbis Massurij legant, me auctore, Iurisconsulti, *si iuris tantùm æquitas seruetur.* quæ voces confusæ & in aliam sententiam falsámque aptæ. Lib. III. cap. XV. Massurij verba iuris, nó recta.

Philippides quoq. comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate iam edita, cùm in certamine poëtarum præter spem vicisset.

Vult dicere Philippidem ætate senecta fuisse. Ea vis an vocis Editæ sit, ignoro. potius scripserim, *ætate iam exita.* Similis illa apud Suetonium locutio in Claudio, *ætate progressa.* Eodē lib. cap. VIII. Ætas exita.

Cùm Pyrrhus rex in Italia esset, & vnam atque alteram pugnam prosperè pugnasset, satísque angerentur Romani, & pleraque Italia ad regem desciuisset.

Satis agere, quid propriè.

Vetus lectio, *ſatiſque agerentur.* Scribo, *ſatiſque agerent Romani.* Propria quædam & venuſta eius verbi notio, in magna aliqua & laborioſa cura. Sic idem ſcriptor, lib. XIX. cap. I. *Tum poſtea complorantibus noſtris omnibus, atque in ſentina ſatis agentibus.* quem locum pariter libido quibuſdam fuit deprauandi. Bene gloſſæ, *ſatagit*, ἀγωνιᾷ.

Lib. II. cap. XXIII.

Quòd ancillam ſuam non inſcito puellam miniſterio, & facie non illiberali, coactus erat venumdare.

Illætabilis, vetus vox. Coniectura leuior in Plauto.

Reſtituo ex libris, *facie non illætabili.* Fortaſſis & in Plauti verſu, Menæchmis: *Nam ex iſtoc loco ſpurcatur naſum odore illutibili:* ſcribendum, *odore illætabili.*

Cap. XXII.

Serui publici apud Romanos. Eorum nomina, A regionibus, & A perſonis. Brutiani, Cyprij, Clodiani, Corneliani, Gelliani.

ROMANIS mos fuit, vt ex gente captiua plerumq. ſeruos quoſdam reſpublica ſibi ſeligeret atq. ſeponeret, ad varios vſus. Vt apud Liuium libro XXVI. Scipio victa Carthagine noua, *Opifices ad duo millia hominum publicos fore populi Romani edixit. cum ſpe propinqua libertatis, ſi ad miniſteria belli enixè operam nauaſſent.* Et apud Polybium eadem de re: τοῖς δὲ χειροτέχναις κατὰ τὸ παρὸν εἶπε, διότι δημόσιοι τῆς Ῥώμης εἰσιν. Mos vetus etiam in Græcia. Ideò in palliata Plauti ſcriptum, cui index Capteiuei,

Serui publici, facti à Scipione.

Seruitus publica.

Sed is priuatam illic ſeruitutē ſeruit, an publicam?
AEG. *Priuatam medici Menarchi.*

Eiuſmo-

Eiuſmodi ſeruos, vt diſtingui poſſent, à duplici ferè cauſſa appellabāt, A prouinciis, aut A perſonis. A prouinciis, vnde adducti; vt Brutiani, vt Cyprij. De Brutianis vide Agellium lib. x. cap. III. & Feſtum. parcā enim verba adſcribere in re iam nota. De Cypriis obſeruo fortaſſe primus, ex Dione lib. XXXIX: Κλώδιος, inquit, ἐπεχείρησε μὲν τοὺς οἰκέτας τοὺς ἐκ τῆς Κύπρου ἀχθέντας, Κλωδίους, ὅτι αὐτὸς τὸν Κάτωνα ἐκεῖσε ἐπεπόμφει, ὀνομάσαι. οὐκ ἠδυνήθη δέ, ἐναντιωθέντος αὐτοῦ. καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπεκλήθησαν καίτοι τινῶν πορκίους σφᾶς προσειπεῖν ἐπελπισάντων. Idem de Picentibus & Lucanis tradit etiam Strabo libro v. in extremo: νυνὶ δὴ κωμηδὸν ζῶσιν ἀπωσθέντες ὑπὸ Ρωμαίων διὰ τὴν πρὸς Ἀννίβαν κοινωνίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμεροδρομεῖν καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχθησαν, ἐν τῷ τότε δημοσίῳ, καθάπερ καὶ Λευκανοὶ καὶ Βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. A perſonis nominabantur, qui vicerant quiue adduxerant. Et in ea appellatione quærebatur quaſi honos. Ideò Clodius, in loco Dionis quem adduxi, ambitioſè contendit illos è Cypro ſeruos, à ſe Clodianos dici; quoniam ipſe Catonem illuc miſiſſet. Contrà Cato Cyprios dici maluit, ſpretis conſiliis eorum qui ab eo dici volebant Porcianos. Sic & Cornelius Sulla Dictator ſeruos proſcriptorum ad decem millia publicauit, & à ſe dixit Cornelianos. Elegans Appiani locus lib. I. ἐμφυλ. τῷ δὲ δήμῳ τοὺς δούλους τῶν ἀνῃρημένων τοὺς νεωτάτους τε καὶ ἐρρωμένους μυρίων πλείους ἐλευθερώσας ἐγκατέλεξε, καὶ πολίτας ἀπέφηνε Ρωμαίων, καὶ Κορνηλίους ἐφ' ἑαυτοῦ προσεῖπεν. Ex quibus verbis hoc amplius apparet, eos ſeruos plerumque manumitti ſolere, & aſſeri in libertatem: ſic tamē, vt nihilo ſecius officia quædam reipub. deberent,

Duplex agnominatio taliū ſeruorum.

A prouinciis.

Brutiani.

Cyprij ſerui.

Picentes & Lucani.

A perſonis.

Clodiani ſerui.

Porciani.

Corneliani.

quaſi liberti. Hæc de agnominatione ſeruorũ quæ prædixi, non abſurdè lucem dabunt verbis Atteij Capitonis apud Agellium lib. XIII. cap. XII. *Cùm à muliere quadam Tribuni plebis aduerſus eum aditi, Gellianum ad eum miſiſſent, vt veniret & mulieri reſponderet.* Nam Gellianum, vocat Tribunicium viatorem: quia tunc genus aliquod, credo, ſeruorum publicorum Gelliani, incertum à quo Gellio dicti. Eiuſmodi ſeruis annua quædam reſp. præſtabat, ad victum & veſtem. Plinius libro X. epiſtol. *In pleriſque ciuitatibus, maximè Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati vel in ludum, ſimiliáque his genera pœnarum, publicorum ſeruorum officio miniſterióque funguntur, atque etiam vt publici ſerui annua accipiunt.* Tantum mihi fuit dicere ſuper hoc non planè protrito more. plura ſententiæ nõ abſimilis reperies apud C. V. Petrum Fabrum: cuius ſemeſtria non compilo. virum (nihil ignoti hominis gratiæ dabo) rari, conſtantis, & admirabilis cuiuſdam, ingenij, iudicij, modeſtiæ. Di faciant, vt ad id exemplũ multi hodie ſcribant.

Atteius Capito explicatus.

Quid Gellianus, & cur ita dictus.

Annua horum ſeruorum.

P. Fabri vera laus.

CAP. XXIII.

De lictoribus eorúmq. origine, condicione, miniſterio, & ritu Collectanea accurata. Nonius in etymo eorum correctus, item Agellius. Lictores è libertis aut libertinis, ciues fuerunt, & ideò togati. Liuius correctus. Summotio propriè quid, & quomodo ea vſi. Plinius explicatus, Cicero emendatus. Animaduerſio quid. Aſſurgendum magiſtratui erat, caput aperiendum, equo deſcendendũ, & curru. Ferrum ponendũ. Tacitus explicatus. Præitio, qualis.

è Liuio

è Liuio glossema ablatum. Quis Primus lictor, quis Proximus. Turnebi in eo error. Fasces lictorum. Mos eos ferendi, submittendi. Virgæ lictorũ. Percussio sollemnis ianuæ. Bacilli. Seneca correctus. Bacilli prælati municipalibus magistratibus. Quot lictores cuique fuerint.

SCITVM illud Ennij, quod non iniuria amo,

Moribus antiquis res stat Romana, virisque.

verum comperior etiam in litteris. quæ nec haberi hodie, nec tractari commodè possunt, absq. notitia sit prisci moris. qua nisi tinctus mihi lector est & imbutus: non purè & liquidè, sed quasi per nebulam intellegere eum optimos scriptores necesse est. Ea gratia visum mihi hoc loco Lictorum omnes ritus, quos sparsim memini legere, digestos proponere: & addere à me quidquid aut ad illorũ lucem faciet, aut scriptorũ. Gratiam si non ineo à doctis; certè à iuuentute. cui consultũ ibo hoc genere scribendi, & simul dolori meo. quem ex patriæ non periculo, sed funere, iure capimus acerbũ,

Dolet pudetque Graium me natum & piget;

ait ille.

Origo lictorum à Romulo: exemplum, ab Etruscis: nomen à ligando. Nonius Marcellus, *Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat. ita enim antiquitùs carnificis officium fungebatur.* scribe alia sententia, *isti enim a.c.o. fungebatur.* Nam hoc monitum vult, antiquitùs carnifices Romæ non fuisse; & eorum vicem præstitisse lictores. quod verum. testimonio prisci carminis, *I lictor, colliga manus.* Cũ Nonio sentit Valgius Rufus & pleraq. Grammaticorum pars. tamen miremur, quo flexu

Prima lictorũ origo, & etymon.

Nonius correctus.

Qūomodo à ligando lictor, subtiliter dictū. à ligando lictor. esset enim potius ligator. Sed moneo (vt in re grammatica paullo tenuius disseram) Ligo, ligere, & ligui, lictū, fuisse antiquis: vt Frico, fricui, frictum: Plico, plicui, plictum. vnde hodiéq. Perfricui, & Explicui, & similia plura. Inde igitur certissimè & ἀναλόγως Lictor. Non vidit hoc fortasse (venia dicto sit) Tyro Tullius: & ideò per ambages inclinat à Licio vel à Limo. *Licio enim*

Limus, cinctus publici serui. *transuerso* (ait ipse apud Agellium lib. XII.) *quod limum appellatur, qui magistratibus præministrant, cincti erant.* Tyronis verbis & huic cinctui prælucet Isidorus: *Limus*, ait, *est cinctus quem publici habent serui: ita dictus, quia transuersas habet purpuras, id est, limas.* ita ibi lege. Iterum, *Transuersa omnia antiqui lima dicebant. Hinc & Limus vocabulum accepit, cingulum quo serui publici cingebantur obliqua purpura.* Sed & scriptores Gromatici

Limes vnde dictus. siue Finales, Limitem in agris deducunt consensu à Limo, siue transuerso. Ab hoc licio in veteri formula sunt, *Furta per lancem & licium.*

Lictorum quæ condicio. Lictores qua condicione fuerint, quæri potest: liberi, an serui? Dico, Liberi. eligebantur enim plerumq. ex ima Quiritium plebe. Liuius lib. II.

Liberos eos fuisse, non seruos. *Quatuor & viginti lictores apparere Consulibus, & eosipsos plebis homines: nihil contemptius, neque infirmius, si sint qui contemnant.* Taciti, & suprà paùl-

Eligi solent è corpore libertorum. Tacitus explicatus. ló, tempore, etiam è libertinis aut libertis. Ea sententia verborū ejus libro XIII. Annalium: *Quippe latè fusum id corpus.* (libertos intellegit) *hinc plerasque tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conscriptas.* Ministeria magistratibus; id est, Lictores, Viatores,

Accensi, Scribæ, Statores, Præcones. Sed & Tiberius Gracchus Tribunus, viatorem sibi legit è propriis libertis; nouo tunc more, & non optimi exempli. Eleganter Plutarchus: ὁ μὲν Τιβέριος τῶν ἀπελευθέρων τινὰ προσέταξεν ἀπὸ τοῦ βήματος ἑλκύσαι τὸν Ὀκτάβιον. ἐχρῆτο δὲ ὑπηρέταις ἀπελευθέροις ἰδίοις. Bene Plutarchus. Nam aliâs receptum non è propriis libertis sumi, sed è seruis publicis, aut è plebe. Sed & togæ ius lictoribus fuit. ergo liberi, imò etiã ciues. Lictores togati, ideò ciues. Cicero in Pisonem, *Togulæ ad portam lictoribus præstò fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerũt.* Liuij tamen locus est, qui videtur adimere iis togas, libro III. *Quod autem istud imperium est, Decemuiri, quod tenetis? tectis ac parietibus iura dicturi estis? Non pudet lictorum vestrorum maiorem propè numerũ in foro conspici, quàm togatorũ, aliorúmque?* Liuius in ea re correctus. Falsò. scribendũ enim ibi, auctoribus libris, *quàm togatorum aliorum.* Ita ille ipse locus qui adimebat, iam addit. Paullatim tamẽ, vt Gracchus è suis libertis; sic alij sumebant è propriis seruis. Ni id fuisset; non posita hæc ab Antonio, Lepido, Octauiano III. viris lex esset: μήτε δοῦλον τὴν μονομαχεῖν, μήτε δοῦλον ῥαβδουχεῖν. Notat Dio lib. Lex Triumuiralis de lictoribus.

Munera lictorum præcipua, tria: Submotio, Animaduersio, Præitio. Officia & munia lictorum. Submotio, & Submouere, proprium lictoribus verbum. Ideò Summotor aditus, pro ipso lictore positus Liuio, lib. XLV. Summotio, quid. *Assuetis regio imperio, nouum, formam terribilem, præbuit tribunal. summotor aditus, præco, accensus, insueta omnia oculis auribúsque.* Fiebat cum strepitu & imperio quodam: cum voce, manu, virga, locum facerent sequenti magistratui. Voce, manu, virga, summouebant. Expressit scitè

 Liuius,

Liuius lib. VIII. vbi ſubitus in Curiam venit Papirius. *Repentè*, inquit, *ſtrepitus ante curiam lictorum ſubmouentium auditur: & ipſe infenſus aderat.* Non ſola, inquam, voce. Diſco ex Seneca, epiſtola XCV. *Non eſt quòd tibi tranquillitatis tuæ faſtidiū faciat, ille vel ille ſub illis faſcibus purpura cultus. non eſt quòd feliciorem eum iudices, cui ſubmouetur, quàm quem lictor ſemita deiicit.* vbi vetus, *quàm te quem l. ſ. d.* Ex Feſto: *Matronæ à magiſtratibus non mouebantur, ne pulſari contrectariue viderētur, néue grauidæ concuterentur.* Pulſari, ait, & contrectari. ſicut Appianus in eadem re, verberare. lib. I. bellor. ciuilium: τῶν δὲ ῥαβδοφόρων τινὸς ὁδοποιοῦντος τῷ Κίννᾳ, καί τινα τῶν ἐν ποσὶ πατάξαντος, ἕτερος ἐκ τοῦ στρατοῦ τὸν ῥαβδοῦχον ἐπάταξε. Imò adeò virgam ad hunc pulſandi

Submouendi munus nō ſine inuidia.

vſum geſtaſſe lictores videntur: de qua dicam ſtatim. Inuidioſa igitur & ſuperba hęc ſubmotio cenſebatur: & illi, qui in magiſtratu aſperè ea vſi. Plinius in Panegyrico Traianum laudat, quòd lictores habuerit quietos & ſilentes. *Neque enim*, ait, *ſtipatus ſatellitum manu, ſed circumfuſus vndique nunc Senatu, nunc equeſtris ordinis flore, ſilentes quietóſq. lictores tuos ſubſequebare.* Bene & ſignanter, vt ſolet, Plinius. Quietos, ad pulſationem referens: ſilentes, ad vocem. Sic Cicero, in illa quæ de cęlo delapſa, epiſtola, ad Q. Fratrem, Octauium laudat: *apud quem*, inquit, *primus lictor quieuit, tacuit accenſus.* Et mox eundem fratrem ſuum, qui iracundior natura & imperioſior, monet ſeriò vt moderatè vtatur hac ſubmotione. *Sit lictor*, ait, *non ſuæ ſed tuæ lenitatis apparitor: maioráque faſces illis præferant dignitatis inſignia, quàm poteſtatis.*

Plinius explicatus.

Item Cicero.

Vbi ausim equidem scribere, *Sit lictor mansues, & tuæ lenitatis apparitor.* Vas, impudens? inquiet aliquis. Non sum. considera ductum litterarum: non nimium aberro. sententia certè egregia ex hac lectione efficitur; quæ ex vulgata, si quid ego sentio & sapio, nulla. Obseruabant autem diligentissimè lictores, vt submouerent personas infames, puta lenones, meretrices, id genus. credo, ne occursu, vt propriè dicam, obsceno maiestas populi principis contaminaretur. Seneca Pater in Controuersia II. lib. IX. inter excerpta Blandi ponit, *Maiestatem læsam dixissem, si tibi exeunti lictor è conspectu non summouisset meretricem.*

Coniectura in Ciccrone confidens, sed probabilis.

Meretrices solitæ submoueri.

Sequitur Animaduersio. idipsum proprium in re lictoria verbum. Suetonius in Iulio, cap. LXXX. *Q. Maximo suffecto trimestrique Consule theatrum introeunte, cùm lictor animaduerti ex more iussisset.* Liuius lib. XXIIII. *Vt Consul animaduertere proximum lictorem iussit, & is vt descenderet ex equo inclamauit.* ex quo loco clarum, animaduersionem verbis fieri solitam & clamore. Plinius in Panegyrico, *Vtriusque adhuc oculis paullo antè dimissi fasces oberrabant: vtriusque sollemnis ille lictorum & prænuncius clamor auribus insederat; cùm rursus curulis, rursúsque purpura,* &c. Comprehendebat hoc verbo, opinor, quidquid honoris venienti magistratui exhiberi sollemne esset. vt Assurgere: Caput aperire: Equo aut curru descendere: Ferrum ponere, & si quid tale. Tangit quædam ex istis coniunctim Seneca, epistola LXV. *Si Consulem,* inquit, *videro aut Prætorem, omnia quibus honor haberi solet faciam: equo desiliam, caput aperiam,*

Animaduersio, quid.

Assurgendum erat magistratui.

semita

semita cedam. ego, lucis caussa, dicam de singulis separatim. Quòd assurgerent; Suetonius docet in Iulio, cap. LXXVIII. *Triumphanti & subsellia Tribunicia prateruehenti sibi, vnum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse adeò indignatus est; vt proclamauerit, Repete ergo à me remp. Tribunus.* Moris enim vt non solùm priuati assurgerent, sed etiam minor magistratus maiori. Sic in Dione lego lib. XXXVI. ab Acilio Consule sellam Luculli Prætoris confringi iussam: quoniam prætereunti sibi non adsurrexerat. At ille facetè alteram loris intentam reposuit: exprobrans consuli suspectam libertatem. Quòd caput aperirent; præter Senecam, Plutarchus testis in Pompeio. cui venienti ait Sullam solitum assurgere, & aperire caput. videlicet quasi Imperatori. Et ad hanc historiam pertinuit Sallustij Fragmentum illud, *Quibus de caussis Sullam in victoria Dictatorem, equo descendere sibi vni, assurgere de sella, caput aperire solitum.* Loquitur enim ipse Pompeius. Quæri potest, quomodo caput aperuerint, si vulgò Romani erant capite intecto? Nam pileum sanè aut petasum ritu nostro non ferebant. Ea de re scribam plenè alio loco: aut potius iam scripsi. Nam Saturnalibus meis exactus decimus mensis: nec aliud lucem eorum moratur, quàm tenebræ & nimbus huius belli. Quòd equo descenderent; clarum ex Liuij, Valerij, Plutarchi historia de Q. Fabio. Etiam ex Dione; apud quem lib. XXXVI. Pompeius descendere sibi equo Tigranem regem iussit per lictorē. Quod miremur; auctor idem Dio, Seruilio Isaurico cùm fortè obuius quidam equo non descendisset; re delata ad iudi-

Caput aperiendum.

Romani sine petaso aut pileo.

Equo descendendum.

iudices, caussam satis idoneam visam hominis eius damnandi. Ea pertinacia erat prisci moris. Appuleius graphicè prorsus expressit hûc ritum habendi honoris, lib. III. Floridorum: *Si quem conspicantur ex principalibus viris, bene consultum, bene cognitum, quamquam opidò festinant; tamen honoris eius gratia cohibent cursum, releuant* (corrupta ea vox est, & aliâs scribitur, *reuelant*: mihi non est ad manum medicina) *gradum, retardant equum, & ilicò in pedes desiliunt: fruticem quem verberãdo equo gestant, eam virgam in lauam manum transferunt. itáq. expedita manu adeunt ac salutant.* Simile fuit in curru. Festus, *Viri sedentes cum vxoribus in vehiculo descendere non cogebantur.* Quòd ferrum siue gladium ponerent, nescio an vulgo notum sit; sed eruo ex Plutarcho, de Pompeij cõgressu & Tigranis: ὡς δὲ ἦλθεν, inquit, ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηίου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν. καὶ ταῦτα μὲν οὖν Τιγράνης ἐπείθετο, καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀποδυσάμενος παρεδίδου. Item ex Xiphilino in Nerone. ad quem veniẽs Teridates rex, & iussus acinacem ponere, noluit: ἀλλ', inquit, ἥλοις αὐτὸν τῷ κολεῷ προσέπηξε, clauis eũ vaginæ adfixit. ritu non absimili ab eo qui in pleraq. Italia hodie obtinet: in cuius opida cincti non admittuntur peregrini, nisi gladio ad vaginam funiculo aliquo, dicis caussa, vincto. Inuenio eundem discingendi ritum apud Tacitum lib. XV. Annal. *Rex propriis nuntiis a Corbulone petierat, ne quam imaginem seruitij Teridates praeferret; neu ferrũ traderet, aut complexu prouincias obtinentium arceretur.* qui etiam addit de complexu: de quo, ad ipsum.

Corruptus Appuleij locus.

Curru descendendum.

Gladius ponendus.

Tacitus explicatus.

Ter-

Præitio, qualis. Tertium, Præitio. Ibant enim ante magistratum lictores, non gregatim aut confusè, non item bini ternive, vt quis suspicetur: sed singuli, & in lineam. Hoc seriò monitum volo, quia non aliter est, vt capias, quis Primus, quis Proximus lictor.

Singulatim præibant lictores. Ibant, inquam, singuli. Ex nummis Iunij Bruti: in quibus expressus hic ordo euntium lictorum. qui Nummi in volumine, quod publicauit nuper Fulvius Vrsinus amicus noster, citra controuersiam Italiæ suæ flos.

Fuluij Vrsini laus. Item ex Fabiana historia, quæ apud Valerium & Liuium. ita enim narrant, vt nisi de hoc ordine intellegi non possint. Valerij verba sunt lib. II. *Fabius à Senatu ad filium Consulem, Suessam missus, postquam animaduertit eum ad officium suum extra opidum processisse: indignatus quod ex lictoribus vndecim nemo se equo descendere iussisset, plenus iræ sedere perseuerauit. Quod postquam filius animaduertit, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit.*

E Liuio glossema sublatum. Liuij sunt lib. XXIIII. *Cùm obuiam filius progrederetur; lictorésque verecundia maiestatis eius taciti anteirent, [non summouentes patrem:] præter vndecim fasces equo præuectus senex*, &c. Verba, quæ adduxi Liuij bono. corrupta enim, & circumcidam in iis latens vlcus. Hæc, *non summouentes patrem*, occultum, sed ineptum glossema sunt; tollenda, inducenda. Liber optimus mihi auctor; & res ipsa. Attende enim cor glossographi. Liuius ait lictores tacitos anteisse; ille addit, non submotum ab iis patrem. Quid? submotionis res hic erat? Accedere pater filium debebat, vt legatus populi Romani. Is ergo submouendus à conspectu fuit? aut id postulabat filius? Falsum. prorsus non intellexit baburrus

burrus ille vim submouendi, aut Liuij mentem. Taciti anteibant lictores, & passi patrem propius accedere vehentem in equo. In eo peccarũt: animaduertere debuerãt, & clamare, Descende. Ex hoc igitur ordine facilè eruo, quis Primus, quis Proximus lictor. Primus; is qui anteibat & quasi ducebat agmen: Proximus, qui claudebat, & proximè aberat à magistratu. vnde etiam nomen. Ita intelliges priscum morem, qui apud Valerium lib. I. *Maxima diligentia maiores hunc morem retinuerũt, ne quis se inter Consulem & Proximum lictorem, quamuis officij caussa vnà progrederetur, interponeret.* Conniuere visa in hac re Turnebi diuina mens, dum adseuerat Proximum lictorem eundem esse cum Primo. Apage. nec terram nec cælum tangit ea sententia. Primus lictor, ab ordine euntium, vt dixi, non à dignitate: cuius proprium munus, submouere. primus enim incurrebat in turbam. Cicero ad Q. Fratrem, *His rebus nuper C. Octauius iucundissimus fuit, apud quem Primus lictor quieuit, tacuit accensus.* Proximus, inter XII. postremus. cuius erat mandata à magistratu aut litteras accipere, & præstare ea quæ operæ familiarioris. Hic dignissimus, & quasi caput inter lictores: & haud dubiè is, qui alio nomine Summus lictor. Glossæ veteres, *Summus lictor, ἀρχιραβδοῦχος.* Mentio Proximi, apud Sallustium: *Hiempsal in opido Thumida fortè eius domo vtebatur, qui Proximus lictor Iugurthæ, carus acceptúsque ei semper fuerat.* Apud Ciceronem, *Denique Proximus lictor, de quo sæpe iam dico, Sextius.* Vidimus & lapidem,

Quis Primus lictor. Quis Proximus.

Maximi Turnebi aberratio.

Primi lictoris propria submotio.

Occultior Ciceronis intellectus.

Sũmus lictor.

M. VA-

M. VALERIVS
ACHILLEVS. LI
CTOR. PROXIMVS
LAVRENS. LAVINAS.

Dixi munera lictorum: addam insignia, & quæ cum insignibus munia coniuncta. Insignia eorum,

Lictorij fasces. Fasces & Virgæ. Fasces appellamus, bacillos aliquot teretes loro colligatos in modum fascis. quorum exemplar frequens in lapidibus & nummis.

Ex vlmo, aut betulla, si fortè. Eos bacillos ex vlmo fuisse antiquitùs, docere videntur comœdiæ Plauti, non vno loco. Plinius tamẽ Betullam arborẽ terribilem ait magistratuum virgis: & nescio vniuersè id accipiendum, an ex verbis eius, de Gallia tantùm. Italiæ sanè communior vlmus.

Origo fascium. Fascium inuentum Vetuloniæ Etruriæ vrbi adscribit Silius:

Mæoniæque decus quondam Vetulonia gentis,
Bissenos prima illa dedit præcedere fasces,
Et iunxit totidem, tacito terrore, secures.

Secures ademptæ fascibus. Inde traducti Romam. Et fasces quidem hæserunt Romæ, non secures. P. enim Valerius non falsò Poplicola dictus, inuidiæ Consulum minuendæ, primus dempsit fascibus secures. quasi ne nimius ille terror delibaret aliquid de populari libertate.

Tantum prælatæ extra vrbem. Ex eo tempore exsules vrbe Roma secures: ius tantùm suum in bello tenuerunt, & extra vrbem. Clarè Dionysius lib. IV. Βεβαίαν τε πίστιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοὺς δημοτικοὺς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις. καὶ κατεστήσατο τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ ταῖς ῥάβδοις κοσμεῖσθαι μόναις. Liuius lib. XXIIII. *Lictores ad eum*

acce-

accedere Conſul iuſſit. & quia in vrbem non inierat, protinus in campum (Martium intellegit) *profectus: admonuit cum ſecuribus ſibi faſces preferri.* Vbi ſatis clarè eum morem agnoſcit Liuius; libro tamen ſecundo, vbi opportunè id poterat, verbo de eo admonere oblitus. Mirum ergo Appianum ſcribere lib. 1. bellor. ciuilium, Octauium in ſella curuli ſediſſe, prætexta indutum, faſcibus & ſecuribus, quaſi Conſulem, cinctum. & id narrat eueniſſe Romæ: ἐπί τε, inquit, τοῦ θρόνου προυκάθητο τὴν τῆς ἀρχῆς ἐσθῆτα ἐπικείμενος, ῥάβδων καὶ πελέκεων ὡς ὑπάτῳ περικειμένων. Ipſe Octauius hoc peccauerit contra priſcum morem, in tumultu ciuili; an per neglegentiam ſuam ita narrauerit ſcriptor Græcus, non dicam. Mos quidem non ambiguus eſt, vt quem Dionyſius adfirmet perſeueraſſe ad ſuam ætatem. Excipio tamen ab hoc more Dictatorem, quotiens ſine prouocatione creatus. Illi enim prælatæ ſecures etiam in vrbe. Auctor Dionyſius lib. 1 v. & Liuius lib. 11. Faſces igitur iſtos ante magiſtratum ferebant lictores. erectóſne, an in humeris inclinatos? Cenſeam in humeris, ſuaſus à Nummo Bruti in quo ea ſpecie cernuntur. aliâs, nō valde id mihi clarum, & fieri poteſt vt etiam ſurrectos. Sed in ea geſtatione mos, vt ſi per viam maiori alicui magiſtratui occurrerent, ſtatim ſubmitterent faſces, &, honoris habendi cauſſa, inclinarent. Ortus mos, vt videtur, ab eodem Valerio, qui primus ſummiſſis faſcibus in concionem aſcendit. *Gratum id multitudini ſpectaculum fuit* (ait Liuius) *ſummiſſa ſibi eſſe imperij inſignia confeſſionémque factam, populi, quam Conſulis, maieſtatem vímque maiorem eſſe.* Summiſſis

Liuius explicatus.

Appiani parū cauta ſcriptio

Dictatori ſoli ius in vrbe ſumendi ſecures.

Modus ferendi faſces.

Mos ſubmittendi faſces.

missis fascibus, id est, in terram depressis & ante pedes quodammodo deiectis. Errant qui in Liuio interpretantur fasces depositos, & abire iussos lictores. Plutarchus signanter scripsit, ἀυτὰς τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. id est, submisit inclinauítque. Dionysius amplius aliquid addit ad hunc morem: solitum videlicet in eiusmodi occursu (si fortè extra vrbem vsu venisset) vt minor magistratus deponeret etiam secures. Verba eius lib. VIII. de Marcio Coriolano: Ἐκέλευσεν τοῖς ὑπηρέταις ἀποθέσθαι τοὺς πελέκεις, καὶ τὰς ῥάβδους καταστεῖλαι. τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ ποιεῖν ῥωμαίοις, ὅταν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τὰς ἐλάττους ἔχοντες. Nec terra solùm, sed mari seruata hæc submissio. Vnicum ad hanc rem locum Appiani inuenio lib. V. Ciuilium. vbi Antonij & Domitij Aënobarbi prætoriæ naues casu sibi obuiæ: Πλησίον τε ἦσαν ἀλλήλων ἤδη, καὶ αἱ ναυαρχίδες ἐκ τῶν σημείων ἐφαίνοντο, καὶ ἀλλήλαις προσέπλεον, καὶ τῶν ῥαβδούχων ὁ ἡγούμενος Ἀντωνίῳ κατὰ τὴν πρῷραν ὥσπερ ἔθος ἐστὶν ἑστὼς, ὡς ὑπηκόοις ἢ ἐλάσσοσιν ἀνδράσιν ὑπαντῶσι, προσέταξε καθελεῖν τὸ σημεῖον, οἱ δὲ καθῄρουν τε, καὶ τὴν ναῦν ἐς τὰ πλάγια τῆς Ἀντωνίου νεὼς περιέστρεφον. Vbi mos duplex. quòd signum prætoriæ nauis deponerent: & quòd lictores, ad speciem imperij, soliti stare in prora nauis. Ab hoc ritu natum prouerbium, Submittere fasces: id est, cedere, & fateri se minorem, vsurpatum præter alios Ciceroni in Bruto. Addere hic aliquid de diuisione fascium poteram instituta à Iunio Bruto: sed res non obscura; & pete, si voles, ab Agellio lib. II. Suetonio in Iulio, cap. XX. Liuio, lib. III. de X. viris.

Et deponendi secures.

Idem ritus in nauibus.

Virgæ lictorũ. Alterum insigne lictorum, Virgæ. Nam præter

fasces, videtur manu gestasse virgam, duplici vsui: & ad submouendum, & ad ianuam tangendam. De virga lictorum in submotione, Martialis, Aptæ ad submouendum.

——nec superba clamosi
Lictoris abiget virga basiatorem.

Et Plauto digna prologus, non Plauti;

Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat; neu lictor verbum aut virgæ mutiant. Et ad tangendas fores.

In ianua percutienda, Martialis,

Bis senos iubet en redire fasces
Nato Consule: nobilique virga
Vatis Castalij domum sonare.

Nam quotiens magistratus suam aut alienam domum intraturus erat; lictor præcedens, virga fores percutiebat, quasi ad significandum eius aduentũ. Liuius libro VI. *Forte ita accidit, vt in Ser. Sulpicij Tribuni militum domo, sorores Fabiæ cum inter se, vt fit, sermonibus tererent tempus: lictor Sulpicij, cum is de foro se domum reciperet, forem vt mos est virga percuteret. cum ad id moris eius insueta expauisset minor Fabia, risui sorori fuit.* Plinius lib. VII. *Cn. Pompeius, confecto Mithradatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit.* Statius de Nuptiis Stellæ, Mos ille diffusius explicatus.

——dum feruent agmine postes
Atriáque, & multa pulsantur limina virga.

Et sanè eius moris reliquum vestigium hodie in aulis magnatium: in quibus fores, per singulos ciborum missus, ab Oeconomo, tereti baculo feriri satis notum est. Tale quid hæc virga. Ideò in Glossis scriptum, *Virgarius*, ῥαβδοῦχος. Cum fascibus cõfundi eam mihi non placet, nec ratio est. distin- Virgarius, pro lictore.

Aliud virgam, aliud esse fasces.

guit sanè Appianus I. Ciuilium, in seditione Gracchana, ῥάβδους καὶ ξύλα τὰ ἐν χερσὶ τῶν ὑπηρετῶν ἁρπάσαντες, &c. ait, fasces & virgas. Cicero etiam has ipsas virgas nominare videtur Bacillos, lib. XI. ad

Bacilli, idem quod virgæ.

Atticum: *Propius accedere, vt suades, quomodo sine lictoribus possum, quos populus dedit? qui mihi incolumi adimi non possunt. quos ego paullisper modò cum bacillis in turbam conieci, ad Oppium accedens, ne*

Manutij non vera opinio.

quis impetus militum fieret. Nam quòd vir doctus ibi fasces intellegẽdos dicit: de summo pectore id dicit, & parum conspectè. Verior sententia: quia fasces illi laureati nimium incurrebant in oculos, & ad vitãdam inuidiam in depressa fortuna; ideò, ait Cicero, remotis iis accessi, retinui solas virgas. Casum quem Cicero metuebat, euênit Cæcinæ Consuli apud Tacitum lib. III. Historiar. & seditio militaris excitata, solùm propter cõspectos in partibus iam victis fasces. *Sed vbi Cæcina*, ait, *prætexta & lictoribus insignis, dimota turba, consul incessit: exarsere victores.* & quæ sequuntur. Seneca easdem virgas nominat, libro I. de Tranquillit.

Senecæ corruptus, & correctus locus.

cap. I. *Placet vim præceptorum sequi, & in mediam ire remp. placet honores fascésque non purpura aut aureis virgis adductum capessere, sed vt amicis propinquísque & omnibus ciuibus paratior vtiliórque sim.* Vbi mendo manifesto scriptum, *aureis.* Nam aureas eiusmodi virgas fuisse, nemo dixit, scripsit, pinxit. Assentior libris aliquot qui legunt eiecta ea voce, *aut virgis adductum.* Poterat etiam scribi littera addita, *laureis virgis*: vt neget Seneca magistratum cupiendum aut capiendum, per ambitionem & desiderio triumphi. Nam in triumpho laurus

laurus in fascibus; ac laureæ virgæ in manibus militum & triumphantis. Nec Romæ solùm in vsu hæ virgæ, sed etiam in coloniis & municipiis, etsi vsu paullo diuerso. Nam Duumuiris, Ædilibus Quinquennalibus, Sexuiris, (qui magistratus colonici & municipales) lictores præibant non cum fascibus, sed cum nudis virgis aut bacillis. Appuleius lib. 1. Milesiarum, *Nam & lixas & virgas, & habitum prorsus magistratui conuenientem in te video. Annonam curamus, ait: & Aedilem gerimus.* Ædilem intellegit in Thessaliæ Hypata Quinquẽnalem. Cicero in Rullum, *Nam primum cùm ceteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi se Prætores appellari volebant. Deinde anteibant lictores non cum bacillis, sed vt hic Prætoribus anteeunt cum fascibus duobus.* Ecce bacilli præferri Duumuiris soliti loco fascium. qui ritus ne nunc quidem exoleuit in colonia Agrippinensi; vbi lixæ, qui maiores Consules comitantur, oblongum teretem baculum gestant, insigne magistratus. At Campanæ superbiæ fuit, quòd illi fasces sumerent: vt apud Petronium pariter vanus ille Trimalcio, quoniam Sexuir Augustalis, fasces poni sibi iussit, & quidem cum securibus. Ideò adolescens qui spectabat, *Et quod præcipuè miratus sum*, inquit, *in postibus triclinij fasces erant cum securibus fixi: quorum vnam partem* (legendum, *imam partem*) *quasi embolum nauis æneum finiebat, in quo erat scriptum*, C. POMPEIO. TRIMALCIONI. VI. VIRO AVGVSTALI. Cur id præcipuè miratus? quia insolens scilicet, & præter omnem morem.

Virgæ siue bacilli præferebantur magistratibus coloniis Ædilib. Quinquennalibus.

Item Duumuiris.

Item Sexuiris.

Petronius correctus.

Dixi de lictoribus quæ sciui: addendum aliquid

Quot lictores, & quibus magistratibus. Dictatori XXIIII.

de numero, & quot fuerint cuique magistratui. Dictatori tribuunt vulgò XXIIII. & is numerus apud Dionem, initio libri LIIII. scilicet quia duplex in eo imperium, ideò & insignia Consulis vtriusque. Appianns lib. I. ciuilium bellorum, de Sulla, πελέκεις τε γὰρ ἐφέροντο, inquit, πρὸ αὐτοῦ οἷα Δικτάτωρος εἴκοσι καὶ τέσσαρες, ὅσοι καὶ τῶν πάλαι βασιλέων ἡγοῦντο. Et Plutarchus in Fabio narrat, Dictatorem eum, cum XXIIII. fascibus statim processisse in forú, vt populo vim ostenderet eius imperij. Huic tamen vulgatæ sententiæ pugnat Epitome Liuiana. in qua claris verbis scribitur, lib. LXXXIX. *Sulla Dictator factus, quod nemo quidem vmquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit.* Id si verum: ergo omnes antè Dictatores XII. tantum fascibus vsi. Ita vanus Plutarchus, qui Fabio XXIIII. tradidit: vanus Appianus, qui eum numerum proprium censuit Dictaturæ. Ego sanè hîc hæreo. nisi si delendum id totum in Epitome, *quod nemo quidem vmquam fecerat.* tamquam à scioli cuiuspiam infausta & infesta manu. Quidquid sit, ea tamen parte peccat Appianus, quòd scribat regibus lictores fuisse XXIIII. & inde exemplum traductú ad Dictatores. Peccatum largum. Liuius sanè, Dionysius, & quos ego viderim historici, cósensu tribuunt XII. lictores regibus: vel à numero auiú, inquiunt, quæ Romulo regnum portenderant; vel exemplo ab Etruscis, quorum XII. populi creato regi singuli singulos lictores dabant.

Nodus in Epitome Liuiana.

Tollendi conatus.

Appiani clarus error.

Magistro equitum, sex.

Magistro equitum lictores sex fuerút. Ideò notandum, quia Dionis vnicus locus, ex quo id haurimus, apud Latinos nulla mentio. Libro XLII. de

M. Antonio, qui Magister equitum Cæsari: *At Antonius*, inquit (vertam enim eius verba) *si vestitum eius spectares, imaginem popularis status præferebat. prætexta enim vtebatur: item si lictores. non enim plures quàm sex habebat. At si gladium spectares, quo cingebatur, & multitudinem militum qui eum comitabantur; reuera ostendebat regnum & imperium vnius.*

Consuli fuerunt XII. Prætori, sex. Tribunis & Ædilibus non Lictores, sed Viatores. Quæstori, neutri. Varronis verba vide apud Agellium lib. XIII. cap. XII. Tamen Liuius Quæstori P. Sextio disertè tribuit lictorem lib. IIII. in seditione militari: sed non, vt Quæstori. Præerat enim castris, absente Consule. Quæstori, nulli.

Legatis etiam lictores, in prouinciis. Spartianus in Seuero, qui Legatus Proconsulis Africæ: *In ea legatione*, inquit, *cùm eum quidam Leptitanus, præcedentibus fascibus, ipse plebeius amplexus esset.* Mutasse tamen aliquid videtur Alexander Seuerus, & instituisse vt milites anteirent loco lictorum. Lampridius, *Apparitores denique nullos esse passus est. Tribunis aut ducibus, nisi milites, anteire noluit. iussitq́; , vt ante Tribunum quatuor milites ambularēt, ante Ducem sex, ante Legatum decem.* Legatis, lictores.

Magistris etiam vicorū Romæ, per certos dies, lictores bini. Instituit Augustus. vide Dionem lib. LV. Magistris vicorum, bini.

Virginibus Vestalibus in publico semper vnus lictor. Instituerunt III viri, Antonius, Lepidus, Octauianus. Narrat multis verbis Dio lib. LVI. quem adi, & Plutarchum cautè lege in Numa, qui Vestalibus, vnus.

lictorem Vestalium referre videtur ad instituta Numæ. Pertinet ad Vestales Vinitij locus, qui apud Senecam Patrem legitur in Controuersia, Sacerdos prostituta: *Procedente hac lictor submoueri videbitur: huic Prætor via cedet; summum imperium Consules cedent tibi.* vbi emendo, *lictor submouere iubebitur.* Lictore etiam ad hoc exemplum vsæ Imperatorum aliquot vxores. Sed & Flaminius lictor, & Curiatus nominati Festo.

Seneca pater emendatus.

Cap. XXIIII.

Ausonianæ aliquot emendationes. Lumen, de filiis eleganter dictum. Fastus Campanus. Ausonius quando Consul.

NAVI cursus mihi nuper Brugas fuit. vrbem, & à se, & à ciuium ingeniis inter primas Europæ nobilem. Sed ea nauigatio cùm parum ex voto mihi esset, flantibus ventis aduersis; & dies complures præter opinionem coleremus in naui: ad fallendum sedentarium illud otium, Ausonium arripui, qui casu tunc præ manu. Eum percurrens hæc sublegi: exigua, & digna fortassis illo, in quo nata, mari. In Parentalib. ad Cæcilium Arborium auum suum:

Amissum flesti post trina decennia natum.
Saucius extincto lumine cassus eras.

Lumen, pro filio.

Vana lectio, à vanissimo illo correctore Lugdunensi: cui non semel os verberat Scaliger. Scriptura vetus erat, *Saucius ocleruo.* ex quo princeps ille Criticus, *Saucius ocle tuo.* Mihi tamē probabatur, *Saucius, ac læuo lumine.* Bini liberi huic Cęcilio

Arbo-

Arborio, Æmilius Magnus Arborius, & Æmilia Æonia Ausonij mater. Æmilium quia amisit, dicit eum poëta cassum lumine læuo: id est, alterum è duobus eum amisisse lumen. Honesta sanè locutio, similiter vsurpata Quinctiliano lib. VI. *Mihi filius minor quintum egressus annum, vt in malis agerem, prior alterum è duobus eruit lumen.* Nam liberi, parentum quasi oculi & lumen. Festus, *Orba est quæ patrem aut matrem, aut filios quasi lumen amisit.* De claris vrbibus, Capua:

Mox vt in occasum vitiis communibus acti
Corruerent Pœni, luxu Campania fasto.

Haud parum melior sententia, si legas, *Corruerunt, Pœni luxu, Campania fastu.* Hoc sanè ait, postquàm cõmunibus infecti vitiis Campani & Pœni perierunt; Pœni quidem luxu, Campani fastu: tunc illa potens Capua sic cecidit, vt nunc vix octaua. Hactenus enim sententia continens, & vno ductu legenda. Campana superbia, prouerbio innotuit. De Fastis suis, Fastus Campanus.

Hactenus adscripsi fastos: si fors volet, vltrà
Adijciam. si non, qui legis, adijcias.
Scire cupis qui sim? titulum qui quartus ab vno est,
Quære. leges nomen Consulis Ausonij.

Leue mendum versu tertio, sed quod momentum ad historiam habet. Scribe, *qui quartus ab imo est.* Nam Ausonius Fastos suos perduxit ad annum vrbis ∞. C. XXII. Ipse autem consul, collega Syagrio, (illo cui inscriptũ Epigramma generis sui) ∞. C. XVIII. Clarum ergo cur titulum inspici velit à fine quartum. Ausonij versus de consulatu suo correctus.

CAP. XXV.

Seruorum quæ propria olim vestes. Tunicatos primò fuisse. Sicut & rusticos Romanos in coloniis in municipiis. Plinius emendatus. Postea serui pænulati. earum pænularum color rufus. Canusinatus, quid? Cuculli, Bardocuculli. Imperatorum serui alia veste. Ij albati, vel aurati.

IN ciuium veste quid fuerit, & quæ mutatio, dixi: nunc operæ mihi est, vt eandem operam sumam in veste seruili. Tunica, communis Romæ seruorum vestis. In Plauti Amphitruone, Sosia loquitur,

Tunicæ solæ, propriæ seruorum.

Imò equidem tunicis consutis huc aduenio, nō dolis.

Seneca, De breuitate vitæ, cap. XII. *Cùm videam quàm diligenter exoletorum suorum tunicas succingant, quàm suspensi sint quomodo aper casus à coco exeat.* Et qui hac parte non differebant à seruis, etiam rusticorum in coloniis & municipiis. Cicero in Rullum de Capuanis: *Iam verò qui metus erat tunicatorum illorum? in Albana & Seplasia quæ concursatio percontantium quid Prætor edixisset?* Martialis,

Rustici Romani, tunicati.

Quos Faustine dies, qualē tibi Roma Rauennam
Abstulit? ô soles, ô tunicata quies!

Plinius lib. VII. epistolar. *Quin ergo aliquando in vrbem redis? vbi dignitas, honor, amicitia tam superiores, quàm minores. Quousque regna vis? quousque vigilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei? nusquam toga feriata? liber totos dies?* quæ ad hanc sententiam emendo, *quousque regnabis?* & statim, *quousque calcei nusquam? toga feriata?*

Plinius emendatus.

striata? Nam in municipiis, vt non togæ, sic nec calceorum vsus: quæ vestis vtraque forensis. Martialis,

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga,
Olidæue vestes murice.

Et in seruis hoc obtinuit antiquitùs. at temporibus Imperatorum qui luxus ad liberos homines, idem pertinuit ad seruos. Non tunicæ amplius meræ, sed pænulæ in vsu seruorum. Seneca lib. III. De benefic. cap. XXVIII. *Quò te pænulati isti in militum quidem non vulgarem cultū subornati, quò, inquam, te isti efferunt?* Quòd ait in militum cultum: hoc ideò, quia pænula vestis etiam militaris. Seneca De benef. lib. v. cap. XXIII. Quendam ex commilitonibus Cæsari pęnulam suam substrauisse. Ab hoc ritu lucem Martiali do, in Apophoretis, Lemmate, *Canusinæ rufæ*: Pænulæ, vestis seruorum. Item militum.

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rufis.
Et placet hic pueris militibúsque color.

Pueros ecce coniungit & milites, quia vtrique in pænulis rufis. Lana ad pænulas istas rufas laudatissima Canusij. Plinius, *Apulæ lanæ breues villo, nec nisi pænulis vtiles. circa Tarentum Canusiúmque summam nobilitatem habent.* Ideò Canusati ἁπλῶς, serui nominati, qui pęnulas indutui haberēt huius coloris. Martialis, Canusinatus de pænulis.

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Suetonius in Nerone, cap. XXX. *Numquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus.* Sed & in Galliis arbor quædam ad tingendas has vestes. Plinius lib. XVI. cap. XVIII. *Item vacinia, Italiæ in au-*

in aucupiis sata: Galliæ verò etiam purpurea, tingendi caussa ad seruitiorum vestes. Hæc in elegantioribus

Cuculli, viliũ seruorum.

seruis: at vilioribus, per illam ætatem, frequens vsus cuculli. Martialis,

Pullo Mæuius alget in cucullo.

Lampridius in Elagabalo, *Tectus cucullione mulionico, ne agnosceretur.* Capitolinus in Vero, *In tantum vitiorum Caianorum & Neronianorum fuisse æmulum, vt vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria; obtecto capite cucullione vulgari viatorio.* Nec

Et Bardocuculli.

dissimile, quod Bardocucullum Martialis appellat,

Galliã Santonico vestit te bardocucullo.

Cercopithecorum pænula nuper erat. & alibi,

Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Obtinuerunt hæc in priuatorum hominum seruis.

Imperatorum serui, discreti veste.

Imperatorij ministri veste videntur fuisse à vulgo secreta: aut certè colore vestis. Nam viles seruorum, omnes pulli: Martialis,

Lana quidem tristis, sed tonsis apta ministris:
Quales non primo de grege mensa vocat.

Ij albati.

Honestiores, vt dixi, rutili aut rufi: Cæsariani verò, albi. qui color proprius libertatis, & ideò dignissimus. Suetonius in Domitiano, *Generum fratris indignè ferens & ipsum albatos ministros habere, proclamauit,* οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. interpretor non in togis albis, sed tunicis aut pænulis. Nam togam permissam seruis quî credam? In tunicis potius albis; sicut Ædiles Quinquennales apud Iuuenalem, vt inter tunicatos aliqua nota eminerent, albati erant:

Sufficiunt tunicæ summis Aedilibus albæ.

inquit. Moderatior Domitiano Aurelianus, qui, vt Vo-

vt Vopiscus ait, *Cursores eo habitu quo ipse habebat, Senatoribus concessit.* eo habitu, id est, albatos. Sed & auratę vestes fuisse videntur Imperatoriis seruis. Etiam aurati. Lampridius in Alexandro, *Auratam vestem ministrorum nullus vel in publico conuiuio habuit.* Atque ita intellego quod Seneca scribit de Tranq. vitæ, cap. 1. *Cùm bene ista placuerunt, præstringit animũ apparatus alicuius pædagij, diligentius quàm iam intra priuatum larem vestita & auro culta mancipia.* Et fortasse in chlamydibus hoc aurum. Chlamydes sanè seruis aulicis fuisse, clarum ex Lampridij Alexandro, vbi Constantinum Imp. adfatur: *Et tu seruos eò loci habes, vt nec chlamyde vti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris.* Chlamydes seruorum.

CAP. XXVI.

Glossemata aliquot non parua rei è Seneca sublata.

ANNÆVS Seneca frequenter mihi in manibus est: vt ego sentio, non sine fructu. Siue enim doctrinam quæro; multa inuenio in ritibus priscis recondita: siue sapientiam; deus bone, quid ad mores & ad vitam, scriptum vmquam præclarius? Qualis ille, & quàm Romanus, vbique animus? quæ tela aduersum casus subministrat, & ipsam mortem? quomodo vitia eripit, inserit virtutes? Fatendum est. in cacumine Olympi montis constitutus mihi videor cùm illũ lego: supra ventos & procellas, supra omnes res humanas. Eo libentior hoc caput vtilissimo scriptori dabo: & vitia illi minuam, qui sæpe mihi, parens philosophiæ Romanæ. Consolatione ad Polybium, in extremo, Senecæ laudatio.

Hæc

Hæc vtcumque potui longo iam ſitu obſoleto & hebetato animo compoſui: quæ ſi aut parum reſpondere ingenio tuo, aut parum mederi dolori videbuntur, cogita quàm non facilè Latina verba ei homini ſuccurrant, quem Barbarorum inconditus grauiſque fremitus circumſonat.

Gloſſema pudendum. Vt Seneca hæc ſcripſerit? verbis tam humilibus, tam ineptis? numquam factum. Quidquid adduxi merum additamentum eſt, ab Ixione aliquo librorum & Ægiſtho. A fine enim huius libri clarè aliquid deeſt. id conatus fuit reſarcire ſuis verbis ſectarius iſte veruex. At vide etiam cor ouiculæ? negat Senecę vltrà ſuccurrere verba Latina: credo, quia ſimile alibi legerat in Ouidij ſcriptis. Conſidera quæſo, lector: &, ſi Heraclitus es, ride. In libello ad Gallionem De remediis fortuitorum, initio,

Licet cunctorum poëtarum carmina gremiũ tuum ſemper illuſtrent, aliquando deliberans, hoc tibi opuſculum pro accidentibus caſibus dirigere curaui, quod non præſentes, ſed poſteri narrabunt. Vnde ergo primum incipimus? Si tibi videtur à morte. Ab vltimo, inquis, imò à maximo.

Ἀτελὴς ille prior liber fuit, ἀκέφαλος iſte. Sed quomodo explerunt, di boni? Non pannum in purpura, vt ait ille, magis conſpicuum ſit, quàm hic ad Senecam adtextus. Sententia tota ridicula: verba, maculantia, barbara, ſpurca. Et non vidit hoc Eraſmus, aut Pincianus? digni mehercule illi ipſi cenſores cenſoria nota. Viliſſimæ pecudis gloſſema eſt, totum illud quod ſcripſi, ad hæc vſque verba, *Vnde ergo primum*. Reliqua Senecæ eſſe

Iterum gloſſema.

clarum

clarum ex acumine ipso. De diuina prouidentia, cap. III.

Quanto magis huic inuidendum est, quàm illis quibus gemma ministratur, quibus exoletus omnia pati doctus [exectæ virilitatis aut dubiæ] suspensam auro niuem diluit?

Simile, nisi fallor, gloſſema ad vocē Exoleti. ideò delendum. De Tranquillitate lib. 1. cap. 1. Tertium.

Placet cibus, quem nec parēt familiæ, nec spectent, [non ante multos paratus dies, nec multorum manibus ministratus,] sed parabilis facilisque, nihil habens accersiti pretiosiue.

Ea quæ cōclusi lineis, nihil ambigo quin interpretamentum sint ad ea verba paullo breuius & concinnius dicta, *quem nec parent familiæ, nec spectent.* Epistola XCVI. Quartum.

Petis à me vt quod in diem suum dixeram debere differri, repræsentem, & scribam tibi.

Scribe, *quod in diem dixeram debere, repræsentem.* reliqua sunt à mala manu. In diem debere, & Repræsentare aduersa sunt: ea metaphora à re pecuniaria Seneca lusit. De benefic. lib. VII. cap. XXI. Quintum.

Pythagoricus quidam emerat à sutore phæcasia, [rem magnam,] non præsentibus nummis. Post aliquot dies venit ad tabernam redditurus, & cùm diu clausam pulsaret, fuit qui diceret, Quid perdis operam? sutor ille quem quæris elatus, combustus est.

Phæcasia, inquit, rem magnam. Quare rem magnam? nos scimus ita appellari Græcanicos calceos; & pretium eorùm non plus tribus denariis, vt statim addit. Dico ego gloſſema esse imperiti alicu- Sextum.

alicuius Macci, ad Phæcassia vocem. quam ille non magis intellexit quàm Milphio Pœnulum Plauti. Pleraque ex istis probasse olim me scio M. Antonio Del-rio, (eum honoris & amoris caussa nomino) clarissimo viro, & non ad hoc sæculum amico: cuius fides certa mihi fuit, rebus incertis.

CAP. XXVII.

Error communis in historia & Fastis de censu & lustro. Plutarchi peccatum, & eius caussa. Epitome Liuiana corrupta ostensa.

ADVERSVM Plutarchum mihi, optimum aliâs & sanctissimum scriptorem, hoc caput conceptum est: vel potiùs aduersum vanam opinionem, quæ ab illo capite in libros manauit & in vulgus. Eam tollam, argumentis ita certis:

Vt contra quisquis sentiat, nil sentiat.

Creditur Iulius Cæsar, victa Africa, censum instituisse; & in eo repperisse ciuium non plus centum quinquaginta millia. cùm tamen ante bellum ciuile, censa essent millia trecenta viginti. Plutarchus claris verbis: μετὰ δὲ τὰς θέας γινομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν προτέρων δυοῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων, ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ τοσοῦτον ἀπανήλωσε τοῦ δήμου μέρος. id est, *Post spectacula verò, censu acto, pro trecentis viginti millibus ciuium, quot prius fuerant, cens[illegible]nt in vniuersum centum quinquaginta millia. Tantam intulit bellum ciuile cladem, & tantam absumpsit populi partem.* Et Epitome Liuiana, *Censum egit, quo censa sunt ciuium capita centum quinquaginta millia.*

Ad stipulatores Plutarchi.

Hos

Hos duces sequuntur Fastorũ hodie scriptores Sigonius & Onufrius Panuinus. Multi, vt video, in partibus: tamẽ aduersum eas omnes copias, veteres & nouas, confligam ego solus. Primum an censum vllum legitimum egerit Cæsar, dubito: (non monuit id Suetonius, aut Dio:) non condidit certè lustrum. Si non lustrum, ergo nec numerum vniuersum ciuium in tabulas rettulit, & in acta. Non enim id solet, nisi condito lustro. Vide omnes Liuij libros, integros & decurtatos: sollemnis vbique hæc narratio, *Lustrum conditum; quo censa tot millia ciuium.* Quòd non condiderit lustrum; testis mihi extra suspicionem omnem & calumniam lapis, in quo Breuiarium Augusti. Ibi sic de se Augustus: IN. CONSVLATV. SEXTO. CENSVM. POPVLI. COLLEGA. M. AGRIPPA. EGI. LVSTRVM. POST. ANNVM. ALTERVM. ET. QVADRAGESIMVM. FECI. LEGI. QVO. LVSTRO. CIVIVM. ROMANORVM. CENSITA. SVNT. CAPITA. QVADRAGIENS. CENTVM. MILLIA. ET. SEXAGINTA. TRIA. O thesaurum repertum, non lapidem! Ecce, ait disertè Augustus XLII. annos elapsos, ante illud suum, sine vllo lustro. Quomodo ergo Cæsar condiderit lustrum, vix sedecim antè annis? Discite amplius vos Fastorum scriptores. nullum lustrum Romæ conditum à L. Gellio & Cn. Lentulo Censoribus, ad hoc Augusteum. ita corruunt omnia illa vestra imaginaria lustra, quæ ex solis numeris Censorini corruptis, inseruistis. Sedeamus enim ad calculos. Augusti ille census incidit in annum vrbis DCCXXVI.

Cæsarem non egisse censum.

Quot anni inter postremũ liberæ reip. lustrum, & primum Augusteum.

Vide Onufriũ impeditè disserentem, in Comment. ad Fastos A. V. DCIIII.

At Cn. Lentulus & L. Gellius, censores fuerunt anno vrbis DCLXXXIIII. Vide quàm conueniat ratio: iustum interuallum est annorum XL. duorũ. Tamen esto. lustrum & censum condiderit Cæsar: in re & in numero quàm fœdus Plutarchi error? Ait tantùm censa C.L. millia ciuium, cùm ante bellum ciuile censerentur trecenta millia XX. Dupliciter peccat. primùm in numero, qui ante bellũ ciuile. Trecenta, ait, XX. millia. quomodo potest? Ego reperio iam ab annis vigintiquinque ante bellum ciuile, censa Romæ quadringenta quinquaginta millia ciuium, Lentulo & Gellio Censoribus. Is numerus, qua clade, tam subitò imminutus? præsertim florentissimis populi R. rebus? Vide omnia lustra. adiectum semper aliquid ad numerum reperies, non detractum. Imò vetus codex Epitomes Liuianæ, lustro illo quod modò dixi, præfert non quadringenta millia L. sed nongenta L. Nec vlla hyperbole est, aut error. Auctus enim immaniter numerus ciuiũ, populis aliquot Italicis, paullo antè ciuitate donatis. At ante donationem eam, vt anno DCXXXIX. reperio circiter ad quadringenta millia censa: quid ergo mirum, si nunc tanto amplius? Errat etiam in numero, qui post bellum. & cui sano persuadebit, tantùm superfuisse C. L. millia ciuium? Attriuit multos bellum ciuile, fateor: num plures quàm bellum Punicum secundum? Atqui post tot clades populi, & tot infeliciter pugnatas pugnas, censa sunt tamen C. XXVII. millia. vide Fastos. Denique quid tergiuersor? & cur non venio ad decretorium stylum? Hîc, ecce, omnis fons erroris. Iulius Cæsar cùm publicè & priua-

Errat in numero Plutarchus.

Epitome Liuiana correcta.

priuatim turbata omnia repperisset per bellum ciuile: non Censuram, sed imaginem quandam eius sumpsit, ad sistendos & vinciendos labentes mores Præfectus morum dici voluit, & fuit. Eo iure non censum instituit, non, inquam, sollemne illud opus: sed recensum. id est, examen & inquisitionem in eos qui iure aut iniuria vtebantur publico frumento Repperit in confusione illa rerum, numerum creuisse ad trecenta x x. millia: cecidit, & reduxit ad sola centum quinquaginta. Suetonius clarè cap. x L I. *Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium è publico frumentum, ad centum quinquaginta retraxit.* Similia prorsus istis, Dio lib. x L I I I. cuius verba posui suprà, & nunc non repeto. Hic omnis ille census, quem egit Cæsar: hic numerus. non ciuium omnium (nihil vanius:) sed tenuis tantùm & egenæ plebis, quæ è publico alebatur, & quam ideò hirudinem ærarij Cicero alibi dixit. At scriptori Græco, qui conniuentibus oculis ista legerat, obiectus error: & nata popularis illa sententia, ad inuidiam ciuilium bellorum. Simile in Epitome factum: in quam confidens quispiam nebulo intrusit illa verba de censu: à Liuio quidem, non scripta, non picta. Reipsa quàm grandis numerus ciuium illa ætate fuerit: facilè coniicimus vel ex censibus Augusti; qui omnes vltra quadragies centena millia. vt ex lapide illo clarum, quem publicauit amicus noster A. Schottus, suggerente Augerio Busbequio legato olim Byzantino.

Cæsar, nô Censor, sed Præf. morum.

Recensus eius, non legitimus census.

Vnde obiectus error Plutarcho.

CAP. XXVIII.

Mos histrionius in baculis, quos manu tenebant. Suetonio data lux; Appuleio, & Ausonio. Correctus semel atque iterum Suetonius.

IN Suetonij Nerone videor obseruare morem veterem, cui, meo animo, interpretes non faciunt claram satis lucẽ. Faciam ego. Cap. XXIIII. *Atque etiam in quodam Tragico actu, cùm elapsum baculum citò resumpsisset; pauidus & metuens ne ob delictum certamine amoueretur, non aliter confirmatus est, quàm adiurante hypocrita non animaduersum id inter exsultationes succlamationésque populi.*

Baculi in manu histrionum quales. Baculum intellegi volunt lauri ramum, quem vates & actores inter canendum manu tenebãt: vnde ῥαβδῳδοὶ & στιχῳδοὶ dicti Græcis. Et quin tale aliquid apud priscos Græcos fuerit, non eo negatum: paullo aliter tamen mos scenæ fuit, quem tangit Romànus scriptor. Eum intellegere videor ex solius Plutarchi verbis, libello περὶ παίδων ἀγωγῆς: quæ

Plutarchi notandus locus. sic concepta: οἱ δ' ἁρμάτειοι τρόχοι πόνῳ καμφθέντες, οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο, τὴν ἐξ ἀρχῆς δύναιντο ἂν λαβεῖν εὐθυωρίαν. τάς γε μὴν καμπύλας τῶν ὑποκριτῶν βακτηρίας ἀπευθύνειν, ἀμήχανον. id est, *Rotas curruum cum labore curuatas, cùm omnia feceris, in pristinam rectitudinem non restitues: & incuruos histrionum baculos, in rectum reducere nulla vis possit.* Clarum enim ex eo, baculos aliquos inflexos fuisse, quos histriones, & præsertim saltatores, manu gestarent: siue ad concinnitatem aliquam motus, siue ad gesticulandum. Qui baculi etiam nunc in vsu eiusmodi nugis theatri

theatri apud Belgas, non sine vestigio prisci ritus. Nec è ligno solum ij baculi, sed è ferro. Disco ex Appuleij Apologia altera, in Rufinum quendam saltatorem fabularum: *Ingens indignatio animo oboritur. túne effeminatissime, tua manu cuiquam viro mortem minitaris? At qua tandem manu? Philomelæ, an Medeæ? an Clytæmnestræ? quas tamen consultas, tanta mollitia animi, tanta formido ferri est, sine cludine saltas.* Emendo, *quas tamen cùm saltas.* Vox cludinis (incorrupta modò sit) propria fuisse videtur huic mimico ferro. Ad eum morem prorsum capiendus Ausonius,

Suspectus Appuleij locus in parte emendatus.

Cluden, quid.

Ausonius explicatus.

Deceptæ felix casus se miscuit arti:
Histrio saltauit qui Capanea, ruit.
In Canace visus multo felicior, ipsa
Quòd non hic gladio viscera dissecuit.

Gladium illum saltatorium intellegit. Addam alia Suetonij, ne ventosum & inane caput. In Tiberio, cap. LII.

Filiorum neque naturalem Drusum, neque adoptiuum Germanicum patria caritate dilexit: alterius vitiis infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remissiorisque vitæ erat.

Metuo vt aliquid desit. plenior certè, & quæ vtrumque membrum complectatur, lectio erit, *alterius virtutibus, alterius vitiis infensus.* Germanicum enim oderat, propter eximias virtutes: Drusum, propter vitia. Cap. XLVII.

Correctus Suetonius.

Paucorum Senatorũ inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negauit se aliis subuenturũ, nisi Senatui iustas necessitatum caussas probassent. Quo peracto, plerosque modestia & pudore deterruit.

Scriptum fuit à Suetonio, *Quo pacto plerosque.* at linea neglegenter litteræ p indita, locum mox corrupit.

Cap. XXIX.

Conlectanea de imaginibus. Qui nobiles apud Romanos: & è quo magistratu primùm imagines, Cicero correctus. Imagines quid fuerint, correctúsque Ouidius. In atrio locari solitas, & in thecis. Mos eas aperiendi in die festo. Tituli imaginum: & emendatus Tibullus. Mos eas ferendi in funere.

DE imaginibus quidquid dignum legi, conscribam: &

Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea inducitur ratis:

sic ego Electis eiusmodi rerum, ad doctrinam veterem præibo iuuentuti.

Generis apud Romanos discrimen duplex. Alij Patricij, alij Plebeij. rursum ex vtrisque, alij Nobiles, alij Noui. Nobiles censebantur illi soli, quorum maiores magistratum ceperant, quique ius habebant imaginis ponendæ. Noui. quorum maiores vitam priuatam vixerant, & quibus imagines nullæ. Regum temporibus, & post Regifugium aliquot annis, penes solos Patricios magistratus erant: ideò & nobilitas. Postea, per contentiones Tribunicias, communicati cum plebe honores: simúlque nobilitas & imagines. Imò non rarò ex eo, plebeius quispiam, nobilis ante patricium: vt Claudij Marcelli, vt Decij, Flaminij, Lucta-

Romanis, qui nobiles.

Qui noui.

Plebeij nobiles quando cœperunt.

Luctatij, & quæ aliæ è plebe familiæ plenæ honorum. Non enim ex genere, ſed ex imaginum multitudine omnis nobilitas: & imagines ex magiſtratu. Liuius lib. I. *Ancus Marcius nobilis vna imagine Numæ*. Idem lib. XXII. *Nec finem antè belli habituros, quàm Conſulem verè plebeium, id eſt hominem nouum feciſſent. Nam plebeios nobiles iam hiſdem initiatos eſſe ſacris, & contemnere plebem cœpiſſe, poſtquam contemni deſierint à patribus.* Suetonius in Veſpaſiano, *Gens Flauia obſcura illa quidem, & ſine vllis maiorum imaginibus, ſed tamen reip. non pœnitenda.*

Ex imaginibus omnis Romana nobilitas.

Imagines, dixi, è magiſtratu. non tamen quouis, ſed curule. Quæſtura, Tribunatus, & qui alij inferiores honores, ius imaginis non dabant: dabat inter ordinarios magiſtratus prima, curulis Ædilitas. Diſco ex Ciceronis verbis, libro quinto in Verrem, vbi loquitur de ſe Ædile: *Ob earum rerum ſolicitudinem atque labores, fructus illos datos, antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriam poſteritatémque prodendam.* Scribe potius, *ius imaginis.*

Imagines, ex quo magiſtratu.

Ciceronis emendatio.

Hæ imagines non aliud fuerunt, quàm expreſſa corporis effigies humerorum tenus, è cera. Dico, humerorum tenus. non enim corporis totius erant, ſed capitis atque vultus. Plinius libro XXXV. *Expreſſi cera vultus ſingulis diſponebantur armariis.* ait diſertè, vultus. Cicero in Bruto, cui ab hac obſeruatione lux: *Ex quo, tamquam ex ore imago, exprimatur.* Addidi item, è cera. Idque adeò verum, vt vulgo eas nobilium imagi-

Imagines, non totius corporis.

E cera ſolitæ fieri.

nes poëtæ appellent Ceras. Iuuenalis,

Tota licet veteres exornent atria ceræ.

Et Ouidius; in cuius verbis prisca labes, lib. I. Amorum,

Ouidius correctus.

Nec te decipiant veteris quinquatria ceræ:
Tolle tuos tecum pauper amator auos.

quam amoueo, & lego, *veteri cincta atria cera.* Nam lena est, quæ monet puellam ne se pulchris aut nobilibus vulget; sed tantùm diuitibus & peculiatis. Imagines autem istæ in atriis. Seneca, *Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus: animus est qui facit nobilem.* Idem Consolatione ad Polybium; *Vides omnes has imagines, quæ impleuere Cæsareum atrium: nulla non harum aliquo suorum incommodo insignis est.* Ausonius,

In atriis ponebantur.

Hos ille Serum veste contexi iubet,
Hos cælat argento graui:
Ceris inurens ianuarum limina,
Et atriorum pægmata.

Ideò bene monui olim in hoc Ouidij versu, lib. VI. Fastorum,

Ouidius iterũ correctus.

Vidimus ornatos, ærata per atria, picta
Veste triumphales occubuisse senes.

legendum, *cerata per atria.* Æris in atriis nulla mentio, at frequens cerarum.

Imagines in thecis.

Collocabantur autem ordine in ligneis thecis, siue, vt Plinius appellat, armariis. Libro XXXV. *Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, vt essent imagines quæ comitarentur gentilicia funera.* Ausonius in versibus quæ suprà, pægmata [illegible] dicere. Eæ thecæ diebus festis aut lætioribus tantùm aperiebantur; aliâs, vt videtur, clausæ.

Vopi-

Vopiscus in Floriano, *Tantùm illud dico, Senatores omnes ea lætitia esse elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderent, imagines frequentes aperirent, albati sederent, conuiuia sumptuosiora præberent.* Apud Senecam patrem Triarius, libro VII. contr. VI. *Indicit diem festum, aperiri iubet maiorum imagines, cùm maximè tegendæ sunt.* Et hoc est quod Polybius lib. VI. scribit, has imagines publicis sacrificiis proferri, & magnificè ornari. Cui curæ haud dubiè olim præfectus Atriensis.

His imaginibus subscripti Tituli, siue indices honorum, & rerum in magistratu quoque gestarũ. Plinius, *Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum.* Tibullus, **Titulus, siue Index imaginis.**

Non tua maiorum contenta est gloria fama,

Nec quæris quid quaque index sub imagine dicat.

Ita emenda. Nam intellegit hunc indicem, quem Liuius ferè Titulum appellat, & sæpe queritur ab eo corruptam historiæ fidem. Vt lib. IIII. *Minutium apud quosdam auctores transisse à patribus ad plebem, vndecimúmque Tribunum plebis cooptatum, inuenio. sed ante omnia refellit falsum imaginis titulum paucis antè annis lege cautum, ne Tribunis collegam cooptare liceret.* Libro VIII. *Vitiatam memoriam falsis imaginum titulis reor, dum familiæ ad se quæque famam rerum gestarum honorúmque, fallente mendacio, trahunt.* Libro X. *Cuius imaginis titulo, Consulatus, censuráq. & triumphus æquo animo legetur: si pontificatum vel auguratum adieceritis, non sustinebunt legentium oculi?* Ad hunc titulum, Taciti locus pertinet, lib. XVI. *Obiectatque Cassio, quòd inter imagines maiorum, etiam* **Emendatus Tibullus.**

C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam, DVCI PARTIVM.

Imagines ad funera.

Vsus præcipuus earum imaginum vt in funere nobilium ferrentur. Propertius,

Nec mea tunc longa spatietur imagine pompa.

Cicero sæpius, & omnes scriptores. Ratio ferendi in oblongis perticis erat siue hastis, vt fercula solent triumphorum. Ideò Feretra ea dixit Silius libro x.

Non coniux, natiue aderant, non iuncta propinquo
Sanguine turba virûm: aut celsis, de more, feretris
Præcedens prisca exequias decorabat imago.

Dio Cassius adfirmare videtur, non ferri solere imagines eorum qui relati in deos: ambigo de ea sententia, & scripsi quædam libro IV. Epistolicarũ. Illud mihi certius, si quis turpi & immani crimine damnatus esset, damnari etiam & frangi eius imaginem solere, nec in exequiis ferri. Iuuenalis,

Damnatę imagines & fractę.

Frangenda miseram funestat imagine gentem.

Tacitus lib. II. *Cotta Messallinus, ne imago Libonis exequias posterorum comitaretur, censuit.*

CAP. XXX.

Spartianus, Capitolinus, Lampridius, & Vopiscus emendati: item Trebellius Pollio. Iocus hominis mimi illustratus. Coctilia, quid. Adclamatio Senatus sollemnis, Omnes. alia plura.

SCRIPTORIBVS Cæsareæ historiæ, qui redacti in vnum corpus, non sine suspicione scalpelli, lucem aliquam à me dabo, forsan & medicinam.

In Capitolini M. Antonino, in extremo,

Crimini ei datum est, quòd adulteros vxoris promouerit, Tertullum, & Vitilium, & Orfitum, & Moderatum ad varios honores: cùm Tertullum etiam prandentem cum vxore deprehenderit. De quo mimus in scena, præsente Antonino, dixit, cùm stupidus nomen adulteri vxoris à seruo quæreret, & ille diceret, Tertullus. & adhuc stupidus quæreret, respondit ille, Iam tibi dixi, Tertullus dicitur.

Iocus latet hominis mimi. Res autem sic se habet: quærebatur nomen adulteri: seruus ter repetitò dixit, Tullus, Tullus, Tullus. Iterum quærebat alter: & subdidit allusione ad hunc Tertullum, Iam dixi ter, Tullus dicitur. Ex ambigua pronunciatione facile collectu, Tertullus. Ita ergo scribe in Capitolino, *& ille diceret ter, Tullus.* & pòst, *dixi ter, Tullus dicitur.* Iocus in pronunciatione.

In Spartiani Seuero,

Vxorem tunc Martiam duxit, de qua tacuit in historia vitæ priuatæ, cui posteà in imperio statuas collocauit.

Placeret mihi, *de qua Tatius in historia.* Tatius Cyrillus eorum temporum scriptor fuit: nominat eum & imitandum sibi proponit Iulius Capitolinus, in Maximinis, sub initium. Tatius Cyrillus historicus.

Ibidem,

Opera publica præcipua eius exstant, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. Eius denique etiam ianuæ in transtiberina regione, ad portam nominis sui.

Scribo, *Eius denique etiam iani.* Iani dicti, transitiones peruiæ, quales multas Domitianus exstruxit. Iani, quid.

ſtruxit. Suetonius, Cicero, & alij. In Trebellij Pollionis Claudio,

Et hunc tamen quidam historici laudare conati ſunt, & ridiculè quidem. Nam Gallus Antipater ancillariorum, & hiſtoricorum dehoneſtamentum principium de Aureolo ſic habuit: Venimus ad Imperatorem nominis ſui.

Pater ancillariorum.

Puto eum ſcripſiſſe, *Gallus Annius, pater ancillariorum.* non ignota phraſi, vt Pater elegantiarum, & ſimilia.

In Lampridij Alexandro:

Conſules quoſcumque vel ordinarios vel ſuffectos creauit, ex Senatus ſententia nominauit, ſumptũ eorum contrahens, & nundina vetera ex ordine instituit, vel dies vel tempora.

Gloſſema deletum.

Ego nihil ambigo quin hæc, *vel dies vel tempora,* gloſſema ſint ad vocem, *Nundina*: ideò delenda. Sententia autem videtur, Alexandrum reſtituiſſe priſcum morem comitiorum de Trinundino. Ibidem,

Fecit Romæ Curatores vrbis XIIII. *ſed ex Coſſ. veros, quos audire negotia vrbana cum Præfecto vrbis iuſſit.*

Exconſulares viri.

Lego, *ſed exconſulares viros.* Sunt autem hi Curatores, qui à Sexto Rufo & Victore ponuntur in quaque regione vrbis bini, aucto ſcilicet poſteà numero. quorum munus, ſuprà, ad rem Frumentariam referebam, neſcio an rectè. In Hadriano Spartiani,

Poſt Quæſturam acta Senatus curauit, atque ad bellum Dacicum Traianum familiarius proſecutus eſt.

Scriben-

Scribendum, *Traianum in familiaribus.*

Ibidem,

Equitauit ambulauitque plurimum, armisque & pilo se semper exercuit.

Melius, *palo.* Nam intellegit exercitium, Palaria, Vegetio dictum. Iuuenalis, *Quis nescit, aut quis non vidit vulnera pali?* In M. Antonino Capitolini, Pali exercitiũ.

Tantum autem honoris magistris suis detulit, vt imagines eorum aureas in Larario haberet, ac sepulchra eorum additis hostiis & floribus semper ornaret.

Fortasse, *annuis hostiis.*

Ibidem,

In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæserunt: ipsius, velut manu, capiti Martis aptata est.

Elucescet hic mos, si leges *coronas*, & *iacientibus.* Martis statua in puluinari erat, vt solitum: in eam detractas sibi coronas Salij iaciebant. In Ælio Pertinace, Mos iaciendi coronas.

Nam pater eius tabernam coactiliariam in Liguria exercuerat.

Sudant interpretes in coactilibus istis eruẽdis. ego scribi censeam, *coctiliariam.* Coctilia videntur appellasse carbones ligneos semiustos, aptos ad ignẽ. Vt in Claudio Pollionis, *Ligni cottidiani pondo mille, si est copia; sin minus, quantum fuerit, & vbi fuerit, coctilium cottidiana batilla quatuor.* Quid Coactilia sint, scio; & legi in Glossis, *Coactiliarius,* πιλοποιός: sed non id munus exercitum patri Pertinacis, Coctilia.

tinacis, verùm aliud illud, quod dixi. Ecce Capitolinus ipse, in principio, *Aelio Pertinaci pater libertinus Aelius Successus fuit: qui filio cognomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quod pertinaciter eam rem gereret, imposuisse fatetur.*

Ibidem,

Cùm ad Senatum venisset, & cellam curiæ iussisset aperiri, neque inueniretur aditus, in templo Concordiæ resedit.

Melius, *neque inueniretur aedituus.* In Tacito Vopisci,

Hac oratione & Tacitus ipse vehemẽter est motus, & totus Senatorius ordo concussus. Statimque acclamatum est: Omnes omnes in Decium ad campum Martium, ibi comitiale tribunal ascendit.

Turnebi acumen aberrat. Locus corruptus; nec mederi potuit peritissimus Turnebus, qui legit, *Omnes illicium ad campum,* & adfert nescio quid de illicio apud Varronem: quod hîc, nihil ad Bacchum. Scribo ipse, *Statímque acclamatum est, Omnes, omnes. Inde itum ad campum.* Satis certa ea lectio: etiam mos ille acclamandi in communi consensu Senatus, Omnes.

Acclamatio Senatoria, Omnes. Suprà, in Actis Senatus, *Tacite Auguste, di te seruent. Deinde omnes interrogati prætereà, qui post Tacitum sedebat Metius Nicomachus in hæc verba disseruit.* emendo, *Deinde, Omnes. Interrogatus prætereà.* Trebellius Pollio, in Valerianis, *Quæ cùm essent sæpius dicta, addiderunt omnes, atque ita discessum est.* scribe, *addiderunt, Omnes.* Notanda igitur iuuentuti ea sollemnis & quasi legitima forma acclamandi, quam reperies etiam alibi. Hæc leuia: quis negat? at quàm leuiores illi, qui reges

sibi

ſibi videntur, in vna aut altera ſimili nota? Capita iis tota explet corrupta vna vocula aut littera? & principium cùm leges, cenſebis, munere deûm, veniſſe nouum medicum, qui crus fractum obligare poſſit Æſculapio ipſi. Iam verba, quàm nitida, quàm compoſita! quaſi teſſellæ omnes in pauimento. Quid dicam, niſi Cæcilianum illud? O triſtes ineptias! Mihi in hoc genere, duo curæ, Breuitas & Veritas: alterum ſecutum me ſcio, alterum aſſecutum. Faue, mi Lector.

FINIS.

HVNC Iuſti Lipſij laborem ſine tædio ob variam eruditionem perlegi, & ſine vlla Catholicæ fidei offenſa ſtudioſis communicari & euulgari poſſe iudico.

Waltherus vander Steeghen,
S. Theol. Licentiatus.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

N Cathe-

FINIS.

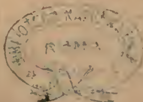
ERRATA AVT OMISSA.

Pagina 20. *lin.* 22. *scribe*, velim idem sit. *Pag.* 25. *lin.* 4. *ambigo an satis verè dixerim: potius rescribe post verba Græca*: Quod tamen videtur iterum mutatum siue à Iulio, siue potius ab Augusto: & stipendio ampliato, non data vltrà è publico vestis. Argumento, quòd in historiis non amplius mentio missæ ad exercitum vestis: & quòd apud Tacitum lib. 1. milites queruntur, *Denis in diem assibus animam & corpus æstimari: hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionum & vacationes munerum redimi.* *Pag.* 26. *lin.* 22. *scribe*, videant me. *Pag.* 29. *lin. vlt. similem vatum in Græcia morem, exprimit Suidas in πυρφόρος.*

Pag. 35. *lin.* 11. *post Senecæ verba, adde*: Et Palladius, *Vas aneum, miliario simile. id est altum & angustum.* *Lin.* 13. τοιοῦτοι. *Lin.* 21. *fine capitis, adde*: Laudat tamen Plutarchus de tuenda valetudine, & Calidæ potum lassis commotisque commendat. *Pag.* 46. *lin.* 2. *scribe*, sed floces. *Pag.* 68. *ad ea quæ de Minutia*: Fortasse sic dictus locus, vel à Minutio primo Frumentariæ rei præfecto, vel à deo Minutio, cuius ibi ara, de qua Festus. *Pag.* 91. *lin.* 7. *post Xiphilini, intersere ista*: Latinus Pacatus in Panegyrico qui Theodosio dictus, *Quid ego referam festum liberæ nobilitatis occursum? conspicuos veste niuea Senatores?*

Pag. 121. *lin.* 16. *post Asconij verba*: Tacitus lib. III. Histor. *Simul ferebatur lecticula paruus filius, velut in funebrem pompam.* *Pag.* 153. *lin.* 23. *scribe*, libro XLVIII. *Pag.* 154. *lin.* 15. *post verba Appiani, adde*: Latinus Pacatus in Panegyrico, *Tum longè populus arcebatur, nec otiosa viatoris manus, plebem verbere submouebat, vt esset secretum in publico.* *Pag.* 155. *lin.* 2. *scribe*, Vah. *Lin.* 25. *scribe*, comprehendebant. *Pag.* 179. *lin.* 9. *scribe*, recidit.

Pag. 25. *lin.* 3. *scribe*, χορηγεῖσθαι. *Pag.* 32. *lin.* 11. *post verba Græca adde*, Simile edictum Ampelij Præfecti vrbis sub Valentiniano, cuius meminit Ammianus lib. XXVIII. his verbis: *Namque statuerat ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, neue aquam vulgarium calfaceret quisquam.* *Pag.* 173. *lin.* 8. *scribe*, pædagogij. *Ead pag. in fine capitis, adde*, Et ex Ammiano, lib. XXVI. *Stetit itaque subtalidus, nusquam reperto paludamento, tunica auro distincta vt regius minister, indutus a calce in pubem in pædagogiani pueri speciem.*

ROMA
BIBLIOTECA

tinacis, verùm aliud illud, quod dixi. Ecce Capitolinus ipse, in principio, *Aelio Pertinaci pater libertinus Aelius Successus fuit: qui filio cognomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quod pertinaciter eam rem gereret, impoſuiſſe fatetur.*

Ibidem,

Cùm ad Senatum veniſſet, & cellam curiæ iuſſiſſet aperiri, neque inueniretur aditus, in templo Concordiæ reſedit.

Melius, *neque inueniretur æditus.* In Tacito Vopisci,

Hac oratione & Tacitus ipſe vehemẽter eſt motus, & totus Senatorius ordo concuſſus. Statimque acclamatum eſt: Omnes omnes in Decium ad campum Martium, ibi comitiale tribunal aſcendit.

Turnebi acumen aberrat. Locus corruptus; nec mederi potuit peritiſſimus Turnebus, qui legit, *Omnes illicium ad campum*, & adfert neſcio quid de illicio apud Varronem: quod hîc, nihil ad Bacchum. Scribo ipſe, *Statímque acclamatum eſt, Omnes, omnes. Inde itum ad campum.* Satis certa ea lectio: etiam mos ille ac-

Acclamatio Senatoria, Omnes. clamandi in communi conſenſu Senatus, Omnes. Suprà, in Actis Senatus, *Tacite Auguſte, di te ſeruent. Deinde omnes interrogati prætereà, qui poſt Tacitum ſedebat Metius Nicomachus in hæc verba diſſeruit.* emendo, *Deinde, Omnes. Interrogatus prætereà.* Trebellius Pollio, in Valerianis, *Quæ cùm eſſent ſæpius dicta, addiderunt omnes, atque ita diſceſſum eſt.* ſcribe, *addiderunt, Omnes.* Notandi igitur iuuentuti ea ſollemnis & quaſi legitima forma acclamandi, quam reperies etiam alibi. Hæc leuia: quis negat? at quàm leuiores illi, qui reges

ſibi

ſibi videntur, in vna aut altera ſimili nota? Capita iis tota explet corrupta vna vocula aut littera? & principium cùm leges, cenſebis, munere deûm, veniſſe nouum medicum, qui crus fractum obligare poſſit Æſculapio ipſi. Iam verba, quàm nitida, quàm compoſita! quaſi teſſellæ omnes in pauimento. Quid dicam, niſi Cæcilianum illud? O triſtes ineptias! Mihi in hoc genere, duo curæ, Breuitas & Veritas: alterum ſecutum me ſcio, alterum aſſecutum. Faue, mi Lector.

FINIS.

HVNC Iuſti Lipſij laborem ſine tædio ob variam eruditionem perlegi, & ſine vlla Catholicæ fidei offenſa ſtudioſis communicari & euulgari poſſe iudico.

Waltherus vander Steeghen,
S. Theol. Licentiatus.

BIBLIOTECA

INDEX RERVM ET VERBORVM.

N Cathe-

Gal-

Pater

Vincla

FINIS.

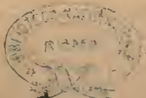
ERRATA AVT OMISSA.

Pagina 20. *lin.* 22. *scribe*, velim idem sit. *Pag.* 25. *lin.* 4. *ambigo an satis verè dixerim: potius rescribe post verba Græca:* Quod tamen videtur iterum mutatum siue à Iulio, siue potius ab Augusto: & stipendio ampliato, non data vltrà è publico vestis. Argumento, quòd in historiis non amplius mentio missæ ad exercitum vestis: & quòd apud Tacitum lib. 1. milites queruntur, *Denis in diem assibus animam & corpus æstimari: hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionum & vacationes munerum redimi.* *Pag.* 26. *lin.* 22. *scribe*, videant me. *Pag.* 29. *lin. vlt. similem vatum in Græcia morem, exprimit Suidas in πυρφόρος.*

Pag. 35. *lin.* 11. *post Senecæ verba, adde:* Et Palladius, *Vas aheneum, miliario simile. id est altum & angustum.* *Lin.* 13. τοιοῦτος. *Lin.* 21. *fine capitis, adde:* Laudat tamen Plutarchus de tuenda valetudine, & Calidæ potum lassis commodisque commendat. *Pag.* 46. *lin.* 2. *scribe*, sed floces. *Pag.* 68. *ad ea quæ de Minutia:* Fortasse sic dictus locus, vel à Minutio primo Frumentariæ rei præfecto, vel à deo Minutio, cuius ibi ara, de qua Festus. *Pag.* 91. *lin.* 7. *post Xiphilini, intersere ista:* Latinus Pacatus in Panegyrico qui Theodosio dictus, *Quid ego referam festum liberæ nobilitatis occursum? conspicuos veste niuea Senatores?*

Pag. 121. *lin.* 16. *post Asconij verba:* Tacitus lib. III. Histor. *Simul ferebatur lecticula paruus filius, velut in funebrem pompam.* *Pag.* 153. *lin.* 23. *scribe*, libro XLVIII. *Pag.* 154. *lin.* 15. *post verba Appiani, adde:* Latinus Pacatus in Panegyrico, *Tum longè populus arcebatur, nec otiosa viatoris manus, plebem verbere submouebat, vt esset secretum in publico.* *Pag.* 155. *lin.* 2. *scribe*, Vah. *Lin.* 25. *scribe*, comprehendebant. *Pag.* 179. *lin.* 9. *scribe*, recidit.

Pag. 25. *lin.* 3. *scribe*, χειρηγεῖσθαι. *Pag.* 32. *lin.* 22. *post verba Græca adde*, Simile edictum Ampelij Præfecti vrbis sub Valentiniano, cuius meminit Ammianus lib. XXVIII, his verbis: *Namque statuerat ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, neue aquam vulgarium calfaceret quisquam.* *Pag.* 173. *lin.* 8. *scribe*, pædagogij. *Ead pag. in fine capitis, adde*, Et ex Ammiano, lib. XXVI. *Stetit itaque subtabidus, nusquam reperto paludamento, tunica auro distincta vt regius minister, indutus à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem.*

BIBLIOTECA

